

RUHUN GEMİSİ

ŞANA TAKA

KÜLTÜR | SANAT DERGİSİ

www.sanataka.com

YIL: 2 SAYI: 7 TEMMUZ - AĞUSTOS - EYLÜL 2024

ISSN NO: 2980-0161

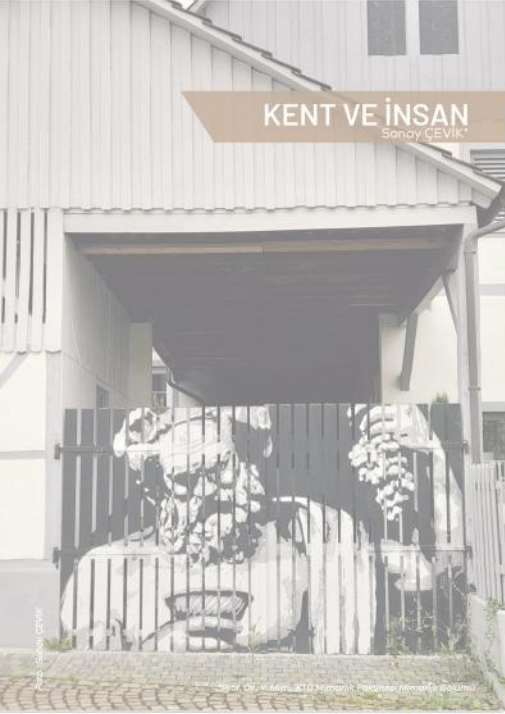

**AÇIKHAVA SANAT GALERİLERİ - SANAT - KÖY” ÖTLİNGEN - ÖRNEĞİ • UMUDUN İNSANCIL YAZARLARI
RUHUNU ARAYAN ŞEHİR • TARİH KURULTAYINDA MACAR PROFOSÖR • FUTBOLDA GELİNER NOKTA
ANADOLU'DAN ÖTÜKEN'E MOĞOLİSTAN YOLCULUĞU • KENDİNLE İÇ DİYALOGLAR: ZİHNİN SESSİZ KONUŞMASI
MORİTUS - TÜRKİYE İLİŞKİLERİNE GENEL BİR BAKIŞ • ADRIYATİK KENARINDA BİR TÜRK ŞEHİR ESKİ BAR
BÜYÜK MEDENİYETLER NEDEN 3.200 YIL ÖNCE GİZEMLİ BİR ÇÖKÜŞÜ YAŞADI? • PARMAĞIN'DA İZİ YÜREĞİMDE SIZI
GEÇMİŞTEN GÜNÜMÜZE FOTOĞRAFLARLA TRABZON'DA KADIN GİYİMİ • ÇOCUK GELİNLER VE DULLAR 2**

KENT VE İNSAN
Sarıy ÇEVİK*

TRABZON'A DAİR

DENEME

EDEBİYAT

KİŞİSEL GELİŞİM

AKADEMİK | ARAŞTIRMA

GEZİ / GEZGİN

2024
TEMİZ AĞUSTOS-EYLÜL
SAYI
07

AÇIKHAVA SANAT GALERİLERİ - SANAT - KÖY" ÖTLİNGEN - ÖRNEĞİ • UMUDUN İNSANCIL YAZARLARI
RUHUNU ARAYAN ŞEHİR • TARİH KURULTAYINDA MACAR PROFOSÖR • **FUTBOLDA GELİNER NOKTA**
ANADOLU'DAN ÖTÜKEN'E MOĞOLİSTAN YOLCULUĞU • **KENDİNLE İÇ DİYALOGLAR: ZİHNİN SESSİZ KONUŞMASI**
MORITUS - TÜRKİYE İLİŞKİLERİNE GENEL BİR BAKIŞ • **ADRIYATİK KENARINDA BİR TÜRK ŞEHİRİ ESKİ BAR**
BÜYÜK MEDENİYETLER NEDEN 3.200 YIL ÖNCE GİZEMLİ BİR ÇÖKÜŞÜ YAŞADI? • **PARMAĞIN'DA İZİ YÜREĞİMDE SIZI**
GEÇMİŞTEN GÜNÜMÜZE FOTOĞRAFLARLA TRABZON'DA KADIN GİYİMİ • ÇOCUK GELİNLER VE DULLAR 2

RUHUN GEMİSİ

ŞANA TAKA

KÜLTÜR | SANAT DERGİSİ

www.sanataka.com - info@sanataka.com

İmtiyaz Sahibi ve Editör

Bahaettin KABAHASANOĞLU

Sorumlu Yazı İşleri Müdürü

Gökhan KELEŞ

Yayın Kurulu

Prof. Dr. Sonay ÇEVİK	-	Başkan
Prof. Dr. Sadettin KORKMAZ	-	Üye
Prof. Dr. Abdullah AKAT	-	Üye
Prof. Dr. Hikmet ÖKSÜZ	-	Üye
Prof. Dr. İpek FİTÖZ	-	Üye
Prof. Dr. Ata Yakup KAPTAN	-	Üye
Doç. Dr. Mahir BAYRAMOĞLU	-	Üye
Öğr. Gör. Nazmiye AYDIN	-	Üye
Dr. Öğr. Üyesi Aysun Aydın SANCAROĞLU	-	Üye

*Üç ayda bir yayımlanır.

*Yazıların tüm sorumluluğu yazarlarına aittir.

*Kaynak gösterilerek alıntı yapılabilir.

E-Posta:

info@sanataka.com

WEBLIFE
ADVERTISING
AGENCY

WEBLIFE REKLAM ORG. HİZ. İTH. İHR. VE TİC. LTD. ŞTİ.

Ajans Başkanı
Gökhan KELEŞ

Kaşüstü Mh. Devlet Karayolu Cd. Sabırlar İş Merkezi B Blok
Kat: 1/ 4 61290 Yomra - TRABZON

www.weblife.com.tr
info@weblife.com.tr

İÇİNDEKİLER / INDEX

EDİTÖRDEN – Bahaettin KABAHASANOĞLU 05

1 TEMMUZ DENİZCİLİK VE KABOTAJ BAYRAMI

KENT VE İNSAN 08
AÇIKHAVA SANAT GALERİLERİ - SANAT-KÖY- ÖTLİNGEN-ÖRNEĞİ - Sonay ÇEVİK 09

15 TEMMUZ DEMOKRASİ VE MİLLİ BİRLİK GÜNÜ

TRABZON'A DAİR 18
KARADENİZLİLER NEDEN BU KADAR HIRSLI VE BAŞARILI OLUYOR? - Ulvi SARAN 19
GEÇMİŞTEN GÜNÜMÜZE FOTOĞRAFLARLA TRABZON'DA KADIN GİYİMİ - Nazmiye AYDIN 22
RUHUNU ARAYAN ŞEHİR - Varol UZLU 42

26 AĞUSTOS MALAZGİRT ZAFERİ
30 AĞUSTOS ZAFER BAYRAMI

DENEME 47
FUTBOLDA GELİNEREN NOKTA - İbrahim DİLER 48
TARİH KURULTAYINDA MACAR PROFESÖR - Adil HACIÖMEROĞLU 50

8 EYLÜL DÜNYA OKUMA YAZMA GÜNÜ
19 EYLÜL GAZİLER GÜNÜ

EDEBİYAT 56
PARMAĞINDA İZİ, YÜREĞİMDE SIZI - Zühtü AKYILDIZ 57
UMUDUN İNSANCIL YAZARLARI - Ahmet ARPAD 58

KİŞİSEL GELİŞİM 64
KENDİNLE İÇ DİYALOGLAR: ZİHNİN SESSİZ KONUŞMASI - Arzu GÜRLER SAĞLAM 65

AKADEMİK / ARAŞTIRMA 67
MORİTUS-TÜRKİYE İLİŞKİLERİNE GENEL BİR BAKIŞ - Halim GENÇOĞLU 68
BÜYÜK MEDENİYETLER NEDEN 3.200 YIL ÖNCE GİZEMLİ BİR ÇÖKÜŞÜ YAŞADI? - Tom HALE 79
ÇOCUK GELİNLER VE DULLAR 2 - M. Halit SONAT 81

GEZİ 84
ANADOLU'DAN ÖTÜKEN'E MOĞOLİSTAN YOLCULUĞU - Saadettin KORKMAZ 85
ADRIYATİK KENARINDA BİR TÜRK ŞEHİRİ ESKİ BAR - Mehmet MAZAK 85

EDİTÖRDEN

Bahaettin KABAHASANOĞLU*

"Coğrafya kaderdir."

Eğer dünyanın 'Orta'sında yaşıyorsanız...

Orta Doğu'da ya da Orta Asya'da bir yerde...

Sık sık karşılaşıyorsunuz bu sözle...

Bazen yüzünüze yüzünüze çarpıldığı da oluyor.

Söz, **İbn-i Haldun**'a ait olsa da...

Yeniden parlatılarak sosyolojinin, edebiyatın ve tarihin hizmetine sunulmuş.

Lübnanlı yazar **Amin Maalouf**'un, Paris'teki ilk günlerinde sürekli siyaset konuştuğunu gören dostları, onu

"niçin roman, şiir, tiyatro, sinema ve resim konuşmuyorsun" diye uyarılmış:

Konuşamaz çünkü insan ait olduğu kente, kasabaya, köye benziyor.

Tam da **Ruhun Gemisi Şana Taka 7.** sayı ile dijital dünyada yer aldığı...

Orta Doğu'da hemen herkesin bir şekilde siyasete sarıldığı günlerde coğrafyanın kader olduğu yeniden geldi aklımıza.

Şimdi Beyrut'u, Gazze'yi düşünüyorum da...

Gün güneş görmeyen, bu gidişle de uzunca bir süre daha göremeyecek toprakları...

Amin Maalouf'un dediği gibi **"her şeye üzülen ama hiçbir şeye ilgilenmeyen insanları"...**

Bu "sorunlu coğrafya" bizleri de benzer renge boyamış.

İster istemez kendimizden şüpheye düşüyoruz, "yoksa" diye diye dövünüyoruz.

Elli yıl öncesine göre değişen ne bu kıyılarda?

Konuşulacak, yapılacak o kadar çok işimiz var ki...

Fakat bizler siyaset konuşmaya bir türlü doyamıyoruz

Hemen her gün Gazze'den, Beyrut'tan ekranlarımıza cep telefonlarımıza adeta kan damlarken...

Modern dünyaymış, BM, AB ve NATO'ymuş...

Dünya Ticaret Örgütü ve Uluslararası Adalet Divanı'ymış...

Hemen hepsi de seyirci, "tarafı sağduyuya davet etme" yarışında...

Üçüncü Dünya Savaşı başlamış sadece adı konmamış.

Eğer Filistin'in, Suriye'nin günahı birine yüklenecekse...

Bu, ne **Lawrence**'tir ne de **Gertrude Bill**.

Mescid-i Aksa'nın avlusunda duacısı olmayan bir mezarda yatan **Şerif Hüseyin**'dir.

Geçmişe yolculuk yapıp sana ulaşmak mümkün olsaydı!..

Dünden bugüne milyonlarca Arap ve Türk'ün katili olduğun için yüzüne haykırırdık:

"Mutlu musun Şerif Hüseyin?"

Ne diyelim?

"Büyük Arap Krallığı" vaadiyle yola çıkarsın ama soluğu Kıbrıs'ta sürgünde alırsın.

Kuzey Kıbrıs Türk Cumhuriyeti'nin ilk Cumhurbaşkanı Rauf Denktaş, o günleri şöyle anlatıyor.

"Ahhh, ben ne yaptım. Niye Osmanlı'ya ihanet ettik? Yaptığımızın cezasını çekiyoruz şimdi! Raif anlat şu İstanbul havalarını dinleyeyim" derdi babama.

Ruhun Gemisi her yerde...

Güney Afrika, Mısır, Avusturya, İspanya, Almanya, Fransa, Kazakistan, Özbekistan, Kırgızistan ve Japonya'nın ardından 7. sayıda **Moğolistan**'dayız. **Prof. Dr. Sadettin KORKMAZ**, siz saygıdeğer okurlarımız için gitti, gördü ve kaleme aldı.

26 Eylülde kutladığımız "Dil Bayramı"nın da etkisiyle **Orhun Yazıtları** kapağımız oldu.

* Roman ve Tiyatro Yazarı

Şiirin ve şarkının tadı kalmasa da...

Hayat devam ediyor ve edebiyat dünyasına dijital pencereden bağlanmak için hummalı bir çalışma yürütüyoruz. Yayın Kurulu Başkanımız **Prof. Dr. Sonay ÇEVİK**'in şahsında tüm Kurul Üyelerine, yazar dostlarımıza ve Yazı İşleri Müdürümüz **Gökhan KELEŞ**'e teşekkür ediyor,

Tek suçun coğrafyaya yüklenmediği,

Üzülduğümüz her şeyle çok yakından ilgilendiğimiz,

Roman, şiir, tiyatro, sinema ve resim konuştuğumuz güzel günler diliyorum.

1 TEMMUZ DENİZCİLİK VE KABOTAJ BAYRAMI

Katla Olsun

KENT VE İNSAN

Sonay ÇEVİK*

Foto : Sonay ÇEVİK

*Prof. Dr., Y. Mim., KTÜ Mimarlık Fakültesi Mimarlık Bölümü

AÇIKHAVA SANAT GALERİLERİ - SANAT-KÖY" ÖTLİNGEN-ÖRNEĞİ

Sonay ÇEVİK *

Açık hava sanat galerileri, ana tema müzeler kapsamında olduğu gibi açık hava müzelerinin karşılıkları olarak nitelendirilebilir. Açık hava sanat galerilerinin pek çok ülkede, birçok kentte örnekleri görülmektedir. Ancak içerik ve amaçlar bağlamında farklılıklar gösterebilmektedirler. Kentsel-Kırsal dış mekanlarda seçili alanlarda, sokak alt mekanlarında ve seçili veya sanatsal gerçekleşmeyi/yerleştirmeyi kabul eden ya da kendisini öneren, böyle bir süreçte yer almak isteyen ev-mülk sahipleri ile iletişime geçilmekte, mülk sahiplerinin binalarında ve bahçelerinde sözkonusu sanatsal eylemler, etkinlikler gerçekleştirilmektedir.

Bunun yanında yaygın olarak gözlenen belirli, zaman bağlamında ve kültürel oluşumların gerçek mekanlarında sergilendiği ve canlandırmaların olduğu örnekleri de bulunmaktadır.

Açık galeri, yeniden tasarlanan, eklenilen ve değişen mekan anlayışı içerisinde, çeşitli sanat eserlerinin yer aldığı, birçok bölgesel ve uluslararası sanatçıların davet edildiği, katılım sağladığı bir sokak etkinliği olarak görülebilir.

Sözkonusu sanat etkinliklerinde, sanatın farklı alanlarında; resimler, mozaikler, heykel, kolajlar, fotoğraflar, hikayeler ve şiirler, komik, kaligrafik, soyut, temsili sanat eserleri, sanatçıların kendileri kadar çeşitlilik görülmektedir. Bu etkinlikler proramlanması, süreci, sürece katılımlar ve ürünlerin ortaya çıkarılması ve binaları-bina cepheleri, bahçeleri ve sokak alt mekanlarında canlı, yaşayan ve yaşanan mekan sunumlarına ulaşılmaktadır. Etkinlikler belli tarihlerde tekrarlanan Sanat Günleri ve Festivaller ile devamlılık göstermektedir. Bu etkinlikler aynı zamanda birlikte olma, katılma, fikir alışverişinde bulunma, nelerin, nasıl yapılabileceğine dair görerek ve diyalog içerisinde öğrenme yönüyle de önemli yararlar sunmaktadır. Bunlarla birlikte ülke içinden veya dışından gelen ziyaretçilerle sanata, sanat etkinliğine ev sahipliği yapan yerleşmeler örnek oluşturmakta, tanınırlıkları artmakta, sosyal-mekansal, fiziksel – mekansal yararların ve güzelliklerin dışında ekonomik açıdan da pozitif hareketi de yaşamaktadırlar.

Sözkonusu sanat galerileri Freilichtgalerie/Freiluft-Galerie: Açık Hava Galerisi olarak adlandırılmaktadır. Benzeri örneklerde de 24h Galerie veya Outdoor- Galerie/Dış Mekan Galerisi isimleriyle öne çıkarılmaktadır. Benzeri kooseptlere sahip bu galeriler Almanya' dan örneklenildiğinde; Tuna Nehri kıyısındaki legal grafiti açık havagalerisi vd. ile UNESCO Weltkulturerbestadt Regensburg; 1989'da Berlin Duvarı'nın yıkılışı ile Dünyanın 1.3 km ile en uzun açık hava galerisi Berlin; açık kapalı mekanlardaki sergileme anlayışı ile Ozm Hammerbrooklyn Exponat: Galerie, Museum, Kunstwerk ile öne çıkan Hamburg; Graffiti-Galerie, sokak sanatı turları ile öne çıkan München; Dorf Freilicht-Galerie / bütün bir köyü açık hava galerisine dönüştürülen Butjadingen; Outdoor-Ausstellung /Dış mekan galerisi ile Neuwied; Freilichtgalerie/ Kunstweg-Açık hava galerisi/ Sanat Yolu konseptli Breisach; legal grafiti alanları ile öne çıkan Augsburg yerleşmelerini görülebilmektedir.

Bu kentlerde ilgili kent mekanlarında sanata dair uygulamalar, sokak sanatları içerisinde sayılan / konumlandırılan Graffiti sanatı ile de buluşabilmektedir. İlginç olan bu alanlar kent -yerleşim yönetimleri tarafından da desteklenmekte; sergileme alanı, sergileme yüzeyleri veya koşulları/standartları resmi sayfalarında verilmektedir. Açık hava galerileri kentlerin farklı bölgelerinde, ancak özellikli bölgelerinde belirli rotalar oluşturulacak şekilde programlanmış, projelendirilmiş ve hayata geçirilmişlerdir. Tarihi, kültürel, doğal nitelikli alanlarda gezme, yürüme eylemine de paralellik gösterecek şekilde alanlar seçilmiş ve gerek turistik/ ziyaretçiler gerek gezme, yürüme/yürüyüş gibi sıradan/tesadüfi eylemlere eşlik edecek, zenginlik katacak şekilde sanatla buluşturulmaktadır.

*Prof. Dr., Y. Mim., KTÜ Mimarlık Fakültesi Mimarlık Bölümü

Ancak bu yazıda, başlıkta da verildiği üzere yukarıda açıklanan bağlamda, Kentsel-Kırsal dış mekanlarda seçili alanlarda, seçili binalar da ve bahçelerinde sanatsal eylemlerin, etkinliklerin örneklendiği Weil am Rhein’ da sürekli değişen bir sanat konsepti ile Açık Hava Sanat Galerisi“SANAT-Köy” Ötlingen detayında ele alınacaktır. Diğer açık hava galeri örnekleri daha sonraki yazılarda kaleme alınacaktır.

Yazıya konu olan“SANAT-Köy” Ötlingen Almanya’ da, Baden -Württemberg’ in Baden bölgesinde (Weil am Rhein) konumlanmaktadır. Ötlingen bölgesi, İsviçre Alpleri’nin panoramik manzarasına sahip Markgräflerland’ın en güzel konumlu köylerinden biri olarak kabul edilir, Tüllinger Berg (Dağı)’in kuzeybatı eteklerinde yer almaktadır Ötlingen (Otlinchoven) yerleşimine ile ilgili en eski yazılı rapor Mart 1064 tarihine dayanmaktadır. Markgräflerland kırsalında yer alan bu köy, romantizmsunan tarihi bir köydür. Asma-Üzüm bahçeleriyle Asmalarla çevrili Ötlingen aynı zamanda koruma altındaki tarihi binaların, objelerin bulunduğu yerleşim kalitelerini sergilemektedir (Görsel 1,2). Bu SANAT KÖY konsepti ile diğer köyler ve kentsel bölgelere örnek olmuş bir köydür.

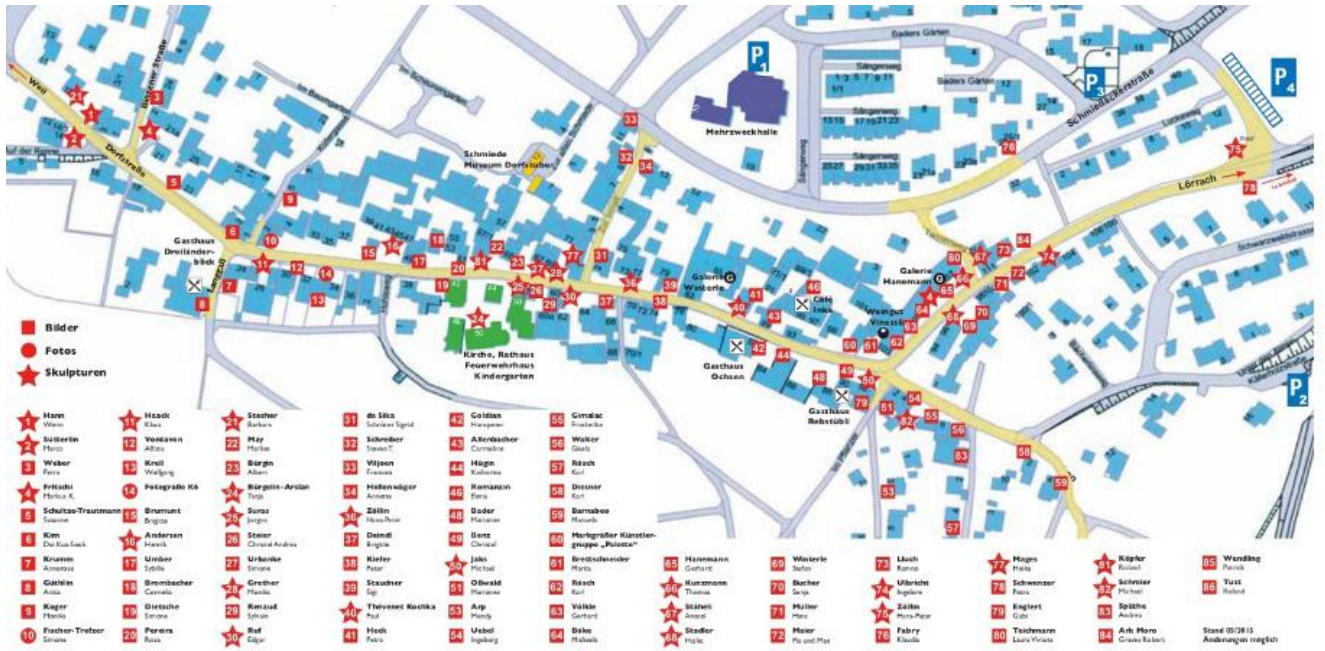
Görsel 1. ÖtlingenAsma-Üzüm Bahçeleri

Görsel 2. ÖtlingenPanorama

Almanya'nın her yerinden, farklı ülkelerden, özellikle İsviçre, Fransa, İtalya, İspanya'dan sanatçıların aktif katılımlarıyla gerçekleştirilmektedir. Bu etkinlikte sanat eserleri yerinde gerçekleştirilirken, etkin bir diyalog ortamı oluşmaktadır. Sanat eserleri bir sonraki sanat festivaline kadar orada kalmakta, yani sürekli değişen bir sanat ortamı, sergi, sergi ürünleri izlenebilmektedir. Bu açık galeride sanat ürünlerinin buldukları yapılaşmış çevre ile doğal çevreyle olan spontan, canlı diyalogları da sunumlarda etkindir. Sanat ürünlerinin değişimi/değiştirilmesi, yenilerineklenmesi ile köy atmosferi ve mekanları zenginleşme şansı bulmaktadır (Görsel 3).

Burada sokak boyunca gelişim gösteren birbirine yakın konumlanmış eski evler, bahçeleri ve dar sokaklardan oluşan bir köy olan Öttlinger-Sanat Köyü'ndeki Ekim 2007'de start alan, proenin tanıtılmasıyla başlayanaçık hava galerisi sergileri, Temmuz 2009'dan bu yana Ötlingen'de iki yılda bir "Sanat Günü" adı ile gerçekleştirilmektedir. Bu kapsamda binaların ön ve yan cephelerinde, bahçe duvarlarında, bahçelerde ve avlu girişlerinde- ön ve yan bahçelerde sanatçıların çok farklı üslup ve tekniklerle gerçekleştirdiği eserler/sanat ürünleri; büyük formatlı tablolar, farklı malzemelerle çalışılmış farklı boyutlarda heykeller, üç boyutlu oluşumlar etkili bir şekilde izlenebilmektedir. Köy sokaklarında dolaşırken, farklılaşan bakış açılarından çok özel manzaralar, resimsel sunumlar ziyaretçilerle buluşmaktadır (Görsel 4,5).

Görsel 3. Öttlinger-Sanat Köyü Konum Planı- Sanat Ürünleri (Resim, Fotoğraf, Heykel)- 2015

Görsel 5

SANAT-Köy Ötlingen' in konseptinin oluşturulması, projelendirilmesi ve devamında başlatılması Gerhard Hanemann ile olmuştur. Küçük yaşlardan beri Resim yapmak hobilerinden biri olan Hanemann 2005 yılında, matbaasının cephesine ilk geniş formatlı "Anne ve Kızları" tablosunu yerleştirmesiyle bu hareketi başlatmıştır ve bu tecrübenin/deneyimin devamında "SANAT Köy -Ötlingen Açık Hava Galerisi" fikri doğmuş ve ifadelendirilmiştir. Hanemann, 2006 yılı sonunda projeyi yetkililere sunmuş ve ilgili kurumlardan bu konuda gereken destek alınmıştır. Yani SANAT KÖY projesi özel bir girişimin parçası olarak ve Kültür ve Anıt Koruma Ofisi ile ve yerel belediye ile iş birliği içinde gerçekleştirilmiş bir proje olmuştur.

SANAT Köyü Ötlingen, Gerhard Hanemann'ın öncüsü olduğu bu kültürel proje ile, kamusal mekanlardaki/alanlardaki sanatın sadece bilinen belli formlarda sürdürülebilir bir kavram olmadığı, aynı zamanda özellikli konuma sahip yerleşmelerde, tarihi çevreyle, yapılar ve yaşayanları ile ziyaretçileri ile diyalog içinde bir galeri konsepti başarı ile anlaşılır kılınmış ve hızlı bir şekilde tanınmış bir projeye dönüşebileceğini kanıtlamıştır.

SANAT Köyü projesi'nin tanıtılacağı ilk açılış sergisi Ekim 2007'de İsviçre'den Markgräflerland ve Pforzheim'dan katılım sağlayan 30 sanatçı 23 resim ve 7 heykelle gerçekleştirilmiştir. Temmuz 2009'dan bu yana iki yılda bir "Sanat Günü" olarak kutlanan bu sergileme etkinlikleri/gerçekleştirmeleri Temmuz 2019'da gerçekleştirilen 6. Sanat Günü'nde bu sayı 80 sanatçı, aralarında resim, geniş format baskılı fotoğraf, ahşap ve metalden yapılmış heykellerin de bulunduğu 100'e yakın esere ulaşmıştır. Söz konusu sanat günlerinde bu Açık Hava Galerisi'ne Almanya, İsviçre, Fransa ve İspanya'dan çok sayıda sanatçı katkıda bulunmuş, çok sayıda yeni sanat eseri sergiye eklenmiştir.

Sanatsal sergileme sürecinde, seçili veya sanatsal gerçekleşmeyi/yerleştirmeyi kabul eden ya da kendisini öneren ev- böyle bir süreçte yer almak isteyen ev-mülk sahipleri ile iletişime geçilmekte hangi sanatçının hangi lokasyonda çalıştığı iki gün önceden duyurulmaktadır. Sanat objesinin sanatçıdan yaklaşık beş yıl veya daha uzun bir süre için ödünç verildiği kabul edilmekte ve sanat objeleri ev sahibi tarafından da satın alınabilmektedir. İlgili sanat ürünlerinin fotomontajları, taslakları veya modelleri oluşturulmakta ve bunlar daha sonra anıt koruma ve kültür ofisinden bir komitenin onayına sunulmaktadır. Sanat objelerinin köy imajına/resmine veya binaya/bahçeye estetik olarak uyulanabilirliği önemlidir. Daha önce de belirtildiği gibi sanat ürünleri istenildiği zaman sökülebilmekte veya değiştirilebilmektedir. Ayrıca sanat ürünlerinin korunmaları yönünde, malzemeler açık hava koşullarına dayanıklı özelliklerde seçilmekte ve zaman içerisinde koruyucu işlemlere tabi tutulmaktadır. Kısacası Sanat Köyü'ndeki açık hava galerisinde sanat eserlerinin değiştirilmesi veya yeni sanat eserlerinin yerleştirilmesi çalışmalarını önemli karar ve organizasyonel çalışmalar olarak görmektedir (Görsel 6).

Bu fikri hayata geçiren ve organizasyonu gönüllü olarak gerçekleştiren konunun nicelikten çok nitelikte ilgili olduğunu vurgulayan Gerhard Hanemann' dir. Köy' e, Köy' ün tamamına yayılan sanatın, sanatsal ürünlerin sürekli değişimini hedefleyen bu kurucu hareket Sanat Günleri tanımlamasında devam etmektedir. SANAT Köyü, bugüne yüksek sayıda ve özellikte / farklılaşan sanat eserleri ile tekrarlanan sayıda sanat günleri konsepti ile gelişerek ulaşmıştır.

Görsel 6. Öttinger-Sanat Köy Etkinlikleri'nden

Bu yazıya konu olan açık hava galerileri başlığında, sanat çevrelerinde kendisini yaşayan bir galeri olarak tanıtılan köy olarak bilinen SANAT-Köy Ötlingen; amacı, konsepti, süreci ve sergileme özellikleri, sergileme mekanları, yüzeyleri ve uygulama politikaları başlıklarında detaylı olarak ele alınmıştır. Başka köylere/yerleşmelere örnek oluşturan bu deneyimde özü, sanatsal ürünlerle/nesnelere, onların uygulama düzlemleri ve o ürünlere ev sahipliği yapan mekanların değişen, çeşitlenen canlı diyalogunun oluşturduğu söylenebilir/ ifade edilebilir Farklı izleyicilere farklı algılama, değerlendirme ve tecrübe ortamları sağlanmaktadır. Bu etkinlik, basit bir güzelleştirme etkinliğinden çok daha fazlası olarak görülmekte, değerlendirilmektedir.

Çevik, S., Foto Arşivi -Ötlingen ART-Dorf, Haziran 2024

Çevik, S., Sanat Mekanları, Kişisel Araştırma süren

URL 1, <https://www.schwarzwald-tourismus.info/attraktionen/art-dorf-oetlingen-7c4b9fca12>, 09.10.2024

URL 2, <https://www.art-dorf.de/>, 09.10.2024

URL 3, <https://www.weiler-kultur.de/de/kunst/kunst-im-oeffentlichen-raum/art-dorf.php>, 09.10.2024

URL 4, www.art-dorf.de und Eröffnungsreden von Tonio Paßlick, 09.10.2024

URL 5, <https://www.verlagshaus-jaumann.de/inhalt/oetlingen-neue-kunstwerke-im-art-dorf.45f34e91-0c71-4df8-be22-480578aceebf.html>, 09.10.2024

URL 6, <https://www.schwarzwald-tourismus.info/attraktionen/fuehrung-durch-die-freilichtgalerie-art-dorf-oetlingen-17f72e7977>, 09.10.2024

URL 7, <https://markgraefler.wordpress.com/2022/01/04/art-dorf-otlingen/>, 09.10.2024

URL 8, http://www.k6-fotografie.de/projekte_oetlingen.html, 09.10.2024

URL 9, <https://www.verlagshaus-jaumann.de/inhalt/weil-am-rhein-kunst-die-sich-immer-wieder-veraendert.899fba1a-f5a8-4d7e-b4e9-530a9ae8418e.html>, 09.10.2024

URL 10, https://en.wikipedia.org/wiki/%C3%96tlingen_%28Weil_am_Rhein%29, 09.10.2024

Görsel 1 -Sonay ÇEVİK Fotoğraf Arşivi

Görsel 2 -https://en.wikipedia.org/wiki/%C3%96tlingen_%28Weil_am_Rhein%29

Görsel 3 -<https://www.art-dorf.de/>

Görsel 4 ve 5 - Sonay ÇEVİK Fotoğraf Arşivi

Görsel 6 -<https://www.art-dorf.de/>

DEMOKRASI VE MİLLİ BİRLİK GÜNÜ

15

TEMMUZ

TRABZON'A DAİR

KARADENİZLİLER NEDEN BU KADAR HIRSLI VE BAŞARILI OLUYOR?

Ulvi SARAN*

Karadenizlilerin neden bu kadar hırslı ve başarı merdivenlerini tırmanma azmi içinde olduklarını merak ediyor musunuz?

Sebebini ekteki bu fotoğraf anlatıyor.

Burası Trabzon'un Köprübaşı ilçesi.

Alabildiğine dar bir vadi tabanında sıkışmış ilçe merkezi ve aşırı dik yamaçlarda evler...

Burada gündelik hayat, sürekli koşuşturmayı, çabayı, tırmanmayı ve inatçı olmayı gerektiriyor.

Böyle bir yerde tarım için Orta Anadolu'daki gibi hazır ve uygun arazi bulmanız imkânsız...Tarlınızı kendiniz üretmek zorundasınız.

Büyük şehirlere göç öncesinde, insanlar geçimlerini ormanlardan kök sökerek zorlukla açtıkları küçük arazilerde ürettikleri ekinden, daha yukarılarda mezralarda otunu biçtikleri küçük çaplı hayvancılıktan sağlıyorlardı.

Daha doğrusu, ekmeklerini "taştan çıkarıyorlardı..."

Burada "tırmanmak" mecazi anlamından öte, fiilen her zaman ve her yerde insanların karşısına çıkan temel bir zorunluluk:

Komşunuza gitmek için, ormandan odun, tarladan ürün, mezradan ot getirmek için sürekli yokuş yukarı çıkmak, patikaları tırmanmak zorundasınız.

Gün geldi, tüm Anadolu'dan olduğu gibi, Karadeniz'den de insanlar, iş bulmak için büyük şehirlere göç etmeye başladılar ve buralarda kendilerine yeni hayatlar kurdular.

Çocukluklarından itibaren edindikleri ve mizaçlarının bir parçası haline gelen kişilik özellikleriyle bu yeni yaşam ve mücadele alanında da var olma ve kendilerini ispat etme iddialarını ortaya koydular.

Coğrafyanın ve yaşam koşullarının insanların karakter yapısını, iş hayatındaki tutumlarını ve hatta toplumsal dinamiklerini şekillendirdiğine dair pek çok teori ve görüş bulunuyor.

Bu bağlamda, zorlu fiziki koşullarda, sarp ve engebeli dağlık arazilerde yaşayan insanların genellikle daha dayanıklı, azimli, hırslı ve mücadeleci bir karakter geliştirdikleri düşünülüyor.

Dolayısıyla Karadenizlilerin iş hayatında ve bürokraside karşılaştıkları zorluklar karşısında pes etmemeleri, azim ve başarıma hırslı taşınmaları ve sürekli yükselme gayreti içinde olmaları, çocukluklarından itibaren edindikleri veya ailelerinden izledikleri bu tür bir yaşam tecrübesiyle doğrudan ilişkili görünüyor.

Doğu Karadeniz'de geleneksel hayvancılık, ot biçme ve küçük çaplı tarla tarımı ile uğraşan insanlar, bölgenin kararsız ve değişken iklimi nedeniyle, bir gün içerisinde kâh güneşli, kâh yağmurlu, kâh rüzgârlı türlü türlü ve kısa süreli hava durumlarıyla karşılaşır.

Biçtikleri otu yağmura yakalanmadan kaldırmalarını ve ürünlerini en kısa sürede kurutmalarını zorunlu kılan bu değişken atmosfer koşullarının bile tek başına kendilerine hızlı karar verme, acele davranma ve işlerini hızlı başlayıp bitirme becerisi kazandırdığını ve zamanla bunun hayatın tüm sorunlarına karşı geliştirdikleri bir karakter özelliğine dönüşmüş olabileceğini temel bir faktör olarak dikkate almak gerekir.

* Prof. Dr.

Büyük ölçüde Alman coğrafyacı Friedrich Ratzel tarafından geliştirilen ve belirli coğrafi koşulların sadece ekonomik faaliyetleri değil, aynı zamanda toplumsal yapıları, kültürel normları ve bireysel davranışları da şekillendirdiğini savunan "sosyo-coğrafi determinizm" yaklaşımı, Karadenizlilerin zorluklar karşısında pes etmeyen, hırslı ve inatçı kişilik özelliklerinin nedenleri konusunda mantıklı bir izah çerçevesi ortaya koymaktadır.

Burada ayrıca dikkate alınması gereken şey, sosyo-coğrafi determinizm kapsamında kazanılan kişisel özelliklerin, "epigenetik"* mekanizmalar aracılığıyla bireyin mizacında kalıcı bir etki bırakabilmesidir.

Bu bağlamda, çevresel faktörler, uzun süreli stres, zorlayıcı yaşam koşulları ve sosyal dinamiklerin, doğal olarak gen ekspresyonunu etkilemesi ve bu doğrultuda epigenetik bir katman oluşturarak bireyin mizacını, dayanıklılığını ve diğer kişilik özelliklerini şekillendirmesi beklenebilecek bir sonuçtur.

Karadenizlilerin dağlık ve engebeli arazi koşullarında, maddi imkânsızlık ve yetersizlikler içinde yaşamaları, iş hayatında, bürokraside ve siyasette bu kadar hırslı ve inatçı olmalarını tek başına açıklamak için yeterli mi?

Elbette değil...

Eğer böyle olsaydı, Türkiye'nin diğer dağlık bölgelerinden yetersiz yaşam koşulları nedeniyle büyük şehirlere göç eden herkesin Karadenizlilerle her alanda ve aynı seviyede tutum ve davranışlar sergilemesi gerekirdi.

Geçim şartlarının elverişsizliği nedeniyle büyük kentlere göç eden başka bölgelerin insanların, hayata tutunma mücadeleleri sonucunda genellikle iş hayatında başarılı olmaları yaygınlıkla görülen bir sonuç olsa da iş hayatında, bürokraside ve siyasette yüksek yoğunlukta yer almak ve güçlü bir tırmanma becerisi sergilemek büyük ölçüde Karadenizlilere has bir özellik olarak kendisini gösteriyor.

O kadar ki, Doğu Karadeniz ve özellikle Trabzon kökenli iş adamı, siyasetçi, milletvekili, belediye başkanı ve yüksek bürokrat sayısının; bölge nüfusunun ülke nüfusu içindeki oranına göre ölçüsüz derecede yüksek olması bariz şekilde dikkat çekmekte ve giderek daha yüksek sesle dike getirilen tartışmalara konu olmaktadır.

Bu bağlamda, durumu örnekleyecek olursak;

- İstanbul'daki, sayısı 39 olan ilçe belediye başkanlarının yarısından fazlası Doğu Karadenizli ve 8'i tek başına Trabzon kökenlidir.
- Son dönem hükümetlerinde Trabzon kökenli bakan sayısı zaman zaman 4'te 1 oranına ulaşmaktadır.
- Hemen her bakanlıkta Trabzonlu en az bir bakan yardımcısı, eskiden (müsteşar ve müsteşar yardımcısı) ve tüm bakanlıklarda Doğu Karadenizli yüzlerce genel müdür bulunmaktadır.
- Türkiye'de toplam 1550 civarındaki mülki idare amirinin (vali, vali yardımcısı, kaymakam) 150'ye yakını (neredeyse yüzde 10'u) tek başına Çaykara kökenlidir.
- ISO tarafından her yıl yayınlanan Türkiye'nin en büyük 500 sanayi kuruluşu sıralamasında, birkaç yıl önce, sahipleri Çaykara ilçesinin sadece bir köyünden olan 4 firma yer almıştır.

Önemli siyasi ve bürokratik pozisyonlarda, Doğu Karadeniz ve özellikle Trabzon lehine görülen bu yüksek oranlarda temsil edilme yoğunluğu, haklı olarak sürekli serzenişlere neden olmakta, kimi zaman diğer bölgeler lehine pozitif dengeleyici tasarruflara yer verilmesi gerektiğine dair önerilerin tartışma gündemine taşınmasına yol açmaktadır.

Şüphesiz Trabzonluların iş hayatında, siyasette ve bürokratik hiyerarşide sürekli daha yukarıya ve en tepeye tırmanma arzuları, bulduklarıyla yetinmeme, bir türlü tatmin olamama ve kendilerini aşma çabalarıyla doğrudan ilişkilidir.

Coğrafi koşulların ve geçim yetersizliğinin zorlamasının yanı sıra, Trabzon ve çevresinin tarih boyunca önemli bir yönetim merkezi (Pontus İmparatorluğu'nun merkezi) ve tarihi İpek Yolu'nun kadim güzergahlarından/duraklarından birisi olmasının ve bu stratejik deneyimlerden elde edilen ticari girişim ruhu ve sosyal hareketlilik birikiminin de bölge insanının başarısında önemli payı bulunmaktadır.

Öte yandan, Karadeniz bölgesinde, çalışkanlık ve başarının övgüyle karşılanmasına ve aile içinde disiplin ve dayanışmanın esas alınmasına yönelik geleneklerin güçlü olması ve kültürel miras olarak yeni nesillere aktarılması, kişileri küçük yaşlarından itibaren hedeflerine ulaşmak için daha fazla çalışmaya ve başarılı olmaya teşvik etmektedir.

Tabii ki gerek Karadenizlilerin, gerek dünyanın başka benzer bölgelerinde yaşayan insanların; iş hayatında ve bürokraside hırslı, dirençli ve azimli olmalarının, önemli oranda zorlu coğrafya koşullarında yetişmeleriyle ilgili olduğuna dair ileri sürülen ve genel kabul gören bu görüş ve değerlendirmeler kesin bir yargı değildir ve bu konu her zaman kapsamlı sosyolojik ve antropolojik çalışmalarla desteklenmeye muhtaçtır.

(*Epigenetik): Genlerin yapısında herhangi bir değişiklik olmaksızın, genlerin ifade edilme şeklinin çevresel faktörler ve yaşam tarzı gibi dış etmenler tarafından değiştirilmesi...

Kaynaklar

<https://bioone.org/journals/mountain-research-and-development/volume-42/issue-2/MRD-JOURNAL-D-21-00044.1/Mountain-Resilience--A-Systematic-Literature-Review-and-Paths-to/10.1659/MRD-JOURNAL-D-21-00044.1.full>
<https://www.sciencedirect.com/science/article/abs/pii/B9780128220955000152>
<https://www.sciencedirect.com/science/article/abs/pii/S2212420924003145>

GEÇMİŞTEN GÜNÜMÜZE FOTOĞRAFLARLA TRABZON'DA KADIN GIYİMİ

Nazmiye AYDIN*

Evliya Çelebi 17. yüzyıl ortalarında yaptığı ziyarette Trabzon'u «Karadeniz'in doğusunda, körfez gibi bir denizin üzerinde kurulmuş, İrem başına benzer süslü bir şehir» olarak tanımlamış , Ayrıca «Kadınları Abaza, Gürcü, Çerkez güzelleri olmakla sanki her biri birer ay parçasıdır» diye kadınlarının güzelliğine vurgu yapmıştır. Kadınlarının güzelliği kadar giyim şekli de özgün olan Trabzon kadını bu giyim tarzı ile tarihte yerini almıştır.

«Giyilen şeylerin tümü, giysi, giyecek» olarak tanımlanan giyim ilk çağlarda insanların vücutlarını doğa koşullarından koruyan, uygarlığın ilerlemesi ve modanın etkisi ile değişiklik gösteren, insan vücuduna göre şekil alan giysilerin tümü olarak tanımlanmıştır. İnsanın var oluşu kadar eski bir konu olan giyim, insanoğlunun en temel gereksinimlerinden biri olup, ilk çağlarda doğa koşullarından korunmak amacıyla ortaya çıkmış, daha sonra etik, toplumsal, coğrafi koşullar gibi birçok durumdan etkilenerek şekil değişikliğine uğramıştır.

Tarihin her döneminde insanoğlu için hem bir kültürel kimlik, hem de zengin bir iletişim dili olmuş, inançlar, örf ve adetlerle şekillenmiş, bu şekiller giyim kuşama yansımış ve insanın sosyal hayattaki yerini belirlemiştir.

Kültürel ve toplumsal yapıda yaşanan hızlı değişimler, ekonomik durum, iklim koşulları, yaş, vücut yapısı, moda gibi etkenlerin giyim kuşama etkilemesi sonucu ortaya çıkan yerel, bölgesel, ulusal giysiler toplumların kültürel miraslarından giyim kültürünü meydana getirmiştir. Giyim kültürünün temel özelliklerini kültürel öğeler, ekonomik ilişkiler ve zamanın ruhu belirlemiş, bir tarafla sadece giyinmek ve örtünmek olarak tanımlanan giyim, diğer tarafla kültürün dışı vurumu olarak derin anlamlar taşımıştır. Toplumsal bir içeriğe sahip giyim kültürü yüzyıllar gibi çok uzun bir zaman dilimine yayılmış, giyimin sanayileşmediği ve okullaşmadığı dönemde terziler veya aile içinde dikiş bilen kişiler sayesinde kuşaktan kuşağa aktarılan bilgi, beceri ve deneyimler sonucunda şekillenmiştir .

Osmanlı İmparatorluğu'nda, Tanzimat'a kadar Mecelle yasalarıyla belirlenmiş ve "makarr-ı nisvan" olarak adlandırılan mutfak, kuyu başı ve avludan ibaret bir sosyal alanda, geleneksel roller içinde yaşamını sürdürmüş kadının en önemli uğraş alanları, aile içinde büyük hanımlar tarafından öğretilip, kuşaktan kuşağa aktarılan dikiş, nakış ve aşçılık işleri olmuştur. O dönemde Anadolu'nun hemen her şehrinde olduğu gibi Trabzon'da da çok küçük yaşlardan itibaren kız çocuklarına iğne tutmayı, dikiş dikmeyi öğretmek gerektiği üzerinde durulmuş ve kız çocuklarına aile içinde dikiş bilen büyük büyük hanımlar tarafından dikiş- nakış, aşçılık ve dokuma öğretilmiş bu bilgiler kuşaktan kuşağa aktarılmıştır .

Cumhuriyet'in ilanına kadar aile içinde öğretilen dikiş- nakış dışında ayrıca şehirde açılmış atölyelerde terzilik yapılmış, terzilik mesleği Trabzon'da genellikle gayrimüslimlerin elinde olmuş, gerek kadın, gerek erkek giyimi için bu terzilere oldukça yüksek paralar ödendiği belirtilmiştir. Kadınların çalışma hayatına katılmalarının çeşitli nedenlerden dolayı teşvik edildiği II. Meşrutiyet döneminde meslek edinme imkânlarının artırılmasına yönelik çalışmalara da hız verilmiş, İstanbul başta olmak üzere birçok Osmanlı kentinde biçki dikiş yurtları başta olmak üzere aşı ve ebelik kursları açılarak kadınların meslek öğrenmeleri öncelikli bir çabaya dönüştürülmüştür.

Tanzimat ile kadın eğitime yönelik modern eğitim veren okullar açılmaya başlanmış, II. Meşrutiyet'in ilanı ile meslek edindirme çabası ivme kazanmıştır. Kadınlara yönelik meslek edindirme ve beceri kazandırma amacıyla açılan biçki dikiş yurtlarının öncülüğünü II. Meşrutiyet döneminde Behire Hakkı Hanım yapmıştır.

*KTÜ -TMYO- Tasarım Bölümü

Paris Terzi Akademisinde eğitim görmüş Behire Hakkı Hanım tarafından 1913 yılında, İstanbul'da kurulan Türk Kadınları Biçki Yurdu'nun amacı "dikiş için ödenen avuç dolusu paranın gayrimüslimlere ve yabancılara gitmesini engellemek" olmuş, açılan yurttta verilen eğitimle birçok hanım dikiş öğrenerek hayatını kazanmış, sefaletten kurtulmuştur.

Behire Hakkı Hanımın öncülük ettiği biçki- dikiş yurtları iki önemli toplumsal ihtiyacı karşılamaya çalışmıştır. Birincisi, Osmanlı modernleşmesinde başta İstanbul olmak üzere batılı giyim tarzını benimseyen Osmanlı aydınının kadın giysi ihtiyacını karşılama çabasıdır. Bu nedenle batılı tarz kıyafet diken gayrimüslim veya yabancı kadın terzilerin kontrolünde bulunan tekeli kırarak Müslüman-Türk terziler yetiştirmek ve bunların terzihaneler açmalarını sağlamak asıl amaçlardan biri olmuştur.

İkinci önemli gerekçe ise Türk modernleşmesinin temel unsurlarından biri olan kadınların meslek öğrenme çabası olup, bu çaba Behire Hakkı Hanımın yazdığı kitabın önsözünde yer alan ifadelerle de karşılığını bulmuştur .

Behire Hakkı Hanım tarafından 1913 yılında İstanbul'da açılan biçki- dikiş yurtlarında yetişen eğiticiler aracılığıyla daha sonra ülkenin değişik yörelerinde biçki dikiş yurtları açılmış ve kadınların meslek edinmelerinin yaygınlaşması sürmüştür. Kadın modernleşmesine yönelik II. Meşrutiyet döneminin bu uygulaması Cumhuriyetin ilânından sonra da devam etmiş, Türk kadınının üretim bağlamında toplumsal yaşama katılma süreci, Türkiye Cumhuriyeti'nin kurulması ile yeni bir aşama kaydederek Türk Medeni Kanunu'nun kabulüyle yasal bir zemine kavuşmuştur. Türk kadını bu yeni süreçte önce aile, geniş anlamda ülke ekonomisine katkı yapmak üzere toplumsal yaşamdaki yerini almıştır.

Bu bağlamda Trabzon'da ilki 1925 yılında "Hanımlar Biçki Dikiş Yurdu" adıyla kurulan bu müesseseyi başka yurtlar takip etmiş, böylelikle Trabzon kadınları, bir yandan bu kurslarda verilen çocuk bakımı ve sağlığı gibi derslerle sağlıklı nesiller yetiştirilmesine katkı yaptıkları gibi öte yandan diktikleri çeşitli giysilerle aile ekonomisine önemli katkı sağlamıştır.

Kamusal alandaki görünürlüklerini artıran bu terziler, hazır giyimin henüz hiç bilinmediği 1925'li yıllardan başlayarak kadını ve toplumu giydirme gibi önemli bir görevi de yerine getirmişlerdir. Kadının modernleşmesi sürecinde çok önemli bir görev üstlenen Biçki- Dikiş Yurtları, 1936 yılında Trabzon'da Kız Sanat Enstitüsü ve Akşam Sanat Okulunun açılmasının itici gücü olmuş, bu süreç biçki- dikiş yurtlarının işlevlerini tamamlamasıyla sonuçlanmıştır .

Giyim eğitiminin okullaşmadığı dönemlerde, aile bireylerinin giyim ihtiyacını karşılamak üzere evde dokuma bilen kadınlar tarafından el tezgâhlarında dokunan kumaşlar, kuşaktan kuşağa aktararak öğretilmiş dikiş bilgisi ile yine evdeki kadınlar tarafından giysiye dönüştürülmüş, kübik yapıdaki bu giysiler kumaş ziyan edilmeden, genellikle elde dikilmiştir. Bu geleneksel giysiler, modelleri hemen hemen hiç değişmeden, form, doku ve yüzey olarak kuşaktan kuşağa aktarılmıştır.

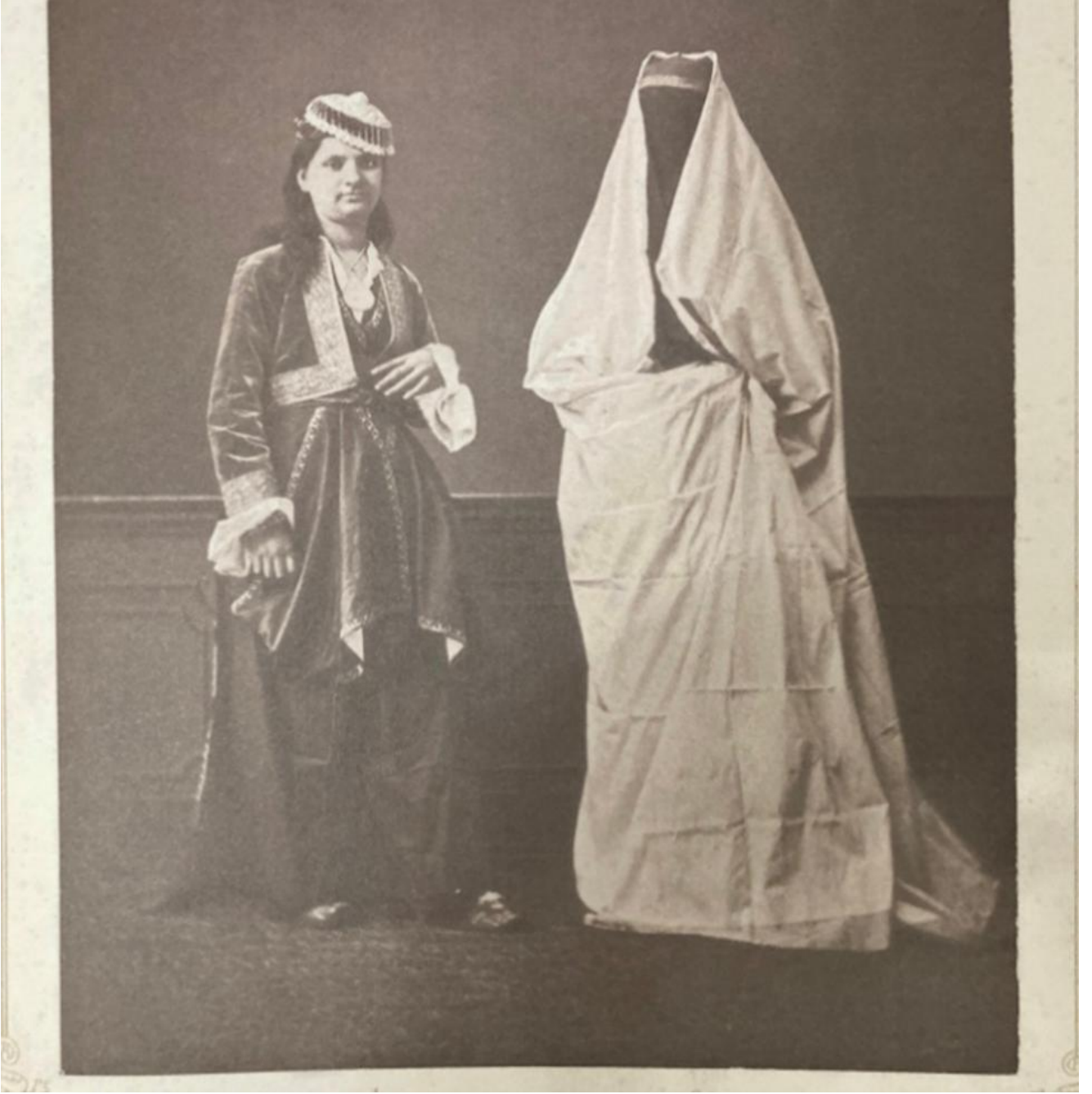
Trabzon'da 1925 yılından itibaren giyim eğitiminin biçki- dikiş yurtları öncülüğünde okullaşmaya başlaması ve 25 Ekim 1925 tarihinde kabul edilen Şapka ve Kıyafet Kanunu sonrası Trabzon kadını ve erkeği, geleneksel kıyafetler yerine modern giyim tarzını tercih etmiş bu giyim tarzı ile şehirde, kamusal alanda görünür olmuştur . Moda dergilerini takip etmiş, sinemaya gidip film yıldızlarının kıyafetlerinden esinlenmiş terziler modern giyimin yaygınlaşmasında Trabzon'da Cumhuriyet'in öncüsü olmuştur.

17. Yüzyıl Trabzon halk giysilerinde kadının kıyafetini tamamlayan aksesuar olarak başta tepelik kullanılmış, boyun kısmında parlak gümüşten telkari işlenmiş bir örgü üzerine üç sıra halinde dizilmiş altın paralardan oluşmuş ve ortasında oldukça büyük bir madalyon olan gerdanlık takılmıştır.

En dışta koyu kırmızı çuhadan kısa, fermene adı verilen, kenarları altın yaldızlı bir örgü ile bezenmiş ceket, ceketin altına V yakalı, yakası göğüs altında düğmelenen ipek entari, entari içinde üstte mintan, altta şalvar giyilmiş, öne tek renkli peştamal bağlanmış ve bele uçları püsküllü kaytan takılmıştır.

Görsel 1. 17. Yüzyılda Trabzon kadın giyimi

Görsel 2. 18. Yüzyılda Trabzon kadın giyimi

18. Yüzyıl Trabzon halk giysilerinde, ev içi kıyafet olarak başa tepelik takılmış, giysi olarak en dışta kadife kumaştan dikilmiş, boyu bele kadar olan, uzun kollu ve kenarları, kol ağzı bant şeklinde altın nakışlı, salta adı verilen bir ceket giyilmiştir. Ceketin altına, ceket kumaşından dikilmiş, kenarları altın yıldızlı nakışla süslenmiş üçetek entari giyilmiş, üçetek entarinin altına üstte bürümcük ipek kumaştan dikilmiş gömlek, belden aşağıda ise tek renkli ipek taftadan dikilmiş şalvar giyilmiş, aksesuar olarak bele ipek kuşak bağlanmış, başa tepelik takılmıştır. 18. Yüzyılda Trabzon kadını sokağa çıkarken kenarları altın şeritlerle işlenmiş, kıl kanaviçeden yapılmış, peçe adı verilen bir tülle yüzünü örtmüş, kaba ipekli ile dokunmuş bir çarşafa bürünmüştür.

Görsel 3. 1900 yılı Soğuksu'da golf sporu yapan Trabzonlu kadın ve erkekler

19. Yüzyıl başında Trabzon'da golf sporu yapan kadınların kıyafeti etek ve bluzdan oluşmuş, kloş kesimli etekler ayak bileği hizasında olup, uzun kollu, kapalı yakalı gömlek ile giyilmiş, spor yapan kadınlar, maç esnasında rahatsızlık vermemesi için saçlarını topuz yapmıştır.

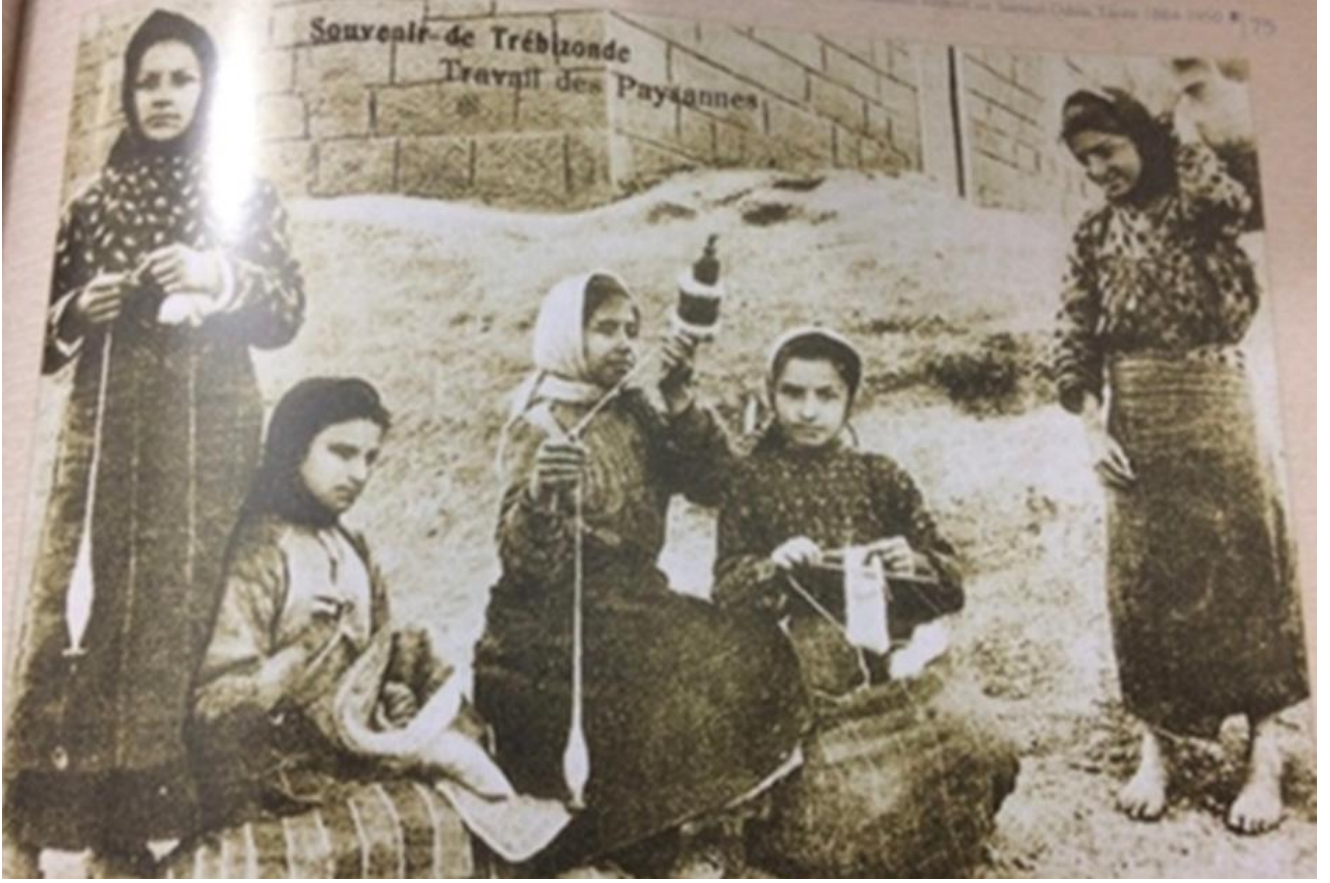
Görsel 4. 1908 yılı, Trabzon'da şehirli bir aile giyimi

19. yüzyılın başında çekilmiş bu fotoğrafta, hem geleneksel, hem modern kıyafet giymiş ailede, büyük hanım, en dışta kadife kumaştan dikilmiş, boyu ayak bileği hizasında, uzun kollu, yakası samur kürklü fahire giymiş, beline pembe ve mor kollu (çizgili), fildigoz peştamal bağlamış, başına yazma bağlayıp, tepelik takmıştır. Sol baştaki kadın üçetek entari giyip, beline şal kuşak bağlamış, başına gümüş tepelik takmıştır. Sağ baştaki genç kız ve kız çocukları Avrupa modasından esinlenilerek ipek taftadan dikilmiş elbiseler giymiştir.

Görsel 5. Trabzon'da şehirli kadın giyimi

19. yüzyıl başlarına ait bu fotoğraftaki kadınların tümü aksesuar olarak boyunlarına kordon ve liralardan oluşan oldukça zengin bir takı, başlarına ise gümüş tepelik takmıştır. Kadınlar geleneksel kıyafet olarak salta veya fermene adı verilen, kenarları altın yaldızlı şeritler ile süslenmiş bele kadar kısa ceket, ceketin altında üçetek entari, entarinin altında belden aşağıda şalvar, belden yukarıda ipek gömlek giymiş, bele fildigoz peştamal bağlamıştır. Ceketin kol boyuna bakıldığında kadınların bazılarının bileklerinde hasır bilezik taktıkları görülmektedir.

Görsel 6. 1905, Trabzon'da yün eğirip, çorap ören, dikiş diken köy çocukları ve giysileri

19. yüzyıl başına ait olduğu belirtilen bu fotoğrafta kırsal kesimde yaşayan kız çocuklarına, çocuk yaştan itibaren her iş, aile içindeki büyük hanımlar tarafından öğretilmiş, bu öğrendikleri beceriler ile gelin oldukları evde, ev halkının ihtiyacı olan dokumayı yapmış, dokuduğu kumaşı giysiye dönüştürmüştür. Sağdaki kız çocuğu beş şiş ile yün çorap örmekte, yanındaki çocuk regede iplik eğirmekte, diğeri elde dikiş dikmekte, sol başta ayakta duran kız çocuk ise yıkanmış, taranmış ve fitil haline getirilmiş yün elyafını işleyerek iplik elde etmektedir.

Görsel 7. Trabzon'da zorlu arazide çalışan köy kadınları ve giysileri

Görsel 8. 1940'lı yıllar, Trabzon'da kırsal kesimde yaşayan kadınlar ve giysileri

Görsel 7 de, Trabzon kırsalındaki kadın, boyu ayak bilekleri hizasında uzun etek giymiş, beline siyah peştamal bağlamış, belden yukarıda, gömlek giymiş, gömleğin üstüne önde isbarel bağlamış, en üste yaka kenarı ve kol ağzı sırmalı salta veya fermene adı verilen ceket giymiş, başına kara çömber bağlamıştır. Görsel 8 deki kırsal kadınları da etek giyip, beline çizgili peştamal bağlamıştır. Üsten giydiği salta düz kumaştan yapılmış olup, kolda yıpranmış kısımlar yamanmış, tüm kadınlar, ceket veya gömlek üstüne, önde isbarel takmış, başlarına kara çömber bağlamıştır.

Görsel 9. Trabzon kırsalında geleneksel giysili kadınlar

Görsel 10. Trabzon'da şehir kadını giyimi

Görsel 11. Trabzon'da şehirlî kadın, erkek ve çocuk giyimi

Görsel 10'da, soldaki Trabzon kadını en üste, uzun kollu, boyu ayak bilekleri hizasında yaka kenarları kürklü fahire giymiş, içte entari üstüne, beline fildigoz peştamal bağlamış, başındaki çömberin üstüne tepelik takmıştır. Görsel 11'deki Trabzon kadınları da aynı tür kıyafet giymiş, sadece üste uzun, fahire değil, salta veya sago adı da verilen, boyu bel hizasında kısa ceket giymiştir. Ceketlerin yaka kenarları kürklü olup, kadife kumaştan yapılmıştır. Benzer kıyafetler geçmişte İç Asya'da yaşamış Türkmen kadınları tarafından da giyilmiştir. (Görsel 13)

Görsel 12. Cumhuriyet öncesi Trabzon'da şehirli kadın, genç kız ve erkek giyimi

Görsel 12'deki Trabzon kadınları en içte, üste gömlek, alta uzun şalvar, şalvar ve gömlek üstüne üçetek entari giymiştir. Kadife kumaştan yapılmış, yörede fermene, salta veya sago adı verilen kısa ceketlerin kol ağzı, yaka kenarı ve ceket boyu altın yaldızlı şerit veya kürk ile süslenmiş, bele şal kuşak veya lahori kuşak bağlanmış, aksesuar olarak başa tepelik takılmıştır.

Görsel 13. İç Asya'da soylu bir Türkmen kadını giyimi

29 Ekim 1923 tarihinde Mustafa Kemal Atatürk'ün liderliğinde Cumhuriyet ilan edildikten sonra her alandaki gelişme, kılık kıyafete de yansımış, Türk Kadını özelinde Trabzon Kadını da kısa süre içinde geleneksel kıyafet yerine, modern kıyafet giymeye başlamış, ancak kırsal kesimde yaşayan kadın, günlük yaşamında uzun süre geleneksel kıyafetini giymeye devam etmiştir. Görsel 14, 15 ve 16 da geleneksel giyimdeki sadeleşme ve kırsaldaki kadının hala peştamal kuşanıp, yaşmak bağladığı, farklı olarak başa atkı attıkları görülmektedir.

Görsel 14. 1924 yılında Trabzon'da sadeleşmiş geleneksel kadın giyimleri

Görsel 15. 1925 yılında Trabzon'da modern giyimli bir aile, modern kadın elbisesi tasarımı

Görsel 16. Cumhuriyet dönemi, Trabzon kırsal kadını

Görsel 17. 1930'lu yıllar, Trabzon'da kadının modern gezme kıyafeti

Cumhuriyet'in ilanı ile birlikte modern giyimi çok çabuk benimseyen Trabzon şehir kadını, geleneksel kıyafetindeki tepeliği uzun yıllar, baş aksesuarı olarak modern giyimiyle kullanmaya devam etmiştir. Özellikle gezmeye gidilirken, birçok takı ile birlikte, gelinlikte sarraflara ısmarlama yaptırılan çift hasır bilezik mutlaka her iki kola ayrı ayrı takılmıştır. (Görsel 17)

Görsel 19. 1937 yılında Gazi Mustafa Kemal Atatürk'ün Trabzon'a üçüncü ziyareti

1937 yılında çekilmiş bu fotoğrafta, kılık kıyafet devrimini benimsemiş modern giyimli kadınlar dış giyim olarak terziler tarafından dikilmiş manto giyip, başlarına şapka takmıştır.

Görsel 20. 1940'lı yıllar Trabzon'da şapka takıp, manto giymiş modern kadın dış giyimi

Hazır giyimin henüz bilinmediği 1930- 1940'lı yıllarda, kadının modern giyimi olan manto, şapka, elbise, etek, bluz, döpiyes, gecelik, pijama, kilt, sütyen gibi giysiler 1925 yılından itibaren Trabzon'da açılmış Biçki- Dikiş Yurtlarında eğitim görmüş kadın terziler tarafından dikilmiştir. Dönem terzileri kadını giydirme konusunda o dönemde çok önemli bir görev üstlenmiştir.

Görsel 21. 1940- 1950'li yıllar, Trabzon'da vualetli, eldiven ve şapkalı nikâh kıyafetleri

Cumhuriyet'in ilanı sonrası kabul edilen Medeni Yasa ile birlikte, kadın, erkek kanun önünde eşit haklara sahip olmuştur. Bu yasa gereği, daha önce dini nikâhla yapılan evlilikler yerine resmi nikâhla evlilik birlikteliği kurulmuş, bu birlikteliğe kadın kendisi imza atmıştır. Çok şık, sade ve modern nikâh kıyafetini tamamlayıcı aksesuar olarak bir dönem mutlaka başına şapka, eline eldiven takmıştır. (Görsel 21)

Görsel 22. 20. Yüzyıl ortaları, Trabzon'da şehir ve kırsal kesim gelini ve düğüne katılan kadın kıyafetleri

Görsel 23. Trabzon'da Cumhuriyet döneminde kadının gezme kıyafeti

Cumhuriyet'in ilanı sonrası kabul edilen Medeni Yasa ile birlikte, kadın, erkek kanun önünde eşit haklara sahip olmuştur. Bu yasa gereği, daha önce dini nikâhla yapılan evlilikler yerine resmi nikâhla evlilik birlikteliği kurulmuş, bu birlikteliğe kadın kendisi imza atmıştır. Çok şık, sade ve modern nikâh kıyafetini tamamlayıcı aksesuar olarak bir dönem mutlaka başına şapka, eline eldiven takmıştır. (Görsel 21)

Görsel 24. Aile bireyleri hatıra fotoğraflarında Trabzon kadını modern giyimi

Görsel 25. 1970'li yıllarda Trabzon kadınının yazlık sokak kıyafeti

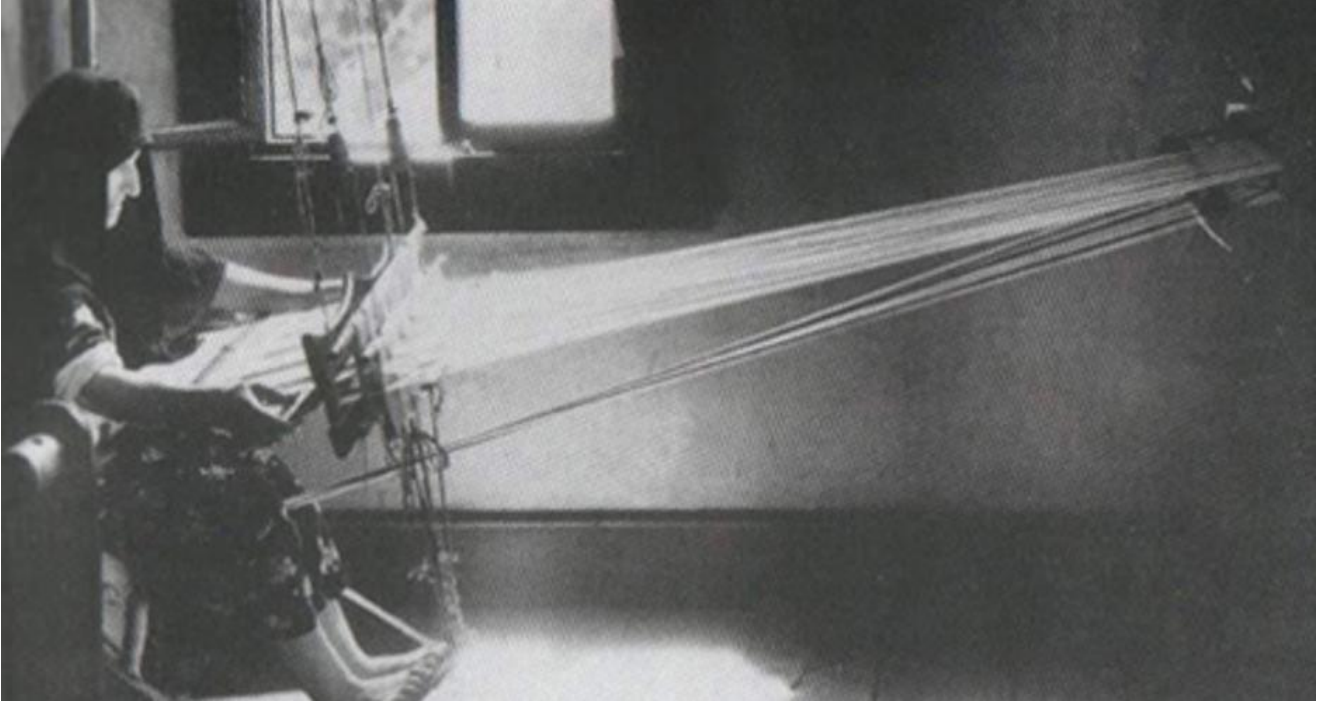

Görsel 26. 1970'li yıllar Trabzon kadını kışlık sokak giyimi

Görsel 27. 1950'li yıllar, Trabzon Kız Enstitüsü öğrenci ve öğretmen giyimi

1930'lu yıllar, evinin bir odasında ketan dokuyan dokumacı kadın pazen kumaştan dikilmiş elbise giymiş, başında çömberi, ayakları çıplak, tezgâh başına oturmuş dokuma yapmaktadır. Dokuduğu kumaşlar evde peşkir, çarşaf olarak kullanıldığı gibi ev halkının giyim ihtiyacını karşılamak üzere, içlik, gömlek, iç donu gibi giysi yapımında da kullanılmıştır.

Görsel 28. Ketan dokuyan kadın

Trabzon Yaprak Tütün İşleme Fabrikasında çalışan işçi kadınlar işe gelirken giydikleri elbiselerin üzerine, çalışırken iş kıyafeti olarak önlük giymiş, oturarak çalıştıkları için ayrıca bellerine peştamal gibi bir önlük takmış, başlarına beyaz tülbent bağlamıştır.

Görsel 29. Fabrika işçisi kadın

Cumhuriyet döneminde meslek sahibi çağdaş Trabzon kadını, iş kıyafeti olarak etek ve ceketten oluşan tayyör giymiş, başına tayyöre uygun şapka takmıştır. Eteği diz altı boyda olan tayyör içine bluz giymiş, alçak topuklu ayakkabı ve ayakkabı renginde çanta ile kıyafet tamamlanmıştır. Bu çağdaş kıyafeti ile Trabzon kadını tam bir zerafet timsali olmuştur.

Görsel 30. Trabzon'da kadın

Görsel 30. Çağdaş kıyafetli, meslek sahibi Trabzon kadını

Türkiye Cumhuriyeti'nin kurucusu Gazi Mustafa Kemal Atatürk'ün yaptığı devrimler sonrası Trabzon kadını 18. yüzyılda dış giyim olarak kullandığı çarşaf ve peçeyi, 20. yüzyılın ilk çeyreğinde ilan edilen Cumhuriyet sonrası çıkarmış, çağdaş giyim tarzını tercih etmiş ve kılığı ile dünyada kabul görmüştür.

Görsel 31. 18. Yüzyıl Trabzon kadın dış giyimi

Görsel 32. 20. Yüzyıl Trabzon kadın dış giyimi

Türkiye Cumhuriyeti'nin kurucusu Gazi Mustafa Kemal Atatürk'ün yaptığı devrimler sonrası Trabzon kadını 18. yüzyılda dış giyim olarak kullandığı çarşaf ve peçeyi, 20. yüzyılın ilk çeyreğinde ilan edilen Cumhuriyet sonrası çıkarmış, çağdaş giyim tarzını tercih etmiş ve kılığı ile dünyada kabul görmüştür.

Kaynakça

Nazmiye AYDIN, Trabzon'da Kaybolan Mesleklerden Yazmacılık, Yazmalardaki El İzleri, Geliş. 2. Baskı, KTÜ Yayını, 2019, s.6

Nazmiye AYDIN, Trabzon'da Yok olan Dokuma Sanatı "Ketan", Karadeniz İncelemeleri Dergisi, 2019, 26. Sayı, s.587

Nazmiye AYDIN, Akçaabat / Ortamahalle Giyim Kültürü (1930-1970), Karadeniz İncelemeleri Dergisi, 2020, s. 273

Nazmiye AYDIN, Trabzon'da Kadını Giydiren Terziler, Terzi Kızlar Örneği, KAREN, 2022, 8/16, s. 581, 587, 590, 592, 593

Prof. Dr. Neriman GÖRGÜNAY, Geleneksel Türk Giyim Tarihi- M.Ö. Bin yıllardan Günümüze Kadar, 2008, s. 20

Veysel USTA, Kadınların Toplumsal Yaşama Katılmalarında Öncü Bir Kurum: Trabzon Biçki Dikiş Yurtları, Uluslararası Geleneksel Sanatlar Sempozyumu Bildiriler Kitabı, Nisan 2017, Trabzon, s. 593

Trabzon Ticaret ve Sanayi Odası Tarihi 1884-1950, 1. Baskı, Trabzon, 2009, s.147

1873 Yılında Türkiye'de Halk Giysileri, Elbise-i Osmaniyye, Sabancı Üniversitesi, İstanbul 1999, VII. Bölüm, s. 298, 299, 304, 305

Yüksel AKSU, Tarihi Süreçte Trabzon Kadınının Giyinişi Albümü, 2016, s. 11, 92, 103, 108, 109, 123, 143

Kaynak Kişiler

Ayfer NALBANTOĞLU

Prof. Dr. Coşkun ERÜZ

Güler Sürel GÜNDÜZ

Hatice YILDIZ

Hümeyra Nurhan TİMURCİOĞLU

Nihan KARAALI

Pınar ALPARSLAN

Seçkin ERDEMLİ

Yılmaz AZAKLI

RUHUNU ARAYAN ŞEHİR

Varol UZLU*

Bilinen tarihi geçmişi en az 4000 yıl öncesine dayanan Trabzon, konumu itibariyle tarihin bütün evrelerinde tüm dünyanın ilgisini çekmiş ender kentlerden biridir. Tarih boyunca birçok medeniyetlere ev sahipliği yapmıştır. Yüzyılların ötesinden bu yana var olan kültür mozaiği, canlı ve süregelen bir kültürel birikimi ortaya çıkarmıştır.

Ancak; bu birikimleri özellikle son 50 yıldır bir bir acımasızca tükettik, sosyal ve mimari kültürünü yok ettik, beton şehre büründürdük. "Bir zamanlar Trabzon'un dar sokaklarında ud sesleri yankılanırdı" diye başlayan sözler, artık bir hayal gibi geliyor bize sadece.

*

Kaybolan şehir ruhunu ararken...

Tekke Mahallesi Zeytin Sokakta, son kalan Trabzon'un daracık bir sokağında 100 yıllık bir evin karşısında kültür sanata dair bir sığınak yaptım kendi ölçümde.

Arnavut kaldırımlı taşlı sokağımızda sıcak geçen sonbaharın tadını çıkarırken, geçmişe özlem duyarak misafirlerimize sıcak bir sohbet ve çay sunuyoruz. Sokağa bitişik küçük bir oturma alanımız var!

Eskiye bilen, özleyenlerle birlikte bu mekânda 'Eski Trabzon Günleri'ni yad ediyoruz.

Mesela, Trabzon'un, Trabzon sporunun renkli simalarından sevgili Krem Yavuz, "Ben, bu sokaktan geçip, biraz aşağıdaki yazlık Yıldız Sinemasındaki filmleri izlemek için annemle yola çıkardık, annemin yakın arkadaşı Gönül Yenigün teyzenin evine giderdik. Yaptığı çay ve kekle hayatımın en güzel filmlerini sinemanın tam karşı yamacındaki evinin bahçesinden izlerdim. Gündüz buralardan geçerken her evin kapısı biz çocuklara açılırdı, yabancı bile olsanız burada aç susuz kalmak mümkün değildi" diye anlatıyor bu sokağı.

Şehrin yok oluşuna en yakın örnek; o sinemanın yerine dev bir bina dikiliyor şimdi!

*

Geçmişteki Trabzon'a hep bir özlem var.

Hızla betonlaşıp bütün tarihi yok edilen bu şehirde anılarda kalan bu güzellikleri dinlerken hep o Trabzon'u özleyorum. Daracık sokaklarında oynarken, yorulunca girdiğimiz bir evin avlusunda susuzluğumuzu giderip inerdik Ganita'nın serin sularına.

Biz büyüdük, betonlaşan Trabzon ile önce bir hançeri sapladılar göğsümüze. Her Trabzon'u ve Trabzonluyu anlatışta acılara boğulduk.

"Biraz hesaplaşalım kendimizle" dedik. Hep lafını ediyoruz ya! "Kadim şehrimiz, medeniyetler beşiği, her tarafı tarih kokan, büyük sanatçılar yetiştiren, bir imparatorluk şehri" diye...

Vayy be; Muhteşem Süleyman'ın doğduğu şehir!

Kulağa ne kadar hoş geliyor!

Bu düşüncelerle bu şehre gezmeye gelecek bir yabancı sizce bu iddialı cümlelerdeki Trabzon'u görebilecek mi?

Mimarisini mi koruduk geçmişin, kültürünü mü, geleneklerini mi? Ne sunacağız onlara!

* Fotoğraf Sanatçısı

Büyük dev viyadük köprülerini şehrin tam ortasına dikerek modern çağın mimarisini doruklara ulaştırdık! Çömlekçi'yi yıktık mesela, yerine beton binaları diktik vs vs.

Yaşadıklarımızın özü şu: Türk kamuoyunun suç kabul ettiği fiiller açısından bakılınca, ki buna birçok insan şaşırarak ama, Trabzon asla bir suç şehri değildir. Fakat çevre suçları açısından Trabzon, Türkiye ortalamasının çok üstünde yer alıyor ne yazık ki.

İnsan-tarih-çevre-kent ilişkileri açısından bu kadar endişe verici bir hale gelmiş olan Trabzon, diğer birçok kentimize kıyasla geçmişiyle hiç ilgisi kalmamış kentlerin en başında gelmektedir ne yazık ki.

Düzeni içine sindirememiş, sistemi gösterisel yaşamış, doyumsuz bir nüfusun fiziksel ortamı da ancak böyle olurdu zira!

*

Geçmişte bu güzel kent için gösterdiğim çabalar bir yok oluş hikayesi gibi cümlelerime döküldüğünde hesaplaşma hakkımı kullanırken kentlin ileri gelenlerine de bir ok atıyorum. Gerçekten bir çaba gösterdi mi şehrimin sivil toplum örgütleri?

Yıllardır bu şehirle ilgili, sergiler, kitaplar, filmler gibi çalışmalar yapıyorum. Çok zor imkanlarla yaptığım bu çalışmalardaki tek gayem şehrimi ve insanımı daha güzel anlatabilmek...

Kültürünü, sanatını, geçmişini önemseydiğimiz bu şehrin her daim söz sahibi olmasını, farklı organizasyonlarla ülkemize örnek olmasını düşünürken ortaya çıkan eylemler, büyük şehirlerde yapılan Trabzon Günleri adlı panayırdan öteye gidemiyor!

Yüzlerce sanatçı yetiştirmiş bir coğrafyanın çok değer bulmamış temsilcileriyiz. Kaybolan bu şehirde her şeye rağmen varlığımızı hissettirmek için çabalıyoruz.

Bazen hangi cümleyi kursanız, bu dünyaya değersiz bakanların alay konusu olursunuz.

İnsanın içinde bir dünya yoksa cennette bile yaşasa değerini anlamaz.

Yaşamak ve anlamakla hayat yaşanır ve değerlenir. Biz yazalım yine de... Değerlensin dünyamız...

Anlatacak çok hikayemiz, söylenecek bir sürü türkümüz var. Biz söylüyoruz da, umarım anlayışımız çok olur!

TRABZON

TOURIST INFORMATION

MALAZGİRT ZAFERİ

Kutlu Olsun

AĞUSTOS

ZAFER BAYRAMI

Kutlu Olsun

Cumhuriyetimizin bânisi Gazi Mustafa Kemal Atatürk'ü
ve silah arkadaşlarını minnetle yâd ediyoruz.

DENEME

FUTBOLDA GELİNEREN NOKTA

İbrahim DİLER*

Son dünya kupasını kazanan İspanya turnuvarının en genç takımı olarak ve 7'de 7 yaparak şampiyon oldu.

16 yaşındaki Lemal, Williams, Baena gibi gençler turnuvaya damga vurdu.

Hadi "bunlar üst düzey bir futbol ülkesinin, üst düzey kulüplerinin üst düzey alt yapılarından yetişmiş oyuncular" diyerek bir gerçeği ortaya koyalım...

Peki gelelim bizim takıma...

Turnuvarının en genç takımlarından biri de bizdik.

Hoca basiretsizliğine rağmen çeyrek finale kadar çıkabildik...

Şimdi buradan hareketle bir düşünce turuna çıkalım.

Milli takımın iskeletini oluşturan dört büyük takım oyuncuları ve diğerleri de lejyoner oyuncular...

Peki "sahada mücadele eden 11'in içinde dört büyük takımın altyapısında yetişen kaç oyuncu vardı?" sorusunu da sormamızı gerektiriyor Barcelona altyapısından yetişen 16'lık Lemal gibi oyuncuları görünce...

Ne tuhaf değil mi?

Ülkenin dört büyük takımının altyapısından milli takımda direkt oynayan bir oyuncumuz yok.

Arda Gençlerbirliği, Barış Alper Rize İl Özel İdare, İsmail Gölcükspor, Kerem Aktürkoğlu Gölcükspor...

Ferdi Kadioğlu başta olmak üzere birçoğu da yurt dışı menşeli zaten...

Milli takımın iskeletini oluşturan; dört büyük takım oyuncuları ve diğerleri de lejyoner oyuncular...

Oynatılsaydı Uğurcan Çakır, Ahmet Can Kaplan, Yusuf Yazıcı gibi isimleri TS altyapısında yetişen oyuncular olarak sayabilecektik.

Kaleci Mert Günok dışında bir isim saymamız mümkün değil.

Kaldı ki üç dört sene önce amatörde oynayan ve kendi tabiriyle bu durumu hayal bile edemezdim diyen İsmail gibi birçoğu...

Ne tuhaf değil mi...

Yani bilinçli bir şekilde yetiştirilen ve yıldız adayı olarak görülen bir çocuk yok...

Hepsi kendi destanlarını, kendi hikayelerini yazarak amatörün çamurlu betonvari sahalarında yetişerek bugünlere geldiler...

* İş insanı - Menajer

Peki, büyük takımlardan niçin oyuncular çıkmıyor ya da yıldız adayı diye gösterilen çocuklar, neden doğmadan ölen bebek sendromuyla karşılaşıyorlar...

Tabii ki alanında ehil olmayan veya bilimsel bir tabandan uzak antrenman programlarıyla, adamın adamı anlayışıyla hareket eden kulüp yöneticileri vesilesiyle...

Yani klasik Türkiye gerçeklerinin sirayet ettiği futbolda da aynı şeyler, aynı ayak oyunları...

Tutkumuz ve yaşadığımız şehrin takımı Trabzonspor da maalesef aynı anlayışla hareket ediyor.

Fizik gücüne ve skora dayalı bir zihniyet; adamın adamı anlayışıyla belirleyici olan referanslara bağlı anlayış...

Ve neticede geline nokta...

"Sussam gönül razı değil söylesem faydası yok" diyen şair misali bu altyapı gerçeğini söyleye söyleye dilimizde tüy bitse de biz; çocuklarımız için Trabzonspor için, ülke futbolu için gerçekleri konuşmaktan geri durmayacağız.

TARİH KURULTAYINDA MACAR PROFESÖR

Adil HACIÖMEROĞLU*

Atatürk; öncelikle Türk Tarih (15 Nisan 1931), Türk Dil (12 Temmuz 1932) kurumlarının kurulmasına öncülük etti. Çünkü bir ulus, dili ve tarihi olmadan yaşayamaz. Bir ulusu, ulu bir ağaca benzetirsek tarih, o ağacın kökü, gövdesi ve dallarıdır. Her baharda kökten ve gövdeden çıkan filizler ise o toplumun ülküleri. Bu iki kurumun gelişmesi için Büyük Gazi, insanüstü bir çalışma gösterdi. Yapılan çalışmaları yakından izledi. Zaten dil ve tarih birbirine bağlı iki büyük toplumsal ırmak değil mi?

Büyük Kurtarıcı, Ankara'da Dil ve Tarih-Coğrafya Fakültesi'ni özellikle kurdu. Çünkü coğrafya olmasa tarih de dil de olmaz. Dil de tarih de coğrafya da birbirine bağlı olmazsa olmazlar bir ulusun varlığı için.

Türk Tarih ve Dil kurumlarının kurulması, yalnızca ülkemizde değil, tüm dünyada yaşayan Türkler arasında büyük bir heyecan yarattı. Türk tarih ve dil çalışmalarına katkı yapmak için konunun uzmanları kolları sıvadı. Atatürk, farklı kişilerce hazırlanmış Türk tarihi ve diliyle ilgili kitapları, sözlükleri getirtti. Gece gündüz demeden bu yapıtları inceledi. Okuduklarını, konunun uzmanlarıyla tartıştı. Araştırmacılarla görüş alışverişinde bulundu. Halk bilgeleri, öğretmenler ve üniversite öğretim üyeleriyle görüştü. Bu iki kurumun bilgi belleğini oluşturmak için olağanüstün bir çaba gösterdi.

Dönemin tanınmış Macar profesörlerinden Zayti Ferenc'i Türkiye'ye çağırdı. Onu, Türk'ün üstün konukseverliğiyle ağırladı. 6, 8, 12 ve 15 Temmuz 1931 tarihinde onunla dört kez uzun görüşmeler yaptı Gazi Paşa. Ferenc'in Türk tarihi ve dili üzerindeki görüşlerini dinledi. Ona, kendi düşüncelerini anlattı.

"Macar alimi ve Türk-Macar Derneği Başkanı Prof. Zayti Ferenc 1932'de yapılan Türk Tarih Kongresi'ne davet edilmişti. İri cüssesi ve tecessüs içinde yanan gözleriyle, misafir alim, bir akşam yemeğinde, Atatürk'ün sağında yer aldı. Çok geçmeden, sofraya, cazibesine doyumlanmaz bir ilim ve kültür sahnesi oldu. Atatürk, bir aralık, kendine has ruh değişimlerinin en güzellerinden biri içinde, sima ve mana değiştirdi. Ve gördük ki, kudretli aksiyon ve hayat adamından, şimdi, birdenbire bir fikir ve hikmet adamı olmuştu. Keskin zekâsı, hâkim ruhu, realist görüşü, alevden bir hitabet seli halinde sofrayı sardı. Ve yanındaki seçkin misafire dönerek:

'Profesör' dedi 'Türkler ve Macarlar iki kardeş millettir... Dilleriyle, kültürleriyle iki kardeş millet... Fakat bu iki kardeş millet ne yaptı? İki kardeş millet gibi mi, kendi yüksek milli gayelerini ve büyük geleceği düşünen ve gören iki olgun kardeş gibi mi hareket etti? Hayır, ne yazık ki hayır... Biz Türkler, ilayi kelimetullah diye, bir fedai gibi İslam aleminin önüne geçtik, siz Macarlar ruhullah diye yine bir fedai gibi Hıristiyan dünyasının önüne düştünüz ve asırlarca birbirimizi kırdık ve karşılıklı kırıştık, değil mi? Fakat ne için? Hangi büyük maksat, hangi milli gaye, hangi yüksek gelecek için? Ve kimin için? Kimin hesabına? Böyle yapacağımıza, eğer gurur ve ihtirasa, boş davalara, manasız, hayalperest emellere ve başkalarının maksatlarına kapılmayıp da iki kardeş millet el ele barış içinde birleşseydik, hem kendi milletimizin, hem de bütün insanlığın refah ve saadetine hizmet etmez miydik?..'

Bu derin hikmet ve cesur realist görüş tecellisi önünde, Macar alimi, ruhundan yaralanmış bir canlı heykel gibi, yüzü kıpkırmızı ve gözleri dolu ayağa kalktı, sandalyesini geriye itti ve Atatürk'ün önünde iki dizi üstünde çökerek ve onun elini iki eli arasına alarak, tekrar tekrar öptü, öptü, mukaddes hakikat önünde huşu ile ibadet eder gibi yüzüne, gözlerine sürdü. Bu ulvi manzara önünde sofrayı bir mabet sessizliği kaplamıştı. (Atatürk'ün Bütün Eserleri, Kaynak Yayınları, Cilt: 25, Birinci Basım: Nisan 2009, s. 378-379, dipnot)"

Atatürk'ün bir akşam yemeğinde, Macar bilim adamı Prof. Zayti Ferenc'e yönelik konuşmasında görüldüğü gibi Ulu Önder'in derin bir tarih bilgisi var. Tarih konusundaki gerçekçiliğine, derinliğine, çözümleyici mantığına şapka çıkarılır. Tarihsel gerçeği ve somut durumu, doğru kavramayan bir kişiden siyasetçi olmaz. Olursa ne mi olur? O kişi, ülkesini felaketlere sürükler. Tarih bunun örnekleriyle dolu. Tarihten ders almayan uluslar, bunun bedelini çok ağır öder.

Aynı kökten, aynı kültürden geldiğimiz birçok toplumla yabancılaşmak, hatta onlarla düşman olmak ulusumuza hep zarar verdi. Bu nedenle kültür, dil, tarih ve köken birliği olan toplumlarla ilişkilerimizi düzeltmek, yıkılan köprüleri yeniden kurmak siyasetçilerin de yurttaşlarımızın da görevi. Dünyanın dört bir yanında aynı dilin farklılaşmış biçimlerini konuşan uluslarla yakınlaşmayı sağlamak, ayrılıkları ortadan kaldırmak amaç edinilmeli.

Atatürk'ün Sayın Ferenc'e anlattığı tarihsel gerçekleri unutmamalı, onlardan ders almalı. Gerçekçi ve içten bir konuşmanın etkileyemeyeceği bir kişi yoktur bu dünyada. Zaten insanoğlunun yaşamdaki amacı, gerçeğe ulaşmak değil mi?

* İş insanı - Menajer

6. Slayt: Bende futbol sevgisi bir başkadır. Futbol oyunu ile insan gelişiminin biyolojisi arasında ciddi bir ilişki ve bağ vardır. İnsanlar sonradan bir şeyi çok seviyor ve izliyorlarsa o şey her neyse onu yapabiliyor oluşlarından veya yapabileceklerine ilişkin hislerinden dolayıdır.

Köyümün çamurunda da topa ayak vurdum, yeşil sahalarda da... Ta ki ayağımda sıkıntı çıkıp ameliyata kadar gitmesiydi beni durduran... Mevlam çok büyük, iki erkek, bir kız evlat nasip etti. Oğullarıma futbol sevgisini öğretiyorum hem de onlarla yaşıyorum. Hatta ben yaşa filan bakmadan okumak, onlara bilgide eksik bir şey sunmak istemedim. Nasıl çocuklarıma yeterli olmayı istediysem "başka evlatların da önünü açmalıyım" dedim. Menajerlik sınavlarına hazırlandım. Başardım ve TFF menajeri olarak numaramı aldım. Sonrasında futbol bizim için evlatlarıma ışık olacak ise hukuk da olması lazım diye düşündüm. Herkes hangi haklara sahip, futbol demek sadece topa vurmaktır değil. Nerede ne şekilde hakkını arayacaksınız diyerek 2. üniversiteye adım attım. Ve Adalet ile başladım...

7. Slayt: İnsan sürekli gelişen, değişen, içinde bulunduğu şartlara uyum sağlayan tek varlıktır. İşte bu sebeple insanın hayatının her evresinde bir şeyler öğrenmesi şarttır. Öğrenmenin yaşı yoktur. Başarmak için istemenin ön koşul olduğu düşünülürse hiçbir şey imkansız değildir. Dış etmenlere kulak asmaksızın ilerlenebilecek bu yolda tek engel kişinin kendi kendine koyduğu engeldir. Bu engeli aştıktan sonra dilediğiniz her kapıyı açmanız mümkündür.

8. Slayt: Diyorsunuz ki futbolla ilgilenirken neden sinema? Ya da kitabevi varken neden futbol? Hepsinin aslında bir zincir halkası... Ve ben bu zincirleri taka taka ilerledim. Ve tabii ki ilerlemeye devam edilecek... Kitap okuyarak yola çıkıldı, kitaplardan aldığım hazla beraber seyahatler ve öğrendiklerimi aktarmaya geldi... Kendime zaman ayırdığımda iki kelam yazarak kitabımı çıkarmak için verdiğim değerli zamanlarım da çoktur. Sinema sektörü tamamen bir rüya gibi geldi hayatıma... İyi ki de geldi dedim. Ufkumu daha da aydınlattı. Türkiye dışında yabancı bir ülkeye özel programlara katıldığımda işte bir film başladı ve bitti diyorum. Ama o filmin mutfağına inebilmektir gerçek olan. Görselde gördüğümüz yenilikler, beyazperde severlere Trabzon'da konforu yaşatmak için verilen çabadır, emektir... Gençler hiçbir zaman şunu unutmayın, her şeyi para ile satın alamazsınız. Bir sinemaya gittiğinde bir biletin parasını ödediğinde sadece o koltukta oturup o filmi izleme fırsatını hak etmiş olursun.

Ben de her zaman şuna inandım, bir işe girişirken büyük bir hayaliniz olmalıdır ancak adım adım ilerlemek de çok önemlidir.

9. Slayt: Hayatta başladığın yeri her zaman ziyaret etmeyi unutma. Yurt içi ya da yurt dışı okumak-ış hayatı-özel hayat... Ama senin hayata başladığın noktayı sakın unutma! Her bir yıl geçip oraya geldiğinde "ben kendime neler kazandırdım" diye soru soracaksın. Gökyüzü her yerde aynı, her yerde güneş doğuyor ve batıyor. Ama senin doğduğun, nefes aldığın toprakta bunun farkını her zaman yüreğinde hissedeceksin. O zaman ben buradan hayata adım attım diyerek yürümeye devam edeceksin.

Gençler, artık ekmek aslanın ağzında değil, hocalarımız bunu çok ama çok örneklerle bizlere verdiler. Şimdi sizler, hayatta başarılı olan kişilerin; ne kadar çok çalıştığını, daha az uyduğunu, daha çok seyahat ettiğini ve çok ama çok çalıştığını hayatınızda kendiniz ilke edinin. Tabii ki yorulduğunuz zaman olacak o zaman da farklı farklı çalışma metotları mevcut... Onlardan birine geçiş yapacaksınız. Kendiniz yaptığınız her bir yatırım kolunuza taktığınız bir bileziktir. Önceden iki dil deniyordu artık en az üç dil olduğunu bu sıralarda değil ortaöğretimde öğrendiniz. Ben de bir babayım, evlatlarıma her akşam zaman ayırıp günlük rutinlerini soruyorum. Onlara değer verdiğimi hissettiriyorum. Günümüz ne kadar yoğun ve yorgun geçmiş olsa da eve gittiğimizde iş adamı olarak değil baba olarak onların yanında olmalıyım. Son sözüm odur ki sizler de ailenizle beraber iyi zaman geçirin. Ve onların sohbetinden her zaman kendinize bir hisse alınız. Çünkü hiçbir anne baba evladının zarar görmesini, büyük yanlışlar yapmasını istemez.

Hepimizin hayatında değişmeyeceğini dūřündūęümüz Őeyler vardır. Ancak duygusal dayanıklılığı yūksək kişiler yaşadığı koşullar ne olursa olsun kendisi ve başkaları için yaşadığı acıdan bir anlam çıkarma eğiliminde olur. Umutsuzken, değiştirilmesi imkānsız bir kaderi yaşıyorken bile hayatta kalmak için bir neden bulabileceğimizi hiçbir zaman unutmamalıyız.

Nāzım'ın dediği gibi...

Yok Öyle umutları yitirip karanlıkta savrulmak

Unutma! Aynı gŐkyūzū altında bir direniřtir yařamak

“Gazilik, ömür boyu taşınacak bir şereftir.”

Gazi M. Kemal

**19 EYLÜL
GAZİLER GÜNÜ**

Kutlu Olsun

26 EYLÜL TÜRK DİL BAYRAMI

Kutlu Olsun

EDEBİYAT

ŞİİRLER

PARMAĞINDA İZİ YÜREĞİMDE SIZI

*Pek bilmezdim türküleri
Ve de öykülerini*

*Anadolu'nun bir yerlerindeydiler öylesine
Bilmemişim onları, kendimi bilmediğim gibi*

*Ne yakıcı izlerinden haberdardım
Ne de sözlerinin derinliğinden*

*Ne sazların tınısı
Ne seslerin büyüğü
Girmemişti dünyama
İlk gençlik çağlarımda*

*Ta ki o sesi duyana kadar
"Düz dara yar düz dara
Yar zülûfün düz dara
Doksan dokuz yarem var
Sen açtırdın yüz yara"*

*O anda içime yıldırımlar
Gözlerime yaşlar düştü*

*Gönlümü tutamadım
Tutamadım kendimi
Daldım sesin derinliğine*

*O sesi duyana kadar
Duymadığımı anladım*

*"Oy aman aman
Burası Adıyaman
Alem düşman kesilir
Seni sevdiğim zaman"*

*Canlı müzik alanında değil
Bir duygu cennetindeydim adete
Ses de yaman
Söz de yaman
Oy aman aman*

*Sonraki gün..
Dağa sonraki gün..
Kendimi buldum o sesin içinde
Ve gözlerimden kaçan o gözlerin peşinde
Sonra gözler buluştu sigara dumanının eşliğinde*

*Defalarca türküyü mırıldandık birlikte
"Doksan dokuz yarem var
Sen açtırdın yüz yara"*

*Tutulmuştuk birbirimize
İsimlerimizi bilmesek de*

*Gözlerimi ayırıp gözlerinden
Tutmak istedim ellerinden
O an titredi duygularım
Parmağındaki yüzük izi sarstı beni derinden*

*Tutamadım ellerini
Titredi parmaklarını, açladı avuçlarını
Karardı gözlerim yandı duygularım*

*Yüzük izi düşmüştü
Düşlerimin izine
Oy aman aman
Burası Adıyaman*

*Yüz yara ne ki yüreğimde bin yara
Vedalaştım Adıyaman'la
Bıraktım kendimi türkülere baş başa*

Zühtü AKYILDIZ
Eğitimci - Yazar

UMUDUN İNSANCIL YAZARLARI

Ahmet ARPAD*

Stefan Zweig özgürlüğüne düşküdü

20. yüzyılın en insancıl yazarı Stefan Zweig hep güncel. O, insan ve yazar olarak özgürlüğüne düşküdü. "Savaşlardan nefret ederim", derdi. "Savaşlar yüz binlerce çocuğu öksüz bırakır. Kaba kuvvet insanların iç dünyasına hiçbir zaman huzur getirmez." Zweig iyimserdir, o bir umut yazarıdır. Özellikle öyküleriyle okuru hep yüreklendirir, ona yaşama sevincini götürür. Zweig'a göre liberal toplum düzeni toparlanmalı, insanlar yanlışlarından dönmeli ve böylece daha iyi yarınlara ulaşmalıydı. Bunu başarmak için de Avrupa aydınları ve sanatçıları aralarında anlaşmalı, iş birliği yapmalıydı. Zweig: "Bütün ülkelerde generaller sadece taş anıtlar olarak akıllarda kaldığı gün insanlar özgür ve mutlu olacak", der.

1881 yılının 28 Kasım günü Viyana'da doğdu. Babası, Avusturya'nın Moravia eyaletinden Viyana'ya yerleşmiş bir tekstil fabrikatörü idi. Ağabeyi, fabrikayı ilerde devralmak için babasının yanında yetiştirilirken onu Viyana üniversitesine yolladılar, felsefe okusun, aileden daha "kültürlü" biri çıksın diye. Üniversite yılları genç Stefan Zweig için özgürlük yılları oldu. Berlin'de kaldı bir süre, sanat ve edebiyat çevreleriyle ilişkiler kurdu. 1908'de Hindistan'a kadar uzanan bir gemi yolculuğu yaptı. 1911'de Amerika'ya gitti, ardından Londra ve Paris'te haftalar, aylar geçirdi. Romain Rolland ve Rodin'le yakın dostluklar kurdu. Paris'in kıyı bucağında kültür ve sanat miraslarını aradı. "O günlerde caddelerde çok dolaştım, çok şey gördüm ve içim içime sığmayarak çok araştırdım!" der Zweig.

DÜNYA SAVAŞI YILLARI...

İç dünyasına yeni anlamlar katan ünlü Fransız düşünürü Romain Rolland ile yakın dostluk kurdu, onunla uzun yıllar mektuplaştı. Birinci Dünya savaşı yıllarında giderek bilinçlendi. "Sonsuz kurbanlarla bir zafer kazanılsa da savaşa karşı savaşmak gerekir", düşüncesi kafasında oluştu. Zweig için savaşlar gereksizdi.

1919'da Salzburg'a, Kapuziner tepesinde satın almış olduğu büyük bahçeli villasına yerleşti. Mozart'ın doğum yeri olan yeşiller içindeki bu kentte rahat edeceğine inanıyordu. Dünya savaşının yıkıcılığını, korkunçluğunu yakından görmüştü. İnsanların kurtuluşu için ortak Avrupa kültürünün kurtarılması gerekliydi. Zweig'a göre liberal toplum düzeni toparlanmalı, insanlar yanlışlardan dönmeli ve böylece daha iyi yarınlara ulaşmalıydı. Bunun için de en başta Avrupa aydınları ve sanatçıları aralarında anlaşmalı, iş birliği yapmalıydı. Stefan Zweig Avrupa'nın her yanındaki sanatçı ve yazar dostlarıyla yazıştı, onları sık sık ziyaret etti, evinde konuk etti, konferanslara gitti.

POLİTİKACILARA KARŞI DÜŞÜN SAVAŞI

Bir yandan politik davranışlarıyla politikacılara karşı düşün savaşı veriyor, bir yandan da yeni eserler yaratıyordu. Yirminci yüzyıl öykü edebiyatına damgasını vurduğu "Amok Koşucusu" (Türkçesi: Burhan Arpad) yapıtını o günlerde yazdı. Stefan Zweig'ın yapıtları artık büyük ilgi görüyor, yeni baskıları yapılıyordu. Ünü hızla yayıldı, öyküleri, biyografileri, denemeleri, romanları sadece Amerika ve Avrupa'da değil Asya'da da büyük ilgi gördü. Çıktığı yolculuklar arttı, her ülkede dostlar edindi. Avrupa kültürü yoluyla daha iyi bir dünya amacını gerçekleştireceğine olan inancını hiç yitirmedi.

* Çevirmen, fotoğrafçı, gazeteci ve yazar

ERICH MARIA REMARQUE

Im
Westen
nichts
Neues

Remarques Buch ist das Denkmal
unseres unbekanntem Soldaten
Von allen Toten geschrieben

Balter von Rolo

NAZİLERİN "SAFKAN OLMAYAN İNSANLAR" LİSTESİNDEYDİ!

1933'te Almanya'da Nazilerin işbaşına gelmesiyle bütün aydınlar gibi Zweig'in da düşleri karmakarışık oluverdi. İnsanlar kamplara atılırken, sokaklarda yığın yığın kitaplar yakıldı. Yakılan kitaplar arasında onun da eserleri vardı. Stefan Zweig'in adı "safkan olmayan insanlar" listesinde yer aldı, eserleri yasaklandı. Mutluluklar ve başarılarla dolu yaşamı sona erdi. Tedirginlikleri giderek artıyordu. Alman dilinin konuşulduğu ülkelerdeki okurlarını zamanla yitireceğini de biliyordu. Thomas Mann 25 Şubat 1933'de Zweig'a yolladığı mektubunda: "Almanya inanılmaz bir duruma düştü; ilerde çok insan o günleri yaşadığı için utanç duyacak!" diye yazar. Stefan Zweig'in 18 Nisan 1933 tarihli yanıt mektubundaki görüşleri şöyledir: "Söylenenlere karşı çıkmak artık mümkün değil, çünkü yalan kanatlarını öylesine açmış ki gerçekler dışlanıyor, yalanın aktığı lağımlardan yükselen pis kokuları insanlar güzel kokular gibi içlerine çekiyor..." Thomas Mann 24 Nisan 1933 günü Zweig'a yanıt verir: "Siz de acılar çekiyorsunuz. İnanamıyorum. Günümüzde böyle şeyleri yaşamak zorunda bırakılmamız insanın nefret duygularını doruğuna çıkarıyor."

NAZİLER ANAVATANINI HARİTADAN SİLDİ!

Nazi yönetimi 1936'da Thomas Mann'ı Alman vatandaşlığından atınca Zweig ona biraz hiciv dolu şunları yazar: "Resmen Alman vatandaşlığından çıkarılıp bir dünya vatandaşı olmaya hak kazandığınız için sizi tebrik ederim!" 13 Mart 1938'de Hitler'in Viyana'ya girmesiyle anavatanı Avusturya politika haritasından silindi. Yarım yüzyıl boyunca kendini bir dünya yurttaşı kabul eden Stefan Zweig artık "vatansız kişi"ydi.

Savaşın şiddetini arttırmaması, Hitler'in güçlenmesi onu daha çok bunalımlara sokar. Yıllar boyu kafasından geçirdiği ve uğruna savaşım verdiği "kültür Avrupası" düşünün artık gerçekleşmeyeceğini kavramıştır. Yorgun ve bezgindir. 17 Eylül 1941'de ilk eşi Friderike'ye sığınmış olduğu Brezilya'dan şu satırları yazar: "Burada Avrupa'yı unutabilirsem, evimi, kitaplarımı ve her şeyimi yitirdiğimi aklımdan çıkarabilirsem, üne ve başarıya boş verebilirsem, Avrupa'da insanlar açlık ve yoksulluk içinde kıvranırken bu Tanrı bağıışı ülkede yaşayabilmek iznine kavuştuğumdan ötürü mutlu olurum... Avrupa'dan gelen haberler pek korkunç. Dünyanın bugüne değin görmediği dehşetler dolu bir kış olacak..."

O, BİR UMUT YAZARIDIR

Stefan Zweig, Freud psikanalizini uyguladığı öykülerinde olay ve kişi davranışlarını, kişilerin düşün dünyalarını, en önemsiz sayılabilecek ayrıntılara kadar işlerken yalın bir lirizm, vurucu bir gerilim sağlamayı ustalıklarla başarır. Anlattıkları çoğu kez onun psikolojik-edebe deneyimleri, kişi olarak yaşadıklarıdır. Kimi eserinde karşımıza çıkan alışılmamış kişilikteki insanlar ise Zweig'in gözü pek tutkularını kamçılıyarak onu yaratıcılığa sürükleyen karakterlerdir. O yapıtlarında doğruya ve insancılığa dikkatimizi çeker, karşıtlar arasında aracı rolünü üstlenir. Türkiye'de en çok okunan yabancı yazarlardan biri olan Zweig okurunu inandırıcı gücüne, anlatımı ve diliyle ulaşır.

NASYONAL SOSYALİZMLE YÜREKTEN SAVAŞTI

Kendini yaşamı boyunca bir Avrupa ve dünya vatandaşı kabul etti, nasyonal sosyalizmle yürekten savaştı, barış uğruna kendinden çok şey verdi. Stefan Zweig bireylerin, düşüncelerin, kültürlerin ve ulusların birbirleriyle uzlaşmasına hümanizmin aracılık etmesini sürekli hedefledi. Yaşamının son yılları Stefan Zweig için bir kaçıştı.

O bütün hayatını yazıya adadı. Hümanist bir dünya görüşüne sahipti, Avrupa kültürüne inanmıştı. 1933 yılında, Nazilerin yakmaya başladıkları kitaplar arasında Yahudi kökenli Zweig'in eserleri de yer alıyordu. Bir yıl sonra Gestapo'nun evini basıp silah araması üzerine Zweig ülkesini terk etmek zorunda kaldı. Farklı türlerde 60'a yakın eser yayımlayan Zweig, İngiltere ve ardından ABD'ye gitti. Daha sonra Brezilya'ya geçerek oraya yerleşti. Avrupa'nın içine düştüğü durumdan duyduğu üzüntü ve hayal kırıklıkları nedeniyle 22 Şubat 1942'de Rio de Janeiro yakınlarındaki Petropolis'de, karısı Lotte ile birlikte intihar etti.

Büstü bugün Salzburg'da, Kapuziner manastırının önünde düşünceli düşünceli karşıdaki villasına bakıyor. Yirminci yüzyılın bu namuslu, insancıl ve iyi yürekli aydın yazarı hiç yitirmedi güncelliğini.

Erich Maria Remarque - Militarizm karşıtı bir yazar

22 Haziran 1898 günü Almanya'nın Osnabrück kentinde doğdu. Babası Peter Remark bir basımevi ustasıydı. Osnabrück arşivlerindeki nüfus kayıtlarına göre aile 17. yüzyılda Fransa'da büyük ihtilal sırasında katoliklere yapılan baskılar nedeniyle Almanya'ya göç etmişti. Önceleri, "Remarque" diye yazdıkları soyadlarını Almancalaştırmışlardı. Erich Remark'ın Elfriede ve Erna adında iki kız kardeşi vardı. 1903 doğumlu Elfriede 1943'de Nazilerce politika suçlusu diye tutuklanıp idam edilmiştir. Erich ilkokuldan sonra Katolik papaz-öğretmen okuluna verildi. Zeki ve yetenekliydi. Anlatılanı hemen kavrayan Erich sınıfının en iyi öğrencileri arasındaydı. Çok iyi piyano ve org çalıyor, Knut Hamsun, Jack London, R.M. Rilke, Franz Werfel, Schopenhauer, Nietzsche, Balzac, Romain Rolland, Flaubert, Stendal, Marcel Proust'un eserlerini okuyordu. 1916 yılında askere alındı. O günlerde tüm arkadaşları da savaşa yollanmıştı. 1917'de cephede tel döşerken ağır yaralandı. Savaşın bitimiyle Remark yeniden okul sıralarına döndü. Yakın arkadaşlarından Josef Witt o günlerin Remark'ından şöyle söz eder: "Katıldığımız kurslarda sık sık nutuk atardı. O günlere göre aşırı şeylerden söz ederdi. Fakat öne sürdükleri içinde yaşadığımız ortamda ileri düşünceler olduğu için öğretmenlerimiz bile onu ilgiyle dinlerdi. Yirmi yaşına göre çok şık da giyinirdi. Panama şapkası ve güzel köpeğiyle dolaşırken tüm gözler ona çevrilirdi. 'Hayatta ilerlemek istiyorsan dış görünüşüne büyük önem vermelisin!' demişti bana bir gün."

Erich Remark'ın genel kültürünü genişletmeye karşı sonsuz bir eğilimi vardı. Çok okuyor, yüksek okulda konferanslara gidiyor, ilginç tiyatro oyunlarını senfoni ve oda müziği konserlerini kaçırmıyordu. 1919 Haziran'ında okulu bitirdi ve öğretmen diplomasını aldı. Hemen göreve başladı. Ancak öğretmen Remark altı ay sonra Osnabrück makamlarına jurnal edildi. Kızıl ayaklanmalara katıldığı ileri sürülüyordu. Kurulan komisyon Remark'ın başka bir okulda göreve yollanmasına karar verdi. Fakat orada da, okul işlerine karışmaya kalkan bir papazla takıştı. 1920'nin Aralık ayında öğretmenlikten istifa etti. Çeşitli işler yaptı. Elinde çanta, kumaş satmayı denedi. Sonra bir mezar taşçısının yanına girdi. Hatta bir ara bir akıl hastanesinde org çalıp para kazandı. Geçim sıkıntısı yakasını bırakmıyordu. 1922'de büyük bir lastik fabrikasının reklam ve yayın işleri görevine getirilmesiyle rahatladı. Oldukça iyi para kazanıyor, geziyor, değişik çevrelerle ve insanlarla çalışıyor, edebiyat çalışmalarına da zaman ayırabiliyordu. Hannover'e taşındı. Yaşamında yeni bir adım atarken Erich Remark adını bıraktı, Erich Maria Remarque oldu.

"BATI CEPHESİNDE YENİ BİR ŞEY YOK"

Bundan 95 yıl önce, 31 Ocak 1929 tarihinde Berlinli Ullstein şirketler grubunun Propylaen Yayınevi'nde ilk kez basılan "Batı Cephesinde Yeni Bir Şey Yok" (Türkçesi: Burhan Arpad) romanının 20. yüzyılın en başarılı yapıtı olacağını o günlerde ne yazarı Erich Maria Remarque, ne de yayıncısı düşünden bile geçiriyordu. 1930 yılında Amerika'da beyazperdeye uyarlanmış, elli dile çevrilmiş, yirmi milyon baskı yapmış olan bu roman geçen yüzyılın ilk ve en başarılı savaş karşıtı yapıtıdır. Remarque Ullstein'dan önce elinde müsveddeler kapı kapı gezmiş, ilk romanını basacak bir yayınevi aramıştı!

"Batı Cephesinde Yeni Bir Şey Yok" ilk altı ayda yarım milyon satar. Piyasaya verilmesinden on iki ay sonra tirajı bir milyona ulaşır. Remarque bu yapıtıyla Birinci Dünya Savaşı'nın yaralarını on yıl sonra bile bir türlü saramamış olan Weimar Cumhuriyeti insanlarını yüreğinden vurmuştu. Okurları savaşla tramva geçirmiş, ruhsal dengesini yitirmiş, çökmüş bireylerdi. Remarque da onlardan biriydi. 18 yaşında cepheye sürülmüş, ağır yaralı olarak bir yılını askeri hastanelerin koşullarında geçirmişti. "Ben bu yapıtıyla şikayet etmekten çok, savaşta bir neslin yitirilmiş olduğuna toplumun dikkatini çekmek istiyorum...." diyen Remarque'ın anlattıkları gerçektir, kendinin ve cephe arkadaşlarının yaşadıklarına dayanır. Carl Zuckmayer: "Bu roman Bilinmeyen Asker'e dikilmiş bir anıttır," der. "Remarque'ın yapıtı yaşamlarını yitirmiş yüz binlerce genç askerin kalıtıdır... Onu milyonlar okuyacaktır." 20. yüzyılın ilk yarısında toplumsal eleştiri içeren romanlarıyla ünlenen yazar Leonhard Frank'ın şu sözleri de önemlidir: "Batı Cephesinde Yeni Bir Şey Yok gibi bir yapıt ancak yüzyılda bir yazılır!"

NAZİLER AYDINLATICI ROMANLARA KARŞI

1933'de Almanya'da yönetime el koyan Naziler halkın bu gibi aydınlatıcı romanları okumasına karşıydı. 10 Mayıs 1933 günü Berlin Üniversitesi önündeki alanda ateşe atılan binlerce kitap arasında Remarque'ın, "Batı Cephesinde Yeni Bir Şey Yok" ve "Dönüş Yolu" (Türkçesi: Burhan Arpad) romanları da vardı. Remarque Alman vatandaşlığından çıkarıldı. 1933'lerin kahverengi gömlekli iktidarı onu ve romanlarını kendilerine engel görmeye başlamıştı.

Çünkü genç yaşta ünlü yazar, yüzyıllardır Cermen efsaneleri ve masalımsı yiğitlik örnekleriyle yetiştirilmiş sıradan Alman halkına savaşın yersizliğini, kötülüklerini herkesin anlayacağı apaçık gerçekler olarak haykırıyordu. Yapıtlarına edebiyatçılar ve büyük tenkitçiler dudak bükseler de, insanlar Remarque'i okuyor ve savaşın ne olduğunu, savaştan kimlerin yararlandığını anlamaya başlıyordu.

Ülkesini terk etti ve otuz yıla yakın bir süre de Almanya'ya dönmedi. İtalyan İsviçresi'nin Lago Maggiore gölü kıyısındaki Porto Ronco'da 1929 yılında satın almış olduğu villasına yerleşti. Üçüncü romanı, "Hayat Kivılcımı" (Türkçesi: Burhan Arpad) 1938'de Hollanda'da basıldı. İkinci Dünya Savaşı yıllarında Amerika'ya yerleşti ve Avrupa'ya tekrar barış gelene kadar da orada kaldı. 1947'de Birleşik Amerika Devletleri yurttaşı oldu. Dördüncü romanı "İnsanları Seveceksin" (Türkçesi: Burhan Arpad) 1941'de İsveç'te yayımlandı. Savaş nedeniyle on binlerce insan Almanya'dan ayrılmak zorunda kalmıştı. Çoğu tüm varını yoğunu, çocuğunu, hayat arkadaşını geride bırakmıştı. "İnsanları Seveceksin" romanı o insanların yürekler acısı durumlarını yepyeni bir Remarque anlatımı ve roman tekniği ile ele alır.

"UYANIK OLMAK GEREKİYOR"

Erich Maria Remarque 1939'da Birleşik Amerika'ya gittikten sonra yarattıklarıyla "Batı Cephesinde Yeni Bir Şey Yok"u aşmasını başarmıştır. Hemingway'in etkisinde kalarak, roman yazarlığı tekniğini geliştirmiştir. Ancak o edebiyat tarihçileri ve büyük okur yığınları için her zaman "Batı Cephesi..."nin yazarı olarak kalmıştır. İlginçtir, Alman edebiyat çevreleri Remarque'ın romanlarına çoğu kez mesafeli durmuş, hatta onları küçümsemiştir. Onu büyük bir Alman edebiyatçısı olarak övenler daha çok yabancı edebiyat eleştirmenleridir. Ünlü yazarın: "Ülkemiz yazarları yapıtlarında bir düşün uğruna açıkça yan tutabilmek için gerekli süreklilikten yoksunlar" sözleri üzerinde durulması gereken bir görüştür. "Okurların, basın ya da iş başındakilerin hoşuna gitmemekten, sevilmemekten korkuyorlar. Bundan daha yanlış bir tutum olamaz..." görüşünü ileri süren ünlü yazar ilerde savaş sonrası Almanyası'ndan şöyle söz etmiştir: "Kaygılıyım. Eski Nazi ruhuna şurada burada tek tük de olsa rastlanıyor. Uyanık olmak, dikkatle izlemek gerekiyor..." Remarque'a göre genç neslin de ana babalarının bir zamanlar ne suçlar işlediğini çok iyi öğrenmesi gerekir. "Bugün ülkede iktisat, politika ve hukuk alanlarında önemli yerlerde eski Nazilerin görev almasına da aklım ermiyor, beni rahatsız ediyor. Eski pislikler örtmekle yok edilmez..."

SORUMLULUĞUNU BİLEN YAZAR

Remarque'ın amacı küçük insanın militaristlerin gerçek yüzünü görmesi ve barışın kutsallığını kavramasıdır. O savaşa karşı sadece kalemiyle savaştı, militarizmi hep eleştirdi, çıkarları adına kimi politikacıların sinsi planlarla insanları boğazlamasını bütün yürekliliği ile yerd. Remarque'a göre insanlar arasında gerçek barış, savaşların her çeşidinin kötülenmesi. savaşın insanlık için en büyük yüzkarası olduğunun yığınlarla anlatılmasıyla gerçekleşebilirdi.

Remarque sorumluluğunu bilen bir yazar olarak bu görevini hep yerine getirdi. Savaşa karşı savaş açmış dünya yazarları arasında onun hâlâ ayrı bir yeri vardır...

Remarque'ın, I. Dünya Savaşı'ndaki bir grup askerin hikâyesini on dokuz yaşındaki bir çocuğun gözünden anlattığı "Batı Cephesinde Yeni Bir Şey Yok", yayımlandığı günden bu yana, devamı niteliğinde olan "Dönüş Yolu"yla birlikte tüm dünyada büyük ilgi görmeye devam etmekte. Canlı çarpışma sahnelerinin yanısıra savaşın gereksizliğinin vurgulandığı cephe arkası bölümleriyle de okuru içine hapseden roman, Yaşar Kemal'in şu sözleriyle "bugün de taptaze, bugün de her okuyucusu tarafından yeniden yaratılarak uyarıyor, direnme gücü veriyor." Savaşın dehşetini, beraberinde getirdiği yıkımı, insanoğlunu birbirine nasıl yabancılaştırdığını birinci ağızdan, çarpıcı bir şekilde dile getiren Remarque, savaşla ilgili bildiğimizi sandığımız gerçekleri sorgulamamızı sağlarken, edebiyatın ne kadar güçlü ve ölümsüz bir kaynak olabileceğini de bir kez daha kanıtlar. Erich Maria Remarque ünlü yapıtı "Batı Cephesi..." üzerine şöyle der: "O çağın bir belgesidir... İzlenimlerimden ortaya çıkmış, deneyimlerimle biçimlenmiş kişisel bir sorumluluk belgesi..."

SAVAŞA KARŞI SAVAŞ AÇMIŞTI

Remarque çok sevilmesini gereken bir yazardır! Savaşa karşı sadece kalemiyle ömrü boyunca savaştığı, militarizmin her biçimini eleştirdiği, şu ya da bu çıkarıcılar adına kimi politikacıların sinsi planlarla insanların insanları boğazlamasını bütün yürekliliğiyle yediği için... Çünkü insanlar arasında gerçekten barış, savaşların her çeşidinin kötülenmesi, savaşın insanlık için en büyük yüzkarası olduğunun yığınlara anlatılmasıyla gerçekleşebilirdi. Remarque, sorumluluğunu bilen namuslu bir yazar olarak bunu kırk yılı aşkın bir süre yaptı. Savaşa karşı savaş açmış dünya yazarları arasında Erich Maria Remarque'ın ayrı bir yeri vardır. Yazar romanlarında savaşı gerçek yüzüyle anlatır. Yalın, süslemesiz bir anlatımla. Okul sıralarından koparılıp cepheye, korkunç ölümlere itilmiş gencecik insanlar, ilk anların sersemliğinden kısa sürede kurtulunca, acı gerçekleri görürler. Yurt sevgisi, milliyetçilik sözlerinin abartmasıyla toparlanırlar, nasıl da aldatılmış olduklarını kavrarlar. Cepheden canını kurtarmış genç askerlerin savaş sonrası durumları daha da acıdır.

25 Eylül 1970 günü İsviçre'de bir hastanede öldüğünde yetmiş iki yaşındaydı. Arkasında on bir roman, bir tiyatro oyunu ve 20. yüzyıl Alman edebiyatında hiç bir yazarın ulaşamadığı büyük bir ün bırakarak... Eserleri ile kanlı savaşlardan geçinen çirkin politikacılara seslenir, militaristlerin gerçek yüzünü ve barışın kutsallığını insanlar kavrasın, barış dolu bir dünya gerçekleşsin ister. Milliyetçilik yutturmacasıyla maskelenmiş Alman faşizminin içyüzünü Erich Maria Remarque romanlarında bütün çirkinliği ile gözler önüne serer. Savaş sonrası eleştirmenlerinin "Barış Savaşçısı" dediği ünlü yazar tüm yapıtlarında militarizmi yerer...

KİŞİSEL GELİŞİM

KENDİNLE İÇ DİYALOGLAR: ZİHNİN SESSİZ KONUŞMASI

Arzu GÜRLER SAGLAM*

Zihnimizde sürekli devam eden bir konuşma vardır: Kendimizle olan iç diyaloglarımız. Bu diyaloglar, hayatımızın her anında bize eşlik eder ve düşüncelerimizin, hislerimizin, davranışlarımızın temelini oluşturur. Kimi zaman destekleyici ve motive edici olurken, kimi zaman da eleştirel ve yıkıcı olabilirler. Soru şu, "kendimizle olan bu diyaloglarımız ne kadar sağlıklı?"

İç Diyalogların Doğası

İç diyaloglarımız, genellikle bilinçaltımızdaki inançlar ve yaşadığımız deneyimlerin bir yansımasıdır. Bu diyaloglar, farkında olsak da olmasak da sürekli olarak zihnimizde devam eder. Bir hata yaptığımızda kendimize kızmak, başarılı olduğumuzda kendimizi takdir etmek ya da gelecekle ilgili endişelerimizi dile getirmek hep bu iç diyalogların bir parçasıdır. Ancak bu diyalogların tonu ve içeriği zihinsel sağlığımızı büyük ölçüde etkilerler.

Kendimize karşı olan bu konuşmaların çoğu zaman farkında olmayız. Oysa bu diyaloglar, özsaygımızı, özgüvenimizi ve genel yaşam kalitemizi doğrudan etkiler. Olumsuz iç diyaloglar, kendimize olan güvenimizi sarsabilir, motivasyonumuzu azaltabilir ve stres seviyemizi artırabilir. Öte yandan, olumlu iç diyaloglar ise bizi motive eder, kendimize olan inancımızı güçlendirir ve zorluklarla başa çıkma becerimizi artırır.

Olumsuz İç Diyalogların Etkileri

Olumsuz iç diyaloglar genellikle kendimize yönelik eleştiriler, suçlamalar ve negatif düşünceler şeklinde ortaya çıkar. Örneğin, "Bunu asla başaramayacağım," "Yeterince iyi değilim," "Neden hep ben hata yapıyorum?" gibi düşünceler, kendimize olan inancımızı zedeler. Bu tür düşünceler, zamanla bizi bir başarısızlık döngüsüne sürükleyebilir ve potansiyelimizi gerçekleştirmemizi engelleyebilir.

Bu noktada kendimize önemli bir soruyu sormamız gerekir: "Eğer kendinle konuştuğun gibi arkadaşlarınla konuşuyor olsaydın, seninle vakit geçirmek isterler miydin?" Çoğu zaman, kendimize söylediğimiz şeyleri başkalarına söylesek, muhtemelen onları kırar ve uzaklaştırırdık. Bu basit soru, kendimize olan yaklaşımımızı gözden geçirmemiz için önemli bir ipucu kanımca.

Olumlu İç Diyaloglar ve Kendimize Olan Şefkatimiz

Kendimizle olan diyaloglarımızı olumlu yönde değiştirmek, zihinsel sağlığımız için atabileceğimiz en önemli adımlardan biridir. Olumlu iç diyaloglar, kendimize olan güvenimizi artırır, stresimizi azaltır ve genel yaşam kalitemizi iyileştirir. Bu değişimi başlatmak için kendimize şefkat göstermeyi öğrenmemiz gerekir.

Kendimize şefkat göstermek, hatalarımızı ve eksiklerimizi kabul etmek ve bunları öğrenme fırsatları olarak görmektir. Olumsuz düşünceler yerine, kendimize destekleyici ve teşvik edici sözler söylemek, olumlu iç diyaloglar geliştirmemize yardımcı olabilir. Örneğin, "Bu zorluğun üstesinden gelebilirim," "Hata yapmak öğrenmenin bir parçasıdır," "Elimden gelenin en iyisini yapıyorum" gibi düşünceler, kendimize olan bakış açımızı olumlu yönde değiştirir.

İç Diyalogları Dönüştürme Yolları

1. Farkındalık Geliştirin: İlk adım, iç diyaloglarınızın farkına varmaktır. Gün içinde zihninizden geçen düşünceleri gözlemleyin ve bunların ne kadarının olumlu, ne kadarının olumsuz olduğunu tespit edin.

*Kişisel Gelişim Uzmanı

2. Kendinizi Dinleyin: Olumsuz iç diyaloglarınızın hangi durumlarda ortaya çıktığını ve ne sıklıkla tekrarlandığını anlamaya çalışın. Bu düşüncelerin kökenine inmek, onları dönüştürmek için önemli bir adımdır.

3. Olumsuz Düşünceleri Sorgulayın: Kendinize şu soruyu sorun: "Bu düşünce gerçek mi?" Olumsuz düşüncelerin çoğu zaman gerçeği yansıtmadığını ve abartılı olduğunu göreceksiniz.

4. Olumlu Alternatifler Geliştirin: Olumsuz düşünceler yerine, kendinize destekleyici ve pozitif alternatifler sunun. Örneğin, "Bunu yapamam" yerine "Bu zor, ama denemeye değer" diyebilirsiniz.

5. Kendinize Şefkat Gösterin: Kendinize bir arkadaşınıza göstereceğiniz şefkati gösterin. Kendinizi eleştirmek yerine, cesaretlendirin ve motive edin.

Kendinle olan iç diyalogların, zihinsel sağlığımız üzerinde büyük bir etkisi vardır. Olumsuz düşünceler kendimize olan güvenimizi sarsarken, olumlu düşünceler bizi güçlendirir ve motive eder. Eğer kendinle konuştuğun gibi arkadaşlarınla konuşuyor olsaydın, seninle vakit geçirmek isterler miydi?

Bu sorunun cevabı, kendimize olan yaklaşımımızı gözden geçirmemiz ve daha sağlıklı iç diyaloglar geliştirmemiz için bir rehber olabilir. Kendinize şefkat gösterin, olumlu düşünceler geliştirin ve zihninizi destekleyici bir arkadaş haline getirin. Bu sayede hayatınızda daha mutlu, daha motive ve daha başarılı olacaksınız, emin olun.

AKADEMİK | ARAŞTIRMA

MORİTUS-TÜRKİYE İLİŞKİLERİNE GENEL BİR BAKIŞ

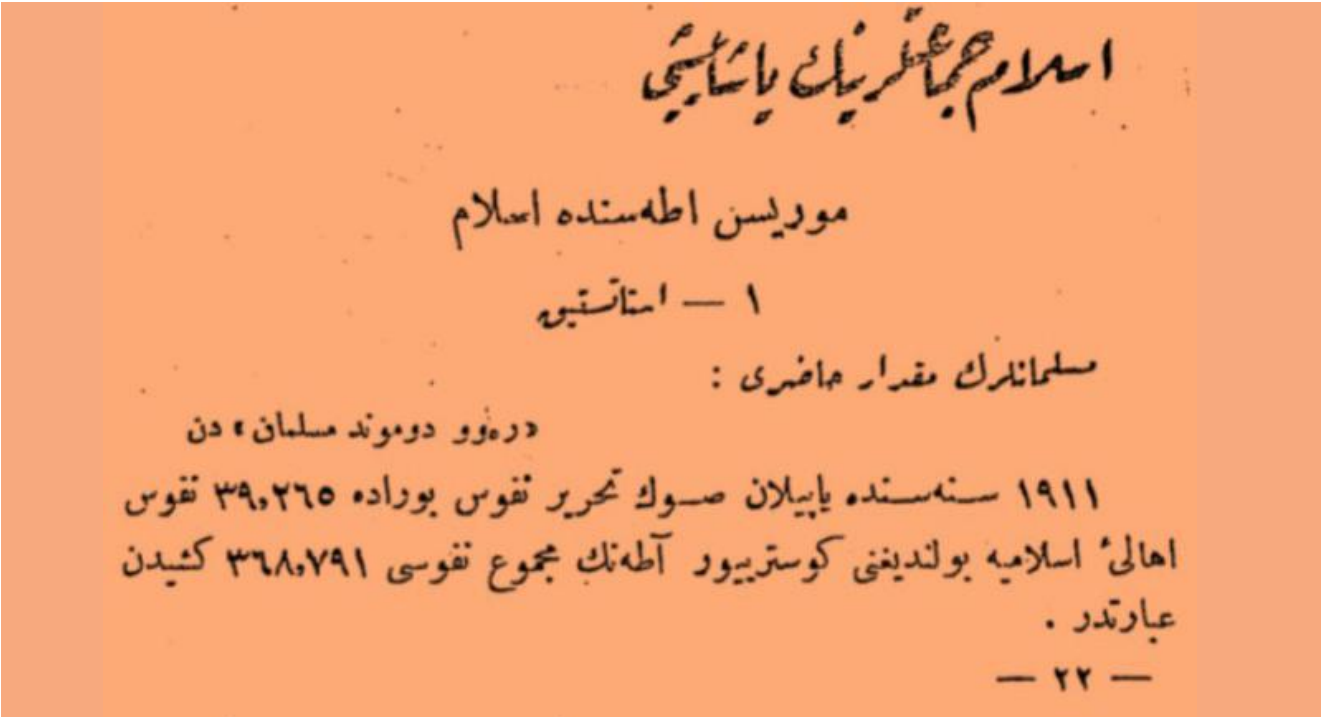
Halim GENÇOĞLU*

Osmanlı Devleti'nin kültürel ve siyasi izlerine dünyanın her yerinde rastlanması artık ecebi tarihçilerin dahi üzerinde kalem oynattığı bir hakikattir. Afrika kıtasında bilfiil varlık göstermiş olan Osmanlı Devleti'nin tesir ettiği topraklardaki ilişkileri ise ciltler dolusu kitaplarla ortaya konulabilecek bir konudur. Afrika kıtasında yıllardan beri saha araştırması yapan bir Türk tarihçisi olarak Ümit Burnu'ndan yukarıya doğru çıkıldıkça seyahatlerimizde konakladığımız evlerde Zimbabve, Mozambik, Tanzanya ve Somali'de Doğu veya Batı Afrika sahilleri olsun, ya evde duvara asılı bir Türk fesine ya bir Osmanlı paşasının resmine rastlamak mümkündür. Ve yahut da bizzat Türk asıllı olup zaman içinde Afrika topraklarında asimile olarak, fakat tarihi kimliğinden haberdâr olan Osmanlı torunlarına tesadüf edileceğini belirtmemiz icap eder Afrika gezilerinde şahit olduğumuz en kayda değer mevzu Osmanlı Hilâfeti'ne duyulan muhabbetir. Zira başka hiçbir devlet için, başka milletlerin bu denli sevgi ve saygı beslediği görülmemiştir.

Öyle ki hiçbir Senegalli evinde sevgiyle Fransa bayrağını, hiçbir Somalili İngiliz bayrağını veya hiçbir Zulu Güney Afrika'da, evinde, hürmeten Hollanda bayrağını dalgalandırmaz. Hâlbuki Hint Okyanusu'nda küçük Moritus Devleti'nde dahi bir evde Osmanlı bayrağını dalgalandıran aile efradına rastlayabilirsiniz.

[1]

*Dr. Cape Town Üniversitesi Güney Afrika

www.sanataka.com   /ruhngemisisanataka

İslâm Cemaatlerinin Yaşayışı: Moris Adası'nda İslam / Celal Ferdi.- İstanbul: Halim Sabit, 1330.

İslâm Mecmuası, cilt: I, sayı: 8, sayfa: 248-252

Bunun temel sebebi; şüphesiz ki karşılıksız fakat Allah'ın rızasını kazanmak için Osmanlı Devleti'nin, bu ezilen, mazlum halklara karşı izlemiş olduğu dostâne ve insânî devlet politikasıdır. Belki bu yüzden ünlü dil bilimci William Redhouse Osmanlı Devleti'nin Hilâfet makamını tam manasıyla hakederek kazandığını, bunun için Sibiryâ'dan Ümit Burnu'na kadar âlim ve diplomatlar gönderdiğini not etmekten kendini alamamıştır. [2] Türkiye Cumhuriyeti ne yazık ki ölüm kalım savaşı verdiği muharebe (1912-1922) döneminden sonra, ekonomik buhranlar sebebiyle uzun bir süre bu Afrika toplumlarıyla eski ilişkilerini devam ettirememiştir. Daha önemlisi Afrika'yı sömüren batı devletlerinin aleyhimize yaptıkları yalan ve hasımâne yayınlara karşı cevap mahiyetinde dahi yayınlar ortaya koyulmamıştır. Bu ihmalkârlık, Afrika toplumunun yeni neslilerinde Osmanlı'yı tanımamak yahut eski bir sömürge imparatorluğu olarak algılamasına sebep olmuştur. Bu mikyasta Türk tarihçisinin en büyük sorumluluklarından birisi de emperyalist devletlerin sömürdükleri ülkelerin eğitim müfredatlarına kadar soktukları bu uydurma tarih yazıcılığının bir emperyalist yalandan ibâret olduğunu kanıtlarıyla ortaya koymaktır.[3]

Hint Okyanusunda Osmanlılar

Tulunoğulları ile başlayan ve Memlûklerle devam eden Türk hâkimiyeti, Kızıldeniz ve Akdeniz çevresinde büyük bir muzaffariyetle genişlemiş, İbni Haldun'un tabiriyle; İspanya ve Portekiz'in Akdeniz'de bir tahta parçası dahi yüzdürememesine vesile olmuştur.[4] Bu sebeple olacak ki bugün hâlen Ümit Burnu'nun en uç noktasında bulunan bir tabelada Türk İmparatorluğu'nun doğudaki deniz yollarını kapatması ile Portekizli denizcilerin Ümit Burnu'nu keşfetmiş olduğu ifâde edilmektedir. Osmanlı Devleti'nin ilk olarak Kuzey Afrika ile başlayan ve on altıncı yüzyıla değin kara kıtaya olan ilişkileri, denizcilikte mahâret sahibi olan Portekiz donanması ile mücadelelerine dayanır. Yavuz Kızıl Deniz'de Osmanlı – Portekiz mücadelesini izah ederken Portekizliler'in denizcilikteki mahâretlerini, onların Endülüs Müslümanları'ndan tevârüs ettikleri coğrafya bilgilerine dayandırmıştır.[5] Seydi Ali Reis, Portekizler'le olan mücâdeleyi, olayın bizzat içerisinde bulunan bir şahsiyet olarak açıkça aktarmış;

Süveyş'den otuz miktar-ı kadırğa ve kalyon ile çıkup, Bahri Ahmer'den Cidde'ye uğrayup, oradan vilayet-i Yemen'e varup (...) vilayet-i Umman'dan Maskat Kalesi üzerine varulup hisar-ı mezburu feth edüp halkını esir edüp Hürrmüz ve (...) sonra Mısır'a varup sair gemiler Basra'da kalup Kubad Paşa Hazretleri donanmada Mısır Sancağı beylerinden Ali Bey'e kapudanlığı teklif edüp.

şeklindeki ifâdelerle deniz savaşlarının nerelerde kimlerle vukû bulduğu hakkında kayda değer ipuçları vermiştir.[6] Tüm bunlarla beraber gerek Osmanlı tarihçileri gerekse batı tarihçileri, Osmanlı'nın Hint Okyanusu ve Kızıl Deniz sahillerindeki mücadelesini kaleme alırken kayda değer bir kaynağı atlamışlardır. Dolayısıyla Afrika ile alâkalı Türkçe ansiklopedik eserlerde Osmanlı kaynaklarının Sahra-altı havalisindeki varlığına değinirken Piri Reis'in Kitâb-ı Bahriyesi'nde bahsettiği Mozambik'in Sultanı Musa bin Bik'in ülkesi olan ada hususunda başka bir bilgiye yer vermezler. Oysa Erzurumlu Seyyid Müderris Ebubekir Efendi'nin 1869 yılında Ümit Burnu'nda Afrikaans dilinde fakat Arapça harflerle kaleme aldığı Beyan'ud Din adlı eserinin önsözünde not ettiği bilgiler Osmanlı Donanmasının Hint Okyanusunda ulaştığı topraklar ve o toprakların yerlileri hakkında aydınlatacak bilgiler verir.

Sinan Paşa'nın Mozambik'de bina ve ihya ettirdiği câmi-i şerifte elhâlet hâzihi (günümüzdeki) mezkur Fatar ahalisinden bazılarıyla sair müslimin, cuma namazı eda etmektedirler. Mezkur kitapların (Beyanud Din ve Merasudid Din matbaa-ı âmirede tab ve temsiliyle ahâli-i merkûmeye talim ettirilmesi mücerred zât-ı fârukî sıfat-ı hazret-i hilâfetpenâhileri intişâr-ı İslâmîyye hakkında mütevâlî (sürekli) elzuhûr olan müsaidat ve inâyât-ı celile-i hazret-i hilâfetpenâhileri âsâr-ı celilesinden (büyük eserlerinden) görülmüş ve ahâli-i merkûme ile beraber cümlemiz taraflarından davât ve temâdi-i eyyam ömür ve afiyet ve tezayid-i şan ve şevket seniyye-i hazret-i tacdâr-ı bahulusu'l bal (içtenlikle) ifâ ve edâ kılınmakta bulunmuştur. Ala vehuvel sultanu'l azim ve elhakanu'l mufahham kutb-i feleküs-saltanat-ı azamî ve merkez-i dairetu'l hilafetu'l kebir-i müstahkem kavaid-i devlete (...)

Ebubekir Efendi'nin bu ifadelerinden Osmanlı İmparatorluğu'nun Kızıl Deniz sahillerinden hemen hemen Güney Afrika topraklarına kadar Mozambik'in doğu sahillerine dolaylı olarak da olsa nüfûz etmiş olduğu bu bilgiden anlaşılmaktadır.[7]

Bunun haricinde 1866 senesinde Osmanlı Deniz Kuvvetleri'nin Basra Körfezi'ne gönderdiği İzmir ve Bursa savaş gemilerinin Afrika kıtasını dolanarak Ümit Burnu yoluyla Moritus'a ulaştığı, Bursa Gemisi'nde Mühendis olarak görev yapan Faik Bey'in hâtirâtında genişçe yer almaktadır.[8] Bu savaş korvetinin 14 Eylül 1866'da Ümit Burnu'ndan ayrıldıktan sonra 4 Ekim'de Moritus Adası'na vardığı anlaşılmaktadır. Faik Bey, hâtirâtında, Moritus Adası'ndaki ahâli ile alâkalı kayda değer bilgiler verirken Osmanlı Devleti ve Hilâfeti'ne bağlı olan Müslümanlar'ın Halife'ye olan sadâkât ve sevgisini de türlü vesilelerle dile getirmiştir.

Moritus ziyaretinden sonra Bursa Korveti Maskat istikametine doğru yol alırken İzmir korveti Bombay'a doğru hareket etmiştir. O dönemde Osmanlı Bahriye Teşkilatı'nda vazife yapmış olan İngiliz General Sir Henry F. Woods, daha sonra kaleme aldığı hâtirâtında, Japonya'dan evine dönerken kendisi gibi bir deniz subayı olan eski dostu Mühendis Faik Bey'le Mauritius adasında karşılaştığını not etmiştir.[9] 1871 yılında Hindistan'ın Bombay Limanı'na varan İzmir Korveti'nin daha sonra Basra Körfezi'ne ulaşmış oldukları ve 1871'de burada geminin genel bir bakımının yapıldığı rapor edilmektedir. 1873 senesi Ramazan Bayramı'nı Aden'de kutlayan Bursa Korveti mürettebâtı ise, bayram namazında Sultan Abdulaziz Han adına hutbe okutmuş ve daha sonra halkla bayramlaşmışlardır. Mühendis Faik Bey, Bursa Gemisi'nin levâzım eksiklerinin ve özellikle yakıt ihtiyacı olan kömür gereksiniminin sağlandığı sırada Ümit Burnu'nun şehir merkezinde gezebilme imkânına sahip olduğunu, anılarında kaleme almıştır.

Faik Bey, Ümit Burnu'na gönderilen Osmanlı âlimlerinden Seyyid Müderris Ebubekir Efendi'yi evinde ziyaret ettiğine dâir mâlûmâta da hâtirâtında genişçe yer vermiştir. Ebubekir Efendi'nin rahatının yerinde olduğunu ve Cape Town'da şehir merkezinde hatırı sayılır bir okulu idâre ettiğini ifâde ederken Ebubekir Efendi'nin Simons Town Limanı'na gelip Bursa Korveti'ni iki kez ziyaret ettiğini de kaydetmiştir.

Moritus – Osmanlı İlişkileri

Türkçe Moris (Moritos) adası ve yerel kaynaklarda Mauritius diye bilinen ada devleti, 16. yüzyıl Osmanlı müelliflerinden Seydî Ali Reis'in Mirat'ül Memalik adlı eserinde yer almasa da Kâtip Çelebi ve Piri Reis gibi ünlü coğrafya bilginlerinin eserlerinde konu edilmiştir. Osmanlı – Türk etkisine dâir ilk kaynaklar, 19. yüzyılda Güney Afrika'ya gönderilen Ebubekir Efendi'nin Ahmet Cevdet Paşa'ya gönderdiği raporlarında yer almaktadır.[10]

Moritus Haritası, 1800.

Hilâfet makâmı sebebiyle Osmanlı Devleti'nin, çeşitli vesilelerle Moritus Adası Müslüman ahalisiyle ilişkilerinin olduğu anlaşılmaktadır. Bu münasebetlerin somut delilleri olarak Port Louis Câmî baş imamı Şeyh Nasruddin Efendi'nin Osmanlı Devleti'ne mürâcaat ederek ismini buradaki Müslüman topluluğunun lideri olarak Hilâfet makamına bildirdiği, arşiv kaynaklarında mevcuttur.

Şevketli Efendim Abdulhamid Han,

Moritus adası sakinlerinden Müslümanların ruhani reisi Kays Sebdar'ın oğlu aşağıda imzası bulunan Şeyh Nasruddin kemal'i hürmet ile maruzatını takdim etmekle iftihar eder. Sahib-i imza idrak edilecek yeni sene münasebeti ile iyi günler temenni ederim. Cenabı hak sizi rahmetine ve peygamberimiz Hz Muhammed'in şefahatine gark eylesin. Büyüklük ve saltanatınız, kainat hayatta kaldıkça daim olmasını du ve niyaz ederiz. Bu kulları 24 Mart 1859'da Mauritius adası Müslümanları tarafından baş imam tayin edildim. Bu vasifem cennet mekân Abdülaziz Han tarafından da daha sonra tasdik edildi. 29 Ağustos 1865'de bu durum Port Louis Osmanlı konsoloslugu defterine de kayd olunmuştur. Burada özel günlerde, özellikle de İngiliz kraliçesinin doğum gününde icra olunacak merasimde, ehli teşrifat olan zevat, üniformalarını giyerek hazır buldukları halde benim se ünvan ve rütbelerime uygun bir resmi bir elbisem yok. Bu gibi merasimlerde giymek üzere resmi bir elbise itâ ve ihsan buyurmanızı arz ederim.[11]

Yukarıdaki belgeden de anlaşıldığı üzere 1879 yılında ise Şeyh Nasruddin Efendi'nin, Osmanlı Konsoloslugu'ndan, Osmanlı Hilâfetini temsilen Cumâ hutbelerinde İslâmî kıyafetler giymek istediğiyle ilgili belgeler, Moritus -Osmanlı ilişkileri ile ilgili kayda değer tarihi ilişkilerin en müşahhas misâllerindendir. Öte yandan Sultan Abdülhamid Han Dönemi'nde Mauritius'un Port Louis Şehri'nde toplanan yardım poliçeleri, yerli müslümanlardan Dr. İdris Goumany tarafından Dersaadet'e gönderilmiştir. Kendisi Osmanlı Devleti'yle ilişkileri olan Camp des Lascars havâlisinde Müslüman lider olarak bilinmektedir.[12]

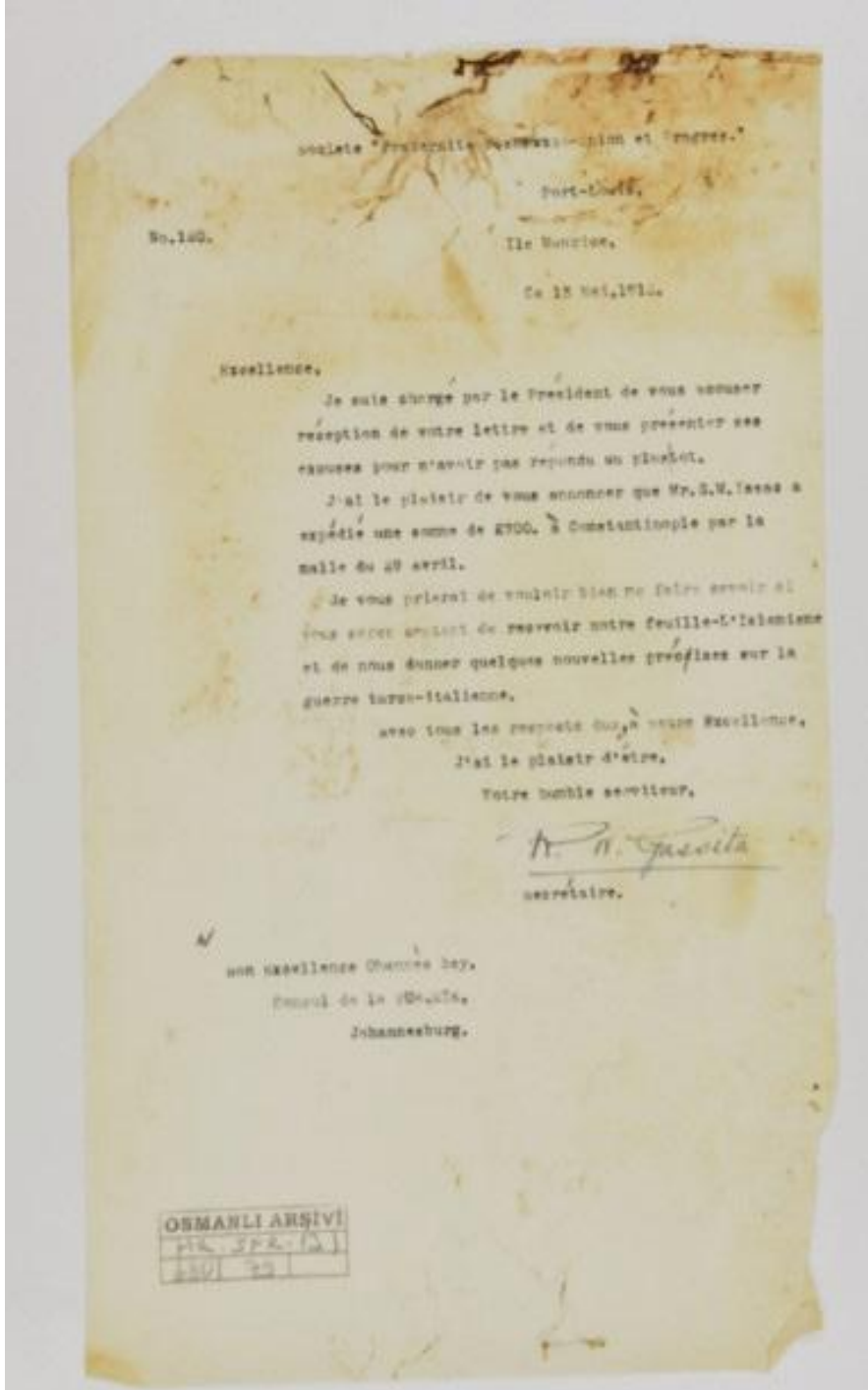
Dr. İdris Goumany Osmanlı Kıyafetleriyle Port Louis'de, 1887

Zaman zaman Osmanlı Devleti'nin Komor, veya Madagaskar gibi Hint Okyanusunun Batı kesimindeki ada Müslümanlarıyla Moritus'daki fahri konsolosu aracılığıyla iletişim kurduğu görülmektedir. 1897 yılında Osmanlı Devleti, Madagaskar Adası'nın Tamatau Liman şehrinin Fransızlar tarafından işgalini takip etmiş Moritus fahri konsolosumuzdan Madagaskar'ın sosyal, ekonomik ve etnik yapısı hakkında rapor istemişti. Akabinde Osmanlı Devleti ertesi yıl Madagaskar'daki Müslümanların haklarını korumak için adaya bir fahri konsolos atamıştı. 1909 yılında Madagaskar Adası Müslümanları yeni padişah Sultan Mehmet Reşat'a tebrik mesajları göndermişlerdi. Bu belgelerden Sultan Abdülhamid Han'ın Panislamizm politikasının Afrika coğrafyasında muntazam işlediğini söylemek mümkündür.[13]

Osmanlı Mauritius fahri konsolosunun Madagaskar Müslümanları hakkında tuttuğu rapor, 1897

Genel olarak elimizde Moritus – Osmanlı ilişkileri ile alakalı kaynaklar bu ölçüde sınırlı olmayıp Balkan Savaşları, Trablusgarb Harbi ve hatta Birinci Cihan Harbi'nde Ada Müslümanlarının Osmanlı Devleti'ni destekledikleri; gerek Güney Afrika arşivlerinde gerekse Osmanlı arşivlerindeki belgelerde sabittir.[14] Bu konuda Moritus kaynakları da benzer bilgiler sağlar.[15] Hatta Moritus Müslümanları'nca Trablusgarp ve Balkan Savaşları'nda gâzilere ve şehit yakınlarına gönderilen bağışlar kayda değer bir yekün oluşturduğu gibi Osmanlı Hilâfet makâmının İslâm Dünyası'nda tanınırlığı hakkında fikirler verir.[16] 1914 yılında adadaki Moritus Müslümanlarının camilerde Osmanlı Devleti'ne dua ettiklerini burada yaşayan bir tarihçi M Emrith History of the Muslims in Mauritius adlı eserinde kaydeder.[17] Ne yazık ki, Birinci Cihan Harbi'nden sonra iki ülke arasındaki resmi ilişkiler uzun bir süre sessizliğe bürümüştür.[18]

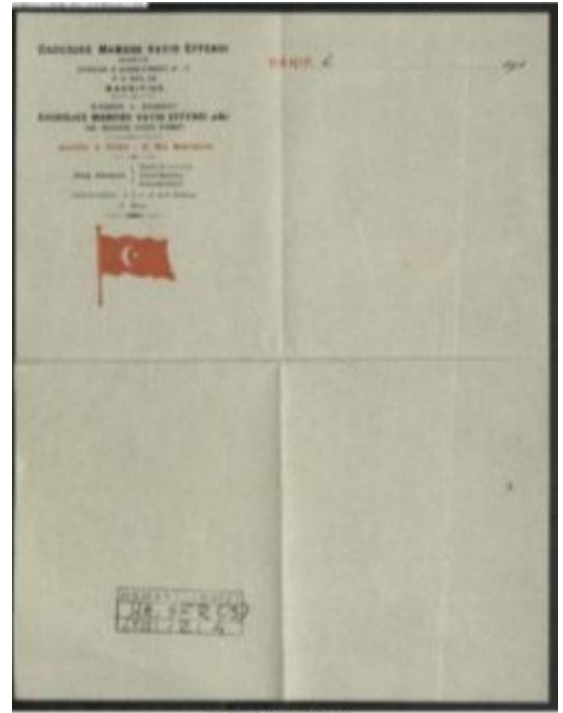

Mauritius Müslümanlarının Güney Afrika Osmanlı Başşehbenderliği aracılığıyla Trablusgarp'da İtalyanlara karşı savaşıyan Türk ordusuna gönderdiklerine dair belge, 1912.

Yukarıdaki bilgilere ilâveten Osmanlı – Moritus ilişkileri kapsamında yeni bir mâlûmât, 2016 yılında buradaki yerel medyasında yer aldı. Moritus Kültür Bakanlığı'nın eski kalıtsal değerler ve mezarlıklar üzerinde başlattığı bir çalışmada, Lascar kenti sahilinde önemli bir Müslüman mezarlığı ve bu vesileyle mezar taşlarının varlığı tespit edilmişti.

Bölge tarihçilerinin araştırmaları sonucu elde edilen yeni bulgulara göre 17. yüzyılın sonlarından itibaren Müslüman mezarlarının Osmanlı gemicilerine ve yine Tipu Sultanlığı'ndan gelen, yolculuk boyunca salgın hastalıktan vefat eden Müslüman denizcilere âit olduğu saptanmıştı. Moritus Kültür Bakanlığı'nın yaptığı açıklamada Tipu Sultanlığı ve Hindistan Türk – Moğol denizcilerinin kayıtlarında da bu bölgenin Osmanlı denizcileri tarafından mezarlık olarak kullanıldığı kaydedilmiştir.[19] Hatta Moritus yerel dillerinde bir anlam taşımayan "Lascars" teriminin dahi köken olarak Osmanlı Türkçesi yada Arapça (al askar – asker kelimesinden galat) olduğu söylenmektedir.

Moritus Kültür Bakanlığı bu tarihi kalıntıyı el birliğiyle korumak maksadıyla şimdiden elçilik yoluyla Türk Hükümeti'ne başvuruda bulunmuş olup gerekli araştırmanın ortak yollardan yapılmasını önermiştir. Yine konuyla ilgili bu sahada salahiyet sahibi Türk tarihçilerine danışarak Hint Okyanusu'nda ticaret ve askeri güvenlik maksadıyla dolaşan Osmanlı gemicilerinin bu konuda kaleme aldığı hâtirât niteliğindeki kayıtların da dikkate alınmasıyla bu adasında yer alan Osmanlı mezarlığını kapsamlı bir çalışmayla koruma altına almaya çalışmaktadırlar.[20]

Son Osmanlı Mauritius Fahri Konsolosu Muhammed Vayid Dawjee Effendi, 1908 Moritus – Türkiye İlişkileri

Türkiye Cumhuriyeti'nin Moritus Devleti ile olan münasebetleri iki ülke arasında 1968 yılında imzalanan vize anlaşması ile resmiyet kazanmıştır. Cumhurbaşkanlığı Devlet Arşivlerinde bulunan bir belgede 5682 sayılı kanun maddesinin yürürlüğe konarak Moritus ile ilişkilerin başlatıldığı görülmektedir.

Moritus -Türkiye ilişkileri ile alakalı belgeler arasında dikkat çeken hususlardan biri ise 1968 yılı öğrenci olaylarıyla ilgilidir. 6 Nisan 1968 tarihli belgeye göre Moritus Öğrenci Birliği İstanbul'da tutuklanan 11 öğrenci ve başkanlarının serbest bırakılmaları için Başbakan Süleyman Demirel'e mektup gönderip protestolara katılan bu öğrencilerin serbest bırakılmaları için ricada bulunmuşlardır. Moritus Öğrenci Birliği Başkanı Patranaz Nungroo tarafından imzalanan mektupta öğrencilerin özgür olduğu ve eylem yapmalarının suç olarak algılanmamasının gerekliliği anlatılmaktaydı.[21] Hakikaten 1968 öğrenci olayları Moritus ve Türkiye'de olduğu gibi dünya kapsamında 20. yüzyıl öğrenci olaylarının başını çekmekle birlikte daha sonraları anılan bir 68 kuşağının oluşmasına sebep olmuştur.[22]

Türkiye Cumhuriyeti'nin Moritus Devleti ile olan münasebetleri iki ülke arasında 1968 yılında imzalanan vize anlaşması ile resmiyet kazanmıştır. Cumhurbaşkanlığı Devlet Arşivlerinde bulunan bir belgede 5682 sayılı kanun maddesinin yürürlüğe konarak Moritus ile ilişkilerin başlatıldığı görülmektedir.

Moritus -Türkiye ilişkileri ile alakalı belgeler arasında dikkat çeken hususlardan biri ise 1968 yılı öğrenci olaylarıyla ilgilidir. 6 Nisan 1968 tarihli belgeye göre Moritus Öğrenci Birliği İstanbul'da tutuklanan 11 öğrenci ve başkanlarının serbest bırakılmaları için Başbakan Süleyman Demirel'e mektup gönderip protestolara katılan bu öğrencilerin serbest bırakılmaları için ricada bulunmuşlardır. Moritus Öğrenci Birliği Başkanı Patranaz Nungroo tarafından imzalanan mektupta öğrencilerin özgür olduğu ve eylem yapmalarının suç olarak algılanmamasının gerekliliği anlatılmaktaydı.[21] Hakikaten 1968 öğrenci olayları Moritus ve Türkiye'de olduğu gibi dünya kapsamında 20. yüzyıl öğrenci olaylarının başını çekmekle birlikte daha sonraları anılan bir 68 kuşağının oluşmasına sebep olmuştur.[22]

Başka bir belgede ise 1968 yılında Moritus Müslümanlarının Türkiye Cumhuriyeti Başbakanı Süleyman Demirel'in Ramazan Bayramını kutladıkları anlaşılmaktadır. 29 Kasım 1968 tarihinde Moritus Eid'ul Fitr Müslüman Topluluğu başkanı Hossen Anver tarafından imzalanan belgenin içerisinde Türkiye Müslümanlarının Ramazan Bayramı kutlanmış ve ayrıca Filistin Müslümanları için dua edilmiştir.[23]

Cumhurbaşkanlığı Arşivinde bulunan 29 Temmuz 1968 tarihli bir başka belge ise Moritus Müslümanlarının Türklere olan eski muhabbetini ortaya koyuyor. Hint asıllı bu ada Müslümanlarından Abdoolla Gaungoo Süleyman Demirel'e yazdığı mektupta İngiltere'de de bir süre hasta bakıcı olarak çalıştığını fakat özellikle Türkiye'yi tercih ettiğini yazmıştı. Mektubunda iş olanakları sağlanırsa muhakkak Türkiye'de çalışmak istediği yazıyordu.

Tüm bu olayların 1968 yılına denk gelmesinin sebebi 12 Mart 1968 yılında Moritus'un İngiliz hakimiyetinden kurtulup bağımsızlığını ilan etmesiyle alakalıdır. Yine 1969 yılında Türkiye Hükümeti arasında mektup teatisi suretiyle vize muafiyet anlaşması imzalanması için Türkiye'nin Londra Büyükelçisi Zeki Kunalp'e yetki verildiği anlaşılıyor.

1976 tarihli bir başka belgede ise iki ülke arasındaki diplomatik ilişkilerin devlet nezdinde büyükelçilik seviyesinde akredite olarak ileri bir aşamaya taşındığı anlaşılmaktadır. Bu vesileyle 12 Temmuz 1976 yılında Türkiye İslamabad Büyükelçiliği ibaresinin karşısına Moritus, Port Louis büyükelçilik ibarelerinin eklenmesi kararlaştırılmıştır.[24]

1983 yılında ise Moritus Müslümanlarından Bashir Abdulla Currimjee'nin Türkiye Cumhuriyeti Fahri konsolosu olarak göreve başladığına dair belge Turgut Özal ve Kenan Evren tarafından imzalanmıştı. Bu birkaç sayfalık belgede Mauritius'a fahri konsolosluğun açılmasının sebepleri arasında "Hindu ve Müslüman olmak üzere ülke halkından özellikle eski kuşaklardan Atatürk'e ve başardığı reform hareketlerine duyulan hayranlık" sebebiyle fahri konsolosluğun önemi izah edilmişti. Bu vesileyle Moritus'da kaydadeğer bir itibarı olduğu anlaşılan Bashir Abdulla Currimjee'nin Türkiye Cumhuriyeti Fahri konsolosu olarak görevlendirildiği anlaşılmıştır.[25]

Mauritius önde gelen işadamlarından Bashir Abdulla Currimjee'nin Türkiye Cumhuriyeti Fahri Konsolosu olarak Mauritius'da göreve başladığına dair arşiv belgesi, 1985.

Türkiye ilişkileri hakkında Cumhurbaşkanlığı arşivinde bulunan son belge ise 1999 yılında Ankara'da yapılacak müzakarede iki ülke arasındaki yatırımların teşviki ve korunması için Hazine Müsteşarlığı Yabancı Sermaye Genel Müdür Yardımcısı Berrin Bingöl'ün hazır bulunduğu anlaşılmaktadır.[26]

Tarihteki önemli münasebetlere dayanan ve en az 150 yıllık bir geçmişi olduğu anlaşılan Moritus -Türkiye ilişkilerinin ilerleyen dönemlerde daha güçlü bir şekilde ilerleyeceğine şüphe yoktur.[27] Türk Hava Yolları'nın İstanbul'dan doğrudan uçuşlarının olduğu turizm cenneti Moritus ile Türkiye münasebetleri, gün geçtikçe ticari ve kültürel alanda gelişme göstermektedir.

Kaynaklar

- [1] Türkiye Diyanet Vakfı., & TDV İslâm Araştırmaları Merkezi. (2016). "Moritus" s. 293, Cilt, 30, Türkiye Diyanet Vakfı İslâm Ansiklopedisi. Üsküdar, İstanbul: Türkiye Diyanet Vakfı.
- [2] Redhouse, James W. (1877). A vindication of the Ottoman Sultan's litle of "Caliph.". London 1877. Effingham Wilson.
- [3] Ermeni meselesinin yıllardan beri uluslararası bir propagandaya dönüştürülüp bazı Afrika üniversitelerinde hakikat diye okutulması da benzer şekilde devlet politikalarımızın dünya arenasında zaafına işaret etmektedir.
- [4] Turan, Osman. (1969). Türk cihân hâkimiyeti mefkûresi tarihi : Türk dünya nizâmının millî İslâmi ve insânî esasları 2 2. İstanbul: Turan Neşriyat Yurdu.
- [5] Yavuz, Hulûsi, and Rumûzi. (2003). Yemen'de Osmanlı idâresi ve Rumûzi Târîhi; (923-1012/1517-1604). Cilt 1 Cilt 1. Ankara: Türk Tarih Kurumu Basımevi.
- [6] Seydi Ali Reis. (1999). Mir'atü'l - Memalik: inceleme - metin - indeks. Ankara: Türk Dil Kurumu.
- [7] Effendî Abu Bakr (1960). The religious duties of Islam as taught and explained, A translation from the original Arabic and Afrikaans by Mia Brandel-Syrier. Vol 2, S. XXXI. Leiden.
- [8] Mühendis, F., & Özalp, N. A. (2006). Türk denizcilerinin ilk Amerika seferi: Seyahatnâme-i Bahr-i Muhit. S. 32, İstanbul: Kitabevi.
- [9] Woods, Henry F. (1924). Spun yarn from the strands of a sailor's life afloat and ashore; forty-seven years under the ensigns of Great Britain and Turkey. London: Hutchinson & Co.
- [10] İslâm Cemaatlerinin Yaşayışı: Moris Adası'nda İslam, Celal Ferdi, İstanbul: Halim Sabit, 1330. İslâm Mecmuası cilt: I, sayı: 8, sayfa: 248-252 11] Kavas, Ahmet. (2017). Geçmişten günümüze Afrika. S. 52, Çağaloğlu, İstanbul : Kitabevi
- [12] Bhuglah, Assad. (2017). Dr. Idrice Ameer Goumany: the forgotten hero of Mauritius: a short-lived blossom of an emerging society during colonial time. S. 46, Mauritius.
- [13] Gençoğlu, Halim. (2020) Last Ottoman consul in Mauritius, Muhammed Dawjee Effendi, <https://twitter.com/halimgencoglu/status/1262067558582308865> , 21 May 2020.
- [14] Yıldırım, M. Zahit. (2009) "Moris Müslümanları'ndan Trablusgarb ve Balkan Savaşları Mağdurlarına Yapılan Yardımlar", s.4, Afyon Kocatepe Üniversitesi.
- [15] CDA, HR.TO. 542 /92 Yaralı Osmanlı askerler ve aileleri için Moris adasında iane toplanması hususunda.
- [16] Emrith Moomtaz, (1994), History of the Muslims in Mauritius, s. 135-136, Mauritius
- [17] Emrith, Moomtaz. (1994). History of the Muslims in Mauritius. Vacoas (Maurice): ELP (Éd. le printemps).
- [18] Gencoglu, Halim (2020) Muslims in Mauritius as reported Ottoman Press, <https://www.instagram.com/p/B8V777nAt0-/?igshid=qlrt9nlw2sf5>, 19 February, 2020.
- [19] Gençoğlu, Halim. (2018). Güney Afrika'da zaman ve mekân: Ümit Burnu'nun umudu Osmanlılar. S. 68, Osmanbey, İstanbul : Libra Kitapçılık
- [20] Assad Bhuglag, (2015), Dr. Idrice Goumany's Social Engagement, Bu bilgiyi Mauritius'dan tarafıma ulaştıran kıymetli meslektaşım tarihçi Assad Bhuglag'ya teşekkür ederim. <http://www.lemauricien.com/article/dridrice-goumany-s-social-engagement>. 9 Ocak 2020 tarihinde erişildi.
- [21] CDA, MFA. 9. 5310. 030/01. 6 Nisan 1968
- [22] Sefa Salih Aydemir. (2014). "12 Mart 1971 Askeri Muhtırasına Giden Süreçte Üniversite Olayları". Avrasya Uluslararası Araştırmalar Dergisi. 5 (5): 43-51.
- [23] CDA, MFA. 9.578 030/01. 29 Kasım 1968
- [24] CDA, 30-18-1-2 / 356 - 152 - 17, 1976, Mauritius Cumhuriyeti ile diplomatik ilişki kurulması ve İslamabad Büyükelçiliğimize görev verilmesi.
- [25] CDA, 30-18-1-2 / 532 - 366 - 4, 1985, Mauritius Cumhuriyetinde Fahri Başkonsolosluk kurulması.
- [26] CDA, 30-18-1-2 / 1028 - 480 - 3, 1999, Türkiye-Mauritius Karşılıklı Yatırımlar.
- [27] Gencoglu, Halim (2013) Traces of the Ottoman Empire in Mauritius, Lexpress Mu, Port Louis. <https://www.lexpress.mu/idee/traces-ottoman-empire-mauritius>, 10 Ocak 2021 tarihinde erişildi.

BÜYÜK MEDENİYETLER NEDEN 3.200 YIL ÖNCE GİZEMLİ BİR ÇÖKÜŞÜ YAŞADI?

Tom HALE*

Tunç Çağı Çöküşüne ne sebep oldu? Belki de Deniz Kavimlerini, iklim değişikliğini ve sosyal sistemlerin kaçınılmaz çöküşünü içeriyordu.

M.Ö. 13. ve 12. yüzyıllarda, "eski büyük uygarlıkların" çoğu domino taşı gibi yıkıldı. Doğu Akdeniz, Kuzey Afrika ve Yakın Doğu çevresindeki bir zamanların büyük şehirleri harabeye döndü, yazı sistemleri ortadan kaldırıldı, isyanlar çıktı, savaşlar şiddetlendi, ve kültürler görünüşe göre gezegenden silindi. Geç Tunç Çağı, insanlığın küreselleşmeye ilk girişlerinden biri olarak tanımlandı, ancak şiddetli, ani ve son derece gizemli bir çöküşle sonuçlandı.

Tarihçiler, sözde "Tunç Çağı çöküşünün" kesin nedenlerini hâlâ hararetle tartışıyorlar, ancak bir şey açık: insan olmak için hoş bir zaman değildi. Bununla birlikte, sona ermesinden önce Tunç Çağı, tarihin nispeten mutlu bir dönemiydi.

Adından da anlaşılacağı gibi, bir kültür, kendi bakırını eriterek ve kalay, arsenik veya diğer metallerle alaşımlayarak tunç üretme kabiliyetiyle "Tunç çağı uygarlığı" olarak tanımlandı. Tunç, o zamanlar mevcut olan diğer metallerden daha sertti ve bu, gücünden yararlanan medeniyetlerin silah, alet yapımı, mühendislik ve sanat alanlarında teknolojik bir avantaj elde etmesini sağladı.

Buna karşılık, bu maddi değişim, medeniyetlerin sonunda büyük kentsel yerleşim yerleri oluşturmalarına, karmaşık sosyal sınıf sistemleri geliştirmesine ve bir dizi yazı sistemi yaratmasına imkan verdi.

Bu çağda gelişen uygarlıklar arasında Mezopotamya'daki Orta Asur İmparatorluğu, Yeni Mısır Krallığı, Babilliler, Anadolu'daki Hitit İmparatorluğu, Yunanistan anakarasındaki Mikenler ve Girit'teki Minoslular sayılabilir. Tüm bu büyük güçler Akdeniz'in etrafına dağılmıştı ve ticaret ve göç yoluyla derinden birbirine bağlıydı.

Ancak M.Ö. 1177 yılı civarında, bu başarılı ağ çöktü.

Çöküşün arkasındaki en çok bahsedilen açıklamalardan biri, "Deniz Kavimleri" olarak bilinen işgalcilerden oluşan yağmacı bir konfederasyonun gelişidir. Deniz Kavimleri hiçbir anıt veya yazılı kayıt bırakmadı, bu nedenle kimlikleri net olmaktan uzak ve hala geniş çapta tartışılıyor. Genellikle onların aslında Doğu Akdeniz'de deniz yolculuğu yapan birçok farklı denizcilik kültürü olduğu öne sürülüyor.

Medinet Habu'daki III. Ramses'in morg tapınağından bir kabartma çizimi, Mısır ve Deniz Kavimleri arasındaki Delta Savaşı'nı gösteriyor.

Deniz Kavimleri kim olursa olsun, M.Ö. 13. ve 12. yüzyıllar arasında Tunç Çağı'nın sonlarına doğru Anadolu, Suriye, Fenike, Kenan, Kıbrıs ve Mısır'ın bazı bölgelerinde olay çıkartarak dünyanın bu bölgesine damgasını vurmuş görünüyorlar. Bu tehlikeli dönemde, arkeolojik kanıtlar, Doğu Akdeniz ve Yakın Doğu'daki sayısız şehrin nasıl yok edildiğini veya basitçe terk edildiğini gösteriyor.

Yine de bu gizemli denizcilerin gelişinin hikayenin tamamı olması pek olası değil. Bazıları, Tunç Çağı uygarlıklarının genel bir sistem çöküşüyle içeriden çürüdüğünü iddia ediyor. Bu fikir, birçok Geç Tunç Çağı Krallığının hepsinin, onları eşitsizlik ve sosyal istikrarsızlığa karşı savunmasız kılan "ölümcül merkezi, karmaşık ve çok ağır" siyasi yapılarla sahip olduğunu öne sürüyor. Diğer bir olasılık, savaşların daha da yıkıcı hale gelmesi anlamına gelen demirin ortaya çıkması ve savaşlardaki değişikliklerdir.

Bir başka ilgi çekici açıklama, Tunç Çağı çöküşünün çevresel bir sarsıntıyla ilişkili olduğudur. 2013 yılında yapılan bir çalışma, bölgedeki eski bir gölün tortularından elde edilen polen tanelerini inceledi ve bu dönemde iklim değişikliğine dair kanıtlar buldu. Çalışma yazarlarının iddia ettiği bu çevresel değişim, yaygın kuraklıklara, gıda azlığına ve kıtlıklara yol açtı. Bunun sonucu kitlesel göç, toplumsal karışıklık ve bir zamanlar güçlü olan bu medeniyetlerin işgalcilere, belki de Deniz Kavimlerine karşı savunmasız kalmasıydı.

Tarihte her zaman olduğu gibi, Tunç Çağı'nın çöküşünün hikayesi hiçbir zaman tek veya doğrusal bir açıklamayla açıklanamayacak. Gerçekte, belirli faktörlerin bazı yerlerde diğerlerinden daha büyük bir rol oynamasıyla birlikte, tüm bu unsurların karmaşık bir karışımı olması muhtemeldir.

Sebebi ne olursa olsun, hiçbir medeniyetin dünyadaki konumunun kalıcı olduğunu varsaymaması gerektiğini hatırlatması gereken bir hikaye. İklim değişikliği, savaş ve teknolojik ilerlemenin doğru kombinasyonu ile en güçlü toplumlar bile parçalanabilir.

Bu içerik IFLSCIENCE'da yayınlanmıştır.

ÇOCUK GELİNLER VE DULLAR (2)

M. Halit SONAT*

İşin esası/temeli/başlangıcı, çocuk gelin olgusunu ortadan kaldırmak ya da daha gerçekçi bir ifadeyle en aza indirebilmektir. Belki de bu olguyu; kısa vadede sonuçlar verecek seçenekleri hemen devreye sokmak, uzun vadede ise sorunun köküne inmek çözebilecektir.

Zaten "çocuk gelin" sorununu çözümlerince "çocuk dul" sorunu da kendiliğinden çözümlenecek; sadece mevcutların rehabilitasyonu, onarılması ve hayata kazandırılması söz konusu olacaktır.

Bu konuya ilişkin bazı rakamları dile getirmek, bir "Türkiye Haritası" çizmek gerekirse:

TÜİK'in 2015 yılı verilerine göre; 2015 yılında, 602.982 resmi evlilikten 31.337'sinde 16-17 yaşındaki kız çocukları gelin oldu ki bu, evliliklerin %5,2'sidir. Bu sayıyı oluşturan en yüksek değer

% 15,3 oranıyla Kilis. Sonrasında % 15,2 ile Kars, % 15,1 ile Ağrı, % 14,4

ile Muş, % 13,7 ile Niğde, % 12,7 ile Bitlis, % 12,5 ile Kahramanmaraş,

% 12,1 ile Aksaray, % 11,8 ile Gaziantep ve %11,5 ile Yozgat var.

En düşük değer ise Tunceli'de... 2015'teki 513 evlilikten sadece 5'inde çocuk gelin vardı (% 0,98).

Çocuk gelinlerin en düşük olduğu diğer 9 il ise şöyle:

% 1,6 ile Trabzon, % 2 ile Artvin, % 2,1 ile Bolu ve İstanbul, % 2,2 ile Eskişehir,

% 2,5 ile Yalova, % 2,6 ile Karabük, % 2,7 ile Bursa.

Resmi çocuk gelin evliliklerinin normal evliliklere oranı 2002'de % 7,3 idi. Bu oran 2010'da % 7,8'e çıkmışken, 2011'de % 7,2'ye, 2012'de 6,7'ye, 2013'de % 6,2'ye, 2014'te % 5,8'e ve 2015'te % 5,2'ye geriledi. Ama bu değerler ne yazık ki resmi rakamlar... Gerçek değerleri görmek pek olası değil ancak resmi olmayan sonuçlara ilişkin bazı istatistiksel veriler bize ipuçları veriyor. TÜİK kayıtlarında 15 yaşın altındaki doğum yapan 'kadınlar'ın sayısal değerleri (resmi bildirim yapılanlar) en azından daha elle tutulur sonuçları gün yüzüne çıkarıyor. Buna göre 15 yaşın altında doğum yapan "kadın" sayısı 2001'de 2729, 2002'de 2561, 2003'te 2348, 2004'te 1940, 2005'te 1715, 2006'da 1635, 2007'de 1415, 2008'de 1188, 2009'da 822, 2010'da 533, 2011'de 385, 2012'de 377 olarak belirlenmiş.

15-17 yaş arasında 2010'da 28.901, 2011'de 25.292, 2012'de 21.992 kız çocuğu anne oldu. Yine TÜİK verilerine göre 2017 yılında ise 17 yaş altı evliliklerin oranı ise % 4,2'ye kadar geriledi. İl bazında en yüksek oran % 16,6 ile Ağrı, en düşük iller ise % 0,4 ile Tunceli, % 1,1 ile Rize, % 1,4 ile Trabzon oldu.

Erken yaşta evliliklerin nedenlerini daha önce dile getirmiştik. Ancak bunlara, belki evlilik kararlarının oluşmasında belirleyici olan unsurları da eklemek gerekir. Evlilik kararı verilirken son sözü ailenin (baba, dede, ağabey, amca vs.; yani ailedeki otoriter erkekler), aşiret büyüklerinin ya da etkin dinsel öğelerin (şih/şeyh, imam, hoca) verdiği görülmektedir. Bazen bu aile dışı otoriteler, aile büyüklerinin de önüne geçebilmektedir.

Belki de tam bu noktada çözüm seçeneklerini yoğunlaştırmak gerekir. Erken yaşta evlenme olgusunu ailenin ve çocuğun zihinlerine yerleşmesinin önüne geçmek için devletin ilgili sosyal hizmet kuruluşları, ilköğretimden başlayarak okullar ile işbirliğine girmelidir. Hem erken yaşta evlen(diril)me riski olan çocukların tespit edilmesi ve buna bağlı olarak aileler ile görüşülmesi, yani devlet otoritesinin kullanılması, hem de sorun ile sıcak temasta bulunulması önem taşır.

*Şair - Yazar

Bir diğ er öneri ise bir örneğini Gaziantep Belediyesinin gerçekleştirdiği '444 00 27 - Çocuk Gelin Çağrı Merkezi'dir. Bu çağrı sistemi, önce-likle risk katsayısı yüksek olan illerde devreye sokulmalıdır; ancak daha da önemlisi, bu merkezin varlığını topluma duyurmak ve işlevselliğini sağlamaktır (2016 yılında 27 kız çocuğunun erken evliliği de bu sayede önlenmiştir). İşte tam da bu noktada, STK'nın da destek çalışmaları önem taşıyacaktır. Yapılacak etkinlikler, paneller, yayınlanacak broşür, poster, el ilanları, kitle iletişim unsurları da devreye sokularak toplumsal/kitlesele farkındalık yaratma, dolayısıyla bilinçlendirme ve eğitim gelecektir. Üstelik devlet ve STK işbirliğinde gerçekleştirilecek çalışmalar, her iki cinsi de hatta ağırlıklı olarak erkekleri yani sözü geçen otoriteyi hedef almalıdır. Ancak bu çalışmalarda gönüllü paydaş katılımı, iyi planlanmış proje ve kampanyalar geliştirilmesi, finansal destek ve mobilite sağlanması gerekir. Çözüm e giden yolda yöntemleri iyi belirleyerek doğru bir rota çizilmelidir. Kullanılacak yöntemler çoğu kez "eş zamanlı/ eş zeminli" ve birbirlerini bütünüleyici olmalıdır. Yapılacak etkinlikler, "tüme varım" sağlayacak biçimde ele alınmalı, detayları atlamadan, birbirleri arasındaki etkileşim ve paralellikler iyi çalışılmalıdır.

Kanımcı yapılacak çalışmalar önce yerelden başlamalıdır. Yerelde başarı ve etkinlik sağlandıkça ülke geneline uygulanabilecek sonuçları öncelikle yerel yönetimler ile birlikte resmi/tüzel bir zemine taşımalarının yollarını aramak, sonrasında da yasal bir konuma ulaştırmanın çaresini bulmak gerekir.

Çözümler gerçekleşme sürecine girdiğinde, bu kez rotayı, mevcut konumlarını yaşayanların yaşama kazandırılması konusuna çevirmek gerekir. Mevcutların rehabilitasyonu, psikolojik/pedagojik çalışmaların titizlikle uygulanması sağlanmalıdır. Böylece, söz konusu çocuk gelin ve çocuk duların topluma kazandırılması, toplumda sağlam ve saygın bir yer edinmeleri, özgüvenlerini yeniden kazanmaları ve gerekiyorsa ekonomik özgürlüklerini sağlamaları ve katma değer yaratmaları da mümkün olacaktır. Gözden kaçırılmaması gereken başka bir konu da çocuk duların miras, sosyal güvence, eğitim ve öğretime erişim haklarının sağlanmasıdır.

Hepimizin ister istemez kabullenmek zorunda olduğu bir gerçek var: Türk toplum hayatında gelenekler, görenekler, töreler, sosyal hiyerarşi gibi sosyal kurumlar birinci derecede önem taşımaktadır. Her ne kadar ulusal yasalar ve uluslararası sözleşmeler, antlaşmalar, akitler ile tanınan haklar olsa da önemli olan bunların sosyal yaşama ne kadarının yansıdığıdır. Sanırım bu konuda başarılı olduğumuz söylenemez. Sadece bizde değil, birçok ülkede, örneğin Hindistan, Nepal, Çin gibi Asya ülkelerinin yanı sıra bazı Batı Avrupa ülkelerinde, Güney Amerika ülkelerinde de rastlanabiliyor böylesi sorunlara. Bu nedenle önerilecek çözümlerin hayata geçirilmesi son derece önem taşıyor.

Hangi yöntemi, hangi çözüm önerisini ele alırsak alalım, yukarıda da söz ettiğim gibi hepsini birlikte, aynı paralelde uygulamak gerekir.

İlk adım, bence Gaziantep'in başlattığı uygulamayı ülke geneline yaymaktır. Her ilimizde bir çağrı merkezi olması, hatta aynı numarayı kullanarak (örneğin: 444 **** veya 1** gibi) ve ücretsiz olduğu kitle iletişim unsurları kullanılarak duyurulması doğru olacaktır (Billboardlar, televizyon ve radyolarda kamu spotları, broşür, el ilanları, afiş, poster, gazete, dergi, vs.). Bu çalışmanın somut bir örneği, daha önce de belirttiğim üzere Gaziantep'te 2016 yılında 27 kız çocuğunun öğrenim hayatından alınıp evlendirilmesini önleyerek kurtarılmış olmasıdır. Bu noktada, özellikle yerel aktivistlere büyük görev düşer. Çoğunluğunu yerel STK'ların oluşturacağı yerel aktivistler, zaman içinde mutlaka toplumun desteğini de yanlarına alacaklardır. İşte o zaman yapılacak aktivasyonlar ivme ve çevre kazanacaktır. Tam da bu aşamada, dürüstçe, bazı itiraflar yapmak gerekir.

Bazen ne kadar iki yüzlü olduğumuzun bilmem farkında mısınız?

Çocuk gelin, çocuk dul dramlarını duyduğumuzda ya da bir yerlerde oku-duğumuzda, "bir kız çocuğunun alınıp satılmasına göz yummak", "bu yapılanlar hangi töreye, hangi örf e, hangi vicdana sığar" diye söylemlerde bulunanlar kendi evlerine döndüklerinde, kendi aileleri söz konusu olduğunda "kızın yeri ya anasının, ya da kocasının yanındır" diye ahkam keserler. İşte bu, tam da sözün bittiği yerdir!

STK'nın ve yerel aktivistlerin, yerel yönetim birimleriyle koordinasyon içerisinde olmaları gerekir. Bu, bir anlamda "devlet" desteğini arka-mıza almak demektir ve toplumu etkilemek için de gereklidir. Bunun yanı sıra, bu özellik, bazı bilinmeyenlerin / öğrenilemeyenlerin ortaya çıkmasına ve bazı kapıların daha kolay açılmasına yardımcı olacaktır.

Bu hareket güçlendikçe, duvarlar aşıldıkça, engeller geçildikçe, sorunun yasal zeminlere taşınması daha da kolaylaşacaktır. Bu aşamada olabildiğince medya desteği sağlanması gerekir. Yerel yönetim birimlerinin desteğini de alarak ulusal nitelikli ve yerel temalı poster, afiş, broşür, el ilanları kullanılmalıdır. Kentin, insan trafiğinin yoğun bölgelerinde; örneğin, merkezi minibüs, otobüs durakları çevresinde, alışveriş bölgelerinde, hastane yakınlarında, okul önlerinde, pazar vb. yerlerde yapılacak çalışmalar daha etkin olacaktır.

Toplu taşıma araçlarının durakları ve trafik ışıklarının bulunduğu noktadaki billboardlar etkili olacaktır. STK'nın da desteğiyle yerel sanatçılar ve aktivistlerin katılacağı, grafikleri dikkatle hazırlanmış duvar boyama çalışmaları -özellikle çocuklar ile birlikte- yapılabilir. Hatta olanaklar ve ortam müsaitse bu çalışmalar bir "duvar boyama etkinliği" haline dönüştürülebilir. Böyle bir etkinlik, konunun önemini ve farkındalığını daha sosyal ve yaşamın içinden bir görünüme ulaştırabilir. Bu çalışmalarda kullanılacak materyaller, hem uzman psikolog, sosyolog ve pedagogların katılımı hem de temalara ilişkin sanatçılarla ortak bir gözetim ve denetim işbirliğinde ve hatta çocukların da katılımıyla hazırlanabilir. İzlenirliliği yüksek olan yerel ve ulusal televizyon kanallarında "kamu spotları" sunumu sağlanabilir. Yerel yönetimlerin izni ve desteği ile STK önderliğinde, afişli/pankartlı sembolik miting ve yürüyüşler düzenlenebilir. Bu çalışma alanları yerel özelliklere göre daha da geliştirilebilir. Örneğin Trabzon'da, Trabzonspor maçları öncesi ve sonrasında etkinlikler düzenlenebilir. Sinemalar ve gösteri merkezleri de etkileyici ortamlar olarak değerlendirilmelidir. Sinemave tiyatroların ilk gösterim günleri de bu çalışmalar için iyi birer fırsat olacaktır.

Yerel yönetimler bünyesinde konuya ilişkin bir birim kurulabilir. Örneğin, kent sorunlarını ele alan "Beyaz Masa" ve "Mor Masa gibi... Tabii ki bünyesinde yarı ve/veya tam zamanlı görev alabilecek ilgili STK temsilcileri, psikolog, pedagog ve sosyologları barındıracak, ve bu "Mor Masa"nın kentin belli bir kaç yerinde, büroları (belediye binaları, hastaneler, kent merkezi, vb.) temsilcileri bulunmalıdır. Ayrıca kent yaşayanlarının farkındalığını arttırmak için bu çalışmalar üniversite yerleşkelerinde, cami yakınlarında da tekrarlanabilir.

Bu çalışmaları hazırlarken göz önüne alınması gereken özellikler iyi değerlendirilmelidir. Belirlenen hedef, yerel özelliklere göre değişim gösterebilecek olsa da temelde sorunun ana çıkış noktası "otorite" yani çok büyük bir olasılıkla "erkek"tir. İster baba, dede, ağabey, amca, dayı olsun ister şeyh/şih, hoca, imam olsun isterse de ağa, muhtar, bey olsun; başlangıç noktamız çoğu kez "erkek" olacaktır. Hazırlanacak materyaller, bu durum göz önüne alınarak düzenlenmelidir. Bu düzenlemeler her ne kadar ulusal düzeyde hazırlanacak olsa da gerektiğinde motivasyonu arttırıcı yerel, karakteristik ve folklorik öğeler kullanılabilir. Örneğin Güneydoğu'da "İsot", Doğu Karadeniz'de "Temel", Ege'de "Efe" gibi...

Bu tür yaklaşımlar, hem soruna erişimi yumuşatabilir hem de dikkati arttırabilir. Bu noktada medya unsurları devreye girmelidir. Hem yerel hem de ulusal düzeyde destek verecek olan medya unsurları (gazete, radyo, televizyon), konuların farkındalığını arttıracak, sorunların ve olası çözümlerin toplumsallaşmasına ve sahiplenilmesine yardımcı olacaktır.

Buraya kadar söz edilen hususlar, sorunun belirlenmesi ve mağdurların kayıt altına alınmasına yardımcı olacaktır. Bundan sonrası, çözümü uzun vadeli ve kalıcı hale getirmektir. Bunun için rota belirlenmeli, mevcut sorunluların rehabilitasyonu, topluma kazandırma ve katma değer yaratmaları için koşullar oluşturulmalıdır. Sabır, çaba ve işbirliğini gerektiren bu aşamada yerel ve ulusal yönetim birimleri, Sivil Toplum Kuruluşları, genel ve ulusal aktivistler, sanatçılar, kentin tanınan isimleri ve markaları planlı bir koordinasyon ve işbirliği içinde, paylaşımcı, üretken ve yaratıcı olmalıdır. Böylece, güzel günlere ve sağlıklı bir topluma ulaşma yolunda adım adım, hep birlikte ilerleyebiliriz.

Kaynakça:

M.Anık/R.Barlin- Balıkesir Üniv.
Türkiye'de Çocuk Gelinler sorunu; Balıkesir Örneği
Makinder Watson- Cenevre/İsviçre
UNICEF - Early Marriage. A Harmful Traditional Practice
M.Malatyalı - Türkiye'de Çocuk Gelin Sorunu
P.Boran - Çocuk Gelinler
Hukuk Desteği- hukukdestegi.com

GEZİ / GEZGİN

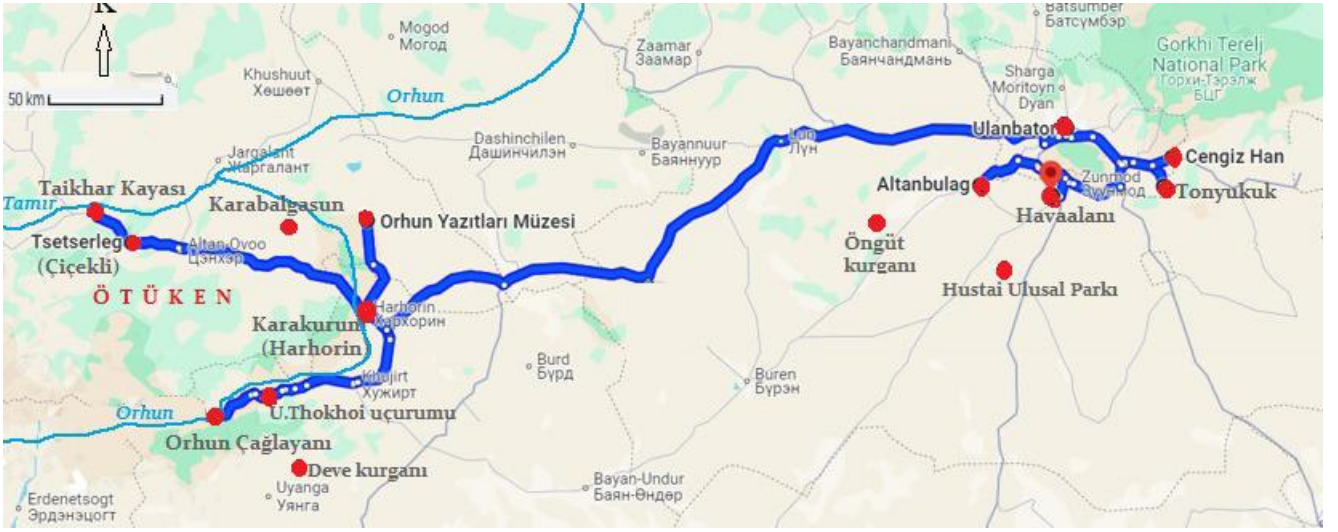
ANADOLU'DAN ÖTÜKEN'E MOĞOLİSTAN YOLCULUĞU

Sadettin KORKMAZ*

Giriş

Türk tarihinde yaşanmış olayların ve kahramanlıkların yanı sıra, en önemli konulardan biri de olayların geçtiği mekânlardır. Hatta bazı mekânların tarihi geçmişleri, çoğu zaman tarihi olayların önündedir. Türklerin tarihinde insanlarımızın üzerinde derin izler bırakan ve hiçbir zaman unutulmayan birçok mekân vardır. Malazgirt Ovası, Mohaç Ovası, Tuna Nehri, Orhun Irmağı, Çanakkale, Dumlupınar, Kocatepe, Semerkant, Buhara, Ötüken, Orhun Yazıtları, Estergon ve Plevne kaleleri gibi daha birçok yer vardır. Türklerin ata yurdu olan uzak Asya coğrafyasında başta Ötüken olmak üzere, Orhun Irmağı ve Orhun Yazıtlarını ancak tarih kitaplarından okuyarak anladık ve hayal dünyamızda canlandırdık. Gezinler olarak 1300 yıl sonra, özellikle Bilge Kağan, Kül Tigin ve Tonyukuk yazıtlarını ilk gördüğümüzde yazıtlara sarılarak gerçekten duygu patlaması yaşadık. Aynı duyguyu Orhun ve Tamır ırmakları ile Ötüken'i gördüğümüzde de yaşadık ve uçsuz bucaksız bozkırlara doğru, Anadolu'dan biz geldik diye avaz avaz bağırдық. Bu duygularla ata yurdumuzu doya doya gezip, yeniden ana yurdumuza döndük.

Moğolistan gezisinde başta Orhun Yazıtları (Bilge Kağan, Kül Tigin, Tonyukuk ve İltiş Kağan) olmak üzere, bazı kurganları ve obaları, Orhun Irmağı ve Orhun Çağlayanı, Tamır (İhtamır) Irmağı, Taikhar Kayası, Ötüken/Ötüken Ormanı, Cengiz Han Heykeli, eski başkentlerden Karabalğasun ve Karakurum'u, Cengiz Han Müzesi, Doğa Tarihi Müzesi, Karakurum Müzesi, Çeçerleg Müzesi, Gandan Tapınağı ve Erdene Zu Tapınağı, Hustai Ulusal Parkı ve Thokhoi Uçurumu gibi doğal oluşumlar, tarihi mekânlar, müzeler ve benzeri yerler ziyaret edilmiş olup, düşüncelerimiz, gözlemlerimiz ve duygularımız aşağıda kısaca açıklanmıştır (Şekil-1).

Şekil-1 Moğolistan gezi durakları ve yolları

Moğolistan'ın Coğrafi Özellikleri ve Kısa Tarihi

Moğolistan, Asya kıtasının ortasında yer alan, denize kıyısı olmayan, karasal iklimin egemen olduğu ortalama rakımı 1500 m. civarında olan bir ülkedir. Ülkenin kuzeyinde Rusya, güneyinde Çin yer alır. Ülkenin yüzölçümü yaklaşık 1.6 milyon km² olup, buna karşılık nüfusu 3.3 milyon kişi ile dünyanın en seyrek ülkesidir. Topraklarının çoğu bozkırlardan oluşur ve çok az ekilebilir toprağa sahiptir. Gobi Çölü hâriç, Moğolistan'ın büyük bölümü hayvancılığa imkân veren çimenlik ve çayırlıktır. Orhun vadisinde ve dağlarında hakim ağaç türü ise lariks (Larix sibirica), Sibiryaya karaçamı veya Rus karaçamı olup, dona dayanıklı bir ağaçtır. Bunun dışında tüm alanlar çayır ve çimenliklerle kaplıdır. Moğolistan'ın güneyinde Gobi Çölü, kuzeyde ve batıda soğuk dağlık bölgeler yer alır. Kuzeydeki nehir vadileri, bilhassa Selenge ve Orhun vadileri ülkenin en verimli yerleridir.

* Prof.Dr. (KTÜ Emekli)

Moğolistan'ın başkenti Ulanbatur (Foto-1a) olup, ülke nüfusunun %40'ı burada, %30'u diğer şehir merkezlerinde yaşar. Geri kalan %30 nüfusu da göçebe veya yarı göçebe olarak Ger adı verilen çadırlarda yaşarlar (Foto-1b). Nüfusun çoğunluğu Moğol olup, ülkede Moğollar dışında Müslüman ve Türk kökenli Kazaklar, Duhalalar ve Tuvalar yaşamaktadır. Halkın %60'ının dini Tibet Budizmi, %30'u ise ateisttir. Geri kalan nüfus ise Müslüman ve Şamandır. Moğolistan yarı başkanlık sistemi ile yönetilen bir cumhuriyettir.

Foto-1 a) Moğolistan parlamento binası ve Sukhbatar (Cengiz Han) meydanı; b) Ger adı verilen yaşam çadırları.

Bugünkü Moğolistan topraklarında geçmişte, Büyük Hun İmparatorluğu, Göktürkler, Uygurlar ve Karahanlılar hüküm sürmüşlerdir. Moğol İmparatorluğu 1206 yılında Cengiz Han tarafından kurulmuş olup, ölümünden sonra imparatorluk Kubilay Hanlığı, Çağatay Hanlığı, Altınordu Hanlığı, İlhanlılar ve Sibir Hanlığı olarak 5 parçaya bölünmüş ve bütün bu hanlıklar da 1368 yılında tarih sahnesinden çekilerek yok olmuşlardır.

17. yüzyılın sonlarında, Moğolistan'ın büyük bir kısmı Çin'in egemenliği altına girmiş olup, 1911 yılında Çini yöneten Çing Hanedanı yıkılmış ve sonrasında Moğolistan bağımsızlığını ilan etmiştir. Ancak daha sonra Sovyetler Birliğinin etki alanına girerek, 1924 yılında Moğol Halk Cumhuriyeti ilan edilmiş ve aynı dönemdeki Sovyet politikası takip edilmiştir. 1990 yılının başlarında Sovyetler Birliğinin dağılmasından sonra Moğolistan'da Demokratik Devrim gerçekleşmiş, çok partili sistem başlamış ve 1992'de yeni bir anayasa kabul edilerek serbest piyasa ekonomisine geçilmiştir.

Türklerin Geçmişteki Ata Yurdu: Moğolistan

Moğolistan tarihte birçok Türk Devletine ve Türk boylarına ev sahipliği yapmış olup, bu devletlerin bırakmış oldukları birçok anıtsal eserler günümüze kadar ulaşmıştır. Bu coğrafyada milattan önce uzun yıllar Hun Türkleri hüküm sürmüştür. Metehan tarafından MÖ 209 yılında kurulan Büyük Hun İmparatorluğu doğuda Büyük Okyanus'tan, batıda Hazar Denizine kadar Asya'yı boydan boya egemenliği altına almıştı. Hun İmparatorluğunun MS 216 yılında yıkılmasından sonra, bölgede dağınık halde bulunan Türk boyları Bumin Kağan'ın önderliğine bir araya gelerek 552 yılında ilk defa Türk adıyla I. Göktürk Devleti kuruldu. 681 yılında I. Göktürk devletinin yıkılmasından sonra Kutluk Kağan önderliğinde II. Göktürk Devleti kuruldu ve bu devlet 744 yılına kadar devam etti. Göktürklerin tarih sahnesinden çekilmesinden sonra 745 yılında Kutluk Bilge Kul Tigin Uygur Türklerinin başına geçerek aynı coğrafyada 745-840 tarihleri arasında hüküm sürecek Uygur Devletini kurdu. Uygurların 840 yılında Kırgızlar tarafından yıkılmasından sonra bir araya gelen Türk boyları Karahanlı Devletini kurmuşlardır. Bu devlet İslamiyeti kabul eden ilk Türk Devleti olup, 1212 yılında da Harzemşahlar tarafından ortadan kaldırılmıştır. Karahanlılardan sonra Orta Asya'da Cengiz Han tarafından 1206 yılında kurulan Moğol İmparatorluğu Asya kıtasını boydan boya egemenliği altına alarak hüküm sürmüş ve onlar da 1368 yılında yıkılarak tarih sahnesinden çekilmişlerdir.

Moğolistan toprakları üzerinde birçok devlet kurulmuş, birçok boylar ve kavimler gelip geçmiş olup, bunların geride bıraktıkları pek çok eser vardır. Alyılmaz (2003) Moğolistan coğrafyasında bulunan, özellikle eski Türk topluluklarına ait yazıtlar, anıt mezarlar, kurganlar, heykeller, dikili taşlar ve şehir kalıntısı gibi eserlerin birçoğunun koordinatlarını tespit ederek kayıt altına almıştır. Buna göre bölgede; 82 adet anıt mezar, anıt mezar külliyesi ve kurgan, 43 adet yazıt ve yazıtlara ait parçalar, 7 adet yazıt altlığı, 22 adet dikili taş, 43 adet damga, 27 adet heykel ve taşbaba, 5 adet kaya üstü tasvir (petroglifler) ve 5 adet şehir kalıntısı bulunmaktadır.

Kayıt altına alınan bu eserlerin maalesef çok az bir kısmında arkeolojik kazı ve incelemeler yapılarak müzelere taşınmış veya ziyarete açılmıştır. Şüphesiz ki, bu eserlerden Türk Tarihi için en önemlisi Orhun Alfabeti ile Türkçe yazılmış olan Orhun Yazıtlarıdır.

Orhun Yazıtları

Orhun Yazıtları; Türklerin bilinen ilk alfabesi olan Orhun/Göktürk alfabesi ile Göktürkler tarafından taşta yazılmış anıtsal eserlerdir. Orhun/Göktürk alfabesinde 38 harf vardır. Orhun yazısında harfler bitişmez. Yazı sağdan sola yazılır. Kelimeler, aralarına üst üste iki nokta konarak ayrılır. Orhun yazıtlarında Türklerin devlet anlayışı ile yönetimi, kültür, sosyal hayat ve komşuları ile olan ilişkileri hakkında önemli bilgiler verilmektedir. Bu kültür varlıkları, Orhun Anıtları, Orhun Abideleri, Orhun Kitabeleri veya Göktürk/Köktürk Yazıtları gibi isimlerle anılmakta ise de günümüzde yaygın olarak Orhun Yazıtları olarak adlandırılmaktadır. Orhun Yazıtlarının en önemlileri Bilge Kağan, Kül Tigin ve Tonyukuk yazıtlarıdır. Bu yazıtlara, sonsuzluğa kadar kalması temennisi ile "Bengü Taşlar" denmiştir. Orhun Yazıtları ve benzeri tarihi kalıntıların bulunduğu Orhun Vadisi UNESCO tarafından 2004 yılında Dünya Kültür Mirası olarak koruma altına alınmıştır.

Bilge Kağan ve Kül Tigin Yazıtlarını ilk bulan ve gezi notlarını 1730'da yayımlayan İsveçli bir subay olan Strahlenberg, yazıtların birer kopyasını 1889 yılında bilim dünyasına sunan kişi Rus Yadrintsev ve ilk arkeolojik araştırmayı 1890 yılında yapan ve birer kopyalarını alan kişi ise Finli Heikel'dir. Yazıtların ilk önce Çince yüzü Gabalentz tarafından 1891'de okunarak Almancaya tercüme edilmiş olup, bu Türkçe yazıtların çözülmesini kolaylaştırmıştır. Yazıtlar, 1893 yılında Rus Türkolog Vasili Radloff'un da yardımıyla Danimarkalı dilbilimci Vilhelm Thomsen tarafından çözülmüş ve ilk önce Tengri, Kül Tigin ve Türk kelimeleri okunmuş ve daha sonra yazıtın tamamı okunarak aynı yılın 15 Aralık günü Danimarka Kraliyet Bilimler Akademisi tarafından bilim dünyasına duyurulmuştur.

Tonyukuk Yazıtı ise 1897 yılında, botanik bilimci Klements tarafından bulunmuş, 1899 yılında da Radloff tarafından tercümesi yapılmıştır. 2022 yılında da İlteriş Kağan Yazıtı bulunarak bölgenin en önemli keşiflerinden biri daha yapılmış oldu.

Kül Tigin ve Bilge Kağan Yazıtları

Kül Tigin ve Bilge Kağan yazıtları Moğolistan'daki Karakurum/Harhorin kentinin 47 km kuzeyinde Orhun Irmağı'nın eski yatağı yakınlarında, Koçho Tsaydam bölgesinde bulunur. Yazıtlar arasındaki uzaklık 1 kilometre kadardır. Yazıtlar gri kireçtaşı/gri mermerden yapılmıştır.

Kül Tigin Yazıtı 1373 m. rakımda olup, 731 yılındaki ölümünden sonra, 732 yılında ağabeyi Bilge Kağan tarafından diktirilmiştir. Yazıcısı Bilge Kağan'ın oğlu Yollug Tigin'dir. Yazıtın yüksekliği 335 cm olup, dört cephelidir. Yazıtın doğu yüzünde 40, kuzey-güney yüzlerinde 13'er Orhun harfli metin vardır. Kül Tigin Yazıtında Göktürk tarihine ait olaylar Bilge Kağan'ın ağzından anlatılarak, birlik ve bütünlük mesajı verilir. Bilge Kağan Yazıtı ise 1378 m rakımda olup, ölümünden sonra oğlu Tenri Kağan tarafından 735 yılında diktirilmiştir. Bilge Kağan Yazıtı şekil, yapı ve içerik bakımından Kül Tigin yazıtıyla büyük benzerlik gösterir. Yüksekliği 375 cm olup, dört cephelidir. Yazıtın doğu yüzünde 41, kuzey ve güney yüzlerinde 15'er satır Orhun harfli Türkçe metin bulunmaktadır. Yazıtta olayları nakleden, öğütler veren (Kül Tigin yazıtında olduğu gibi) yine Bilge Kağan'dır. Yazıtta Kül Tigin'in ölümünden sonraki olaylar da ilave edilmiştir. Yazıtın Orhun harfli kısımlarının yazıcısı Yollug Tigin'dir. Ayrıca Orhun yazıtlarının bir yüzünde de Çince metinler yer almaktadır.

Açık alanda tahribata uğrayan yazıtlar 2000-2001 yıllarında yerlerinden alınıp, restore edilerek TİKA (Türk İşbirliği ve Koordinasyon Ajansı) tarafından yaptırılan depo-müzeeye taşınmış ve 2001 yılı sonuna doğru da ziyarete açılmıştır. Yazıtlar ve çevrelerinde bulunan eserler, 2008 yılında TİKA işbirliğiyle inşa edilen bugünkü müzeeye taşınarak ziyarete açılmıştır (Foto-2 a,b,c,f). Müzeeye taşınan eserlerin yerlerine ise birer kopyaları dikilerek çevresi ile birlikte koruma altına alınmışlardır (Foto-2 d, e, f).

Foto-2 a) Bilge Kağan Yazıtı; b) Kül Tigin Yazıtı; c) Bilge Kağan Yazıtında "Türk" adı; d) Bilge Kağan kopya yazıtı; e) Kül Tigin kopya yazıtı; f) Orhun Yazıtları Müzesi (Karakurum)

Bilge Tonyukuk Yazıtı

Bilge Tonyukuk Yazıtı, Ulanbatur'un yaklaşık 55 km güney doğusunda ve 1528 m yükseltideki Nalayh ilçesi Bain Tsokto bölgesinde bulunur. Bu nedenle Bain-Tsokto Yazıtı olarak da adlandırılır. Bilge Kağan ve Kül Tigin Yazıtları ile arasında 360 km mesafe vardır. Bilge Tonyukuk, II. Göktürk Kağanlığı döneminde, 646 ila 726 arasında İleriş Kağan, Kapgan Kağan ve Bilge Kağan'a vezirlik yapmış olup, Bilge Kağanın veziri, kumandanı ve danışmanı olmuştur. Tonyukuk Yazıtı, ölmeden önce bizzat kendisi tarafından diktirilen ve granit kayasından oluşan dört cepheli iki yazıttan ibarettir (Foto-3a). Birinci yazıt, 243 cm; ikinci yazıt ise, 217 cm yüksekliğinde olup, Birinci yazıtta 35, ikinci yazıtta 27 satır Orhun harfli Türkçe metin bulunmaktadır. Yazıtın yazılış ve dikiliş tarihi kesin olarak bilinmemektedir.

Ancak araştırmacıların ortak görüşü 720-725 yılları arasında dikildiği yönündedir. Yazıtta Göktürk dönemine ait olaylar, savaşlar ve komşularıyla olan ilişkiler bizzat Tonyukuk tarafından anlatılmaktadır. Bilge Tonyukuk mezar alanının dışında da 271 balbal bulunmaktadır. Balbalların büyük bir bölümü önemli ölçüde tahrip olmuş, oldukça az bir kısmı dikili durmaktadır.

Yaklaşık 1300 yıldır Moğolistan'ın sert iklim koşullarına direnen yazıt, önemli ölçüde aşınmanın etkisinde kalmıştır. Günümüzde Tonyukuk Yazıtı da yerinden sökülerek yakınında yapılan müze-depoya geçici olarak konmuştur (Foto-3b). Yazıtın söküldüğü yere TİKA tarafından büyük ve kapalı bir müze inşaatı devam etmektedir (Foto-3c). Müze inşaatı bittiğinde Tonyukuk Yazıtı söküldüğü yerine dikilecek ve ziyarete açılacaktır.

Foto-3 a) Bilge Tonyukuk Yazıtı taşınmadan önce; b) Bilge Tonyukuk Yazıtı depo-müzedeki; c) Müze inşaatı

Tonyukuk Yazıtından Seçmeler

"Bilge Tonyukuk ben kendim Çin ilinde kıldım. Türk Milleti Çine tabi idi. Türk Milleti hanını bulamayıp Çin'den ayrıldı, hanlandı."

"Bilge Tonyukuk boyla Baga Tarkan ile İteriş Kağan olunca güneyde Çin'i, doğuda Kitayı, kuzeyde Oğuzu pek çok öldürdü. Bilicisi, yardımcısı bizzat bendim. Çoğayın kuzey yamaçları ile Kara Kumda oturuyorduk." "Yufka olanın delinmesi kolay imiş, ince olanı kırmak kolay. Yufka kalın olsa delinmesi zor imiş. İnce yoğun olsa kırmak zor imiş."

"İteriş Kağan kazanmasa, yok olsa idi, ben kendim, Bilge Tonyukuk, kazanmasam, ben yok olsa idim. Kapkan Kağanın, Türk milletinin yerinde boy da, millet de, insan da hep yok olacaktı."

"Tanrı korusun. Bu Türk Milleti arasında silahlı düşman koşturmadım, (yabancı) damgalı at koşturmadım. İteriş Kağan kazanmasa, ve ben kendim kazanmasam il de millet de yok olacaktı. Kazandıği için ve kendim kazandığim için il de il oldu, millet de millet oldu"

İteriş Kağan Yazıtı

Bu yazıt, ikinci Doğu Göktürk Kağanlığı'nın kurucusu İteriş Kağan'a (Kutluk Kağan) ait olduğu düşünülen yazıttır. 2019'da Arhangay'daki Nomgon Ovası'nda çalışmalarına başlayan Türk ve Moğol bilim insanları, yaptıkları kazı çalışmalarında 700 yılına ait büyük bir kurganda, iki yüzü Göktürkçe ve bir yüzü Soğdca yazılmış bir yazıt bulmuşlardır. Yazıtın İkinci Göktürk Kağanlığını yeniden canlandıran Kül Tigin ve Bilge Kağan'ın babası İteriş Kağan adına dikildiği sonucuna varılmıştır. İlk araştırmalarda yazıtın üzerinde "Tanrı", "Türk", "Kutlug", "tümen" gibi bir dizi kelime tespit edilmiştir. Bu yazıt, "Türk" adının ilk kez geçtiği Göktürk döneminin en eski yazılı anıtı olarak kabul edilmekte olup, Orhun yazıtlarından sonra bulunan en önemli keşif olarak kabul edilmektedir. Depoya kaldırılan yazıtın üzerinde restorasyon çalışmaları devam etmektedir (Foto-4a).

Bugut Taşı/Yazıtı

Bugut Taşı/Yazıtı, günümüzde Çeçerleg (Çiçekli) müzesinin bahçesinde olup, 1956 yılında Bugut dağı yakınlarındaki bir kurganda bulunmuştur (Foto-4b). Yazıtın yüksekliği 198 cm olup, 47 cm uzunluğunda bir kaplumbağa kaidenin üzerine oturmaktadır. Kurganda 230 kadar balbal bulunmuştur. Bumin Kağan'ın oğlu 1. Göktürk Devleti kağanı Taspar Kağanın ölümünden hemen sonra 581 veya 582 yılında dikildiği düşünülmektedir. Yazıtın üç yüzü Soğd harfleriyle Soğdca yazılmış metinlerle kaplıdır. Bugut Yazıtı "Türk" adının geçtiği en eski yazılı kaynaktır.

Foto-4 a) İlteriş Kağan Yazıtı; b) Bugut Taşı /Yazıtı

Ordu-Balık (Karabalgasun)

Uygur Kağanlığına başkentlik yapmış olan tarihi Ordu-Balık (Karabalgasun) şehri, Karakurum'un yaklaşık 35 km kuzey-kuzeybatısında Arhangay Aymag bölgesinde, Orhun Nehrinin batı kıyısında 1398 m rakımlı bir ova üzerinde yer alır. Ordu-Balık, saray/ordu anlamında olup, kalıntıları Moğolcada "kara şehir" anlamına gelen Kharbalgas olarak da bilinir. Şehir 751-840 yıllarında ticaret merkezi olmuş, kale duvarları ve onu çevreleyen su kanalları, gözetleme kuleleri, iç kale ve sarayıyla Orhun Vadisinin en gelişmiş şehirlerinden biriydi. Bugün şehirden geriye sadece kum yığını surlar ve tepeler kalmıştır (Foto-5).

Foto-5 a) Ordu-Balık şehri sur kalıntıları; b) Suların kenarında su kanalı izleri; c) Gözetleme kulelerinden geriye kalanlar

Karakurum

Ulanbatur'a uzaklığı 360 km olan Karakurum, Moğolistan'ın güneybatısındaki Övörhangay eyaletindeki Harhorin kenti yakınlarında bulunan antik bir şehirdir. Karakurum bir süre de Uygurlara başkentlik yaptı. Daha sonra Harzemşahlar'ın egemenliğine girdi. 1218/19 yıllarında Cengiz Han kenti ele geçirip, 1220'de Moğol Devletine başkent yapmıştır.

Ötüken/Ötüken Ormanı

Türklerin Orta Asya'daki kutsal başkenti olan Ötüken, Türklerin yeryüzünde ilk var olduğu ve oradan Dünya'ya yayıldığı yerin adı olarak da kabul edilmektedir. Başta Büyük Hun Devleti olmak üzere Göktürkler, Uygurlar ve Kırgızların merkezi hep Ötüken ve Ötüken Ormanı olmuştur. Kutsallığının nedeni Ötüken Ormanı, adeta dışarıdaki kötülöklere ve düşmana karşı koruyucu bir bölge olmasıdır.

Ötüken, günümüz Moğolistan'ın Arhangay Eyaleti ve Övörhangay ili sınırları içerisinde yer alan bir bölge olarak kabul edilmektedir. Tarihçi Prof. Dr. Ahmet Taşağıl, bu bölgenin Hangay Dağları'nın arkasındaki yer anlamına geldiğini söylüyor. "Bütün Moğolistan içinde en yaşanabilir, en verimli veya en sulu topraklara, bol otlara sahip yani hayvancı toplulukların yaşayacağı alan Arhangay eyaleti yani Ötüken. O bölgede Türklere ait binlerce geyikli resim, Orhun Yazıtları, kerek surlar, Hoyt Tamır Yazıtları, kurganlar bulunuyor. Bu yüzden Türklerin tarihi, ilk başkenti diyoruz. Gerek Türk kaynaklarında, yazıtlarında gerekse Çin kaynaklarında anlatılan belge ve bilgilerle bugünkü bizim bildiğimiz Ötüken'in yeri aynı. Bugün haritaya baktığımız zaman Ötüken'i aşağı yukarı belirleyebiliyoruz. Zaten bölgedeki diğer Türk şehirleri; Ordu-Balık, Baybalık, Karabalgasun, Kutluk Kağan'ın kurganının bulunduğu yer, geyikli taş, Bayan Çor'un Yazıtı yine aynı bölgede yer alıyor."

Orhun Yazıtlarında da Ötüken'in bulunduğu bölgenin önemi anlatılıyor. Dağın çukurunda kurulmuş bir şehir olan ve günümüzde Ötüken'in ortasında yer alan Çiçeklik (Çeçerleg) şehri ve çevresi, yaşamaya uygun son derece elverişli bir alandır.

Kısaca özetlersek; Ötüken küçük bir alan değil, oldukça geniş, iklim bakımından uygun, Orhun ve Tamir ırmaklarını içine alan yaşanabilir bir bölgenin adıdır (Foto-6).

Foto-6 Ötüken'in merkezinde yer alan Çiçekli kenti ve çevre bölgeleri

Orhun Irmağı ve Çağlayanı

Moğolistan'da Hangay Dağlarından doğan Orhun, kıvrılarak kuzeye doğru akar, daha Rusya sınırına gelmeden Selenge Irmağı ile birleşir ve Baykal Gölüne dökülür. Uzunluğu 1.124 kilometre olup, özellikle Türk tarihi ve kültüründe önemli yeri olan bir nehirdir (Foto-7a). Orhun Irmağı boyunca iki tane çok eski şehir kalıntısı olup, bunlar eski Uygur Kağanlığına başkentlik yapmış Ordu-Balık (Karabalgasun) ve eski Moğol İmparatorluğuna başkentlik yapmış olan Karakurum'dur. Ayrıca, Orhun vadisi başta Orhun yazıtları olmak üzere birçok anıtsal eser nedeniyle UNESCO tarafından Dünya Kültür Mirası olarak koruma altına alınmıştır. Orhun Irmağı ve Orhun vadisi boyunca görülmeye değer çok sayıda doğal güzellikler vardır. Bunlar Orhun Çağlayanı, Uurtiin Thokhoi Uçurumu ve genç volkanik lav akıntılarıdır.

Orhun Çağlayanı, Karakurum'un yaklaşık 120 km güneybatısında, Övörhangay/Burgaasatayn yakınlarında, Orhun Irmağı üzerinde, yaklaşık 1800 m rakımda olup, ırmağın suyu 30 metrelik bir yükseklikten akmaktadır. Çağlayan bölgedeki genç bazaltların oluşturduğu bir set üzerinden dökülmekte ve seyredenler için görsel bir güzellik oluşturmaktadır (Foto-7b). Uurtiin Thokhoi Uçurumu, Orhun Irmağının doğu kıyısındaki doğal bir uçurumdur. Uçurumun rakımı 1630 metredir. Orhun Irmağı bu muhteşem doğal uçurumun altından akmakta ve yerden şifalı mineralli soğuk bir su kaynağı (maden suyu) çıkmaktadır. Gezginler için küçük bir seyir terası bulunmaktadır (Foto-7c). Orhun vadisi boyunca düzlük alanlarda gözlenen genç bazalt akıntıları, doğada siyah renk ve akma yapısı gösteren özellikleriyle kolayca ayırt edilmektedir.

Foto-7 a) Karakurum yakınlarında Orhun Irmağı; b) Orhun Çağlayanı; c) Orhun Thokhoi Uçurumu

Tamır (Ihtamır) Irmağı

Orhun Irmağının batısında yer alan ve Hangay dağlarından doğan Tamır Irmağının çok sayıda kolu bulunmaktadır. Tamır Irmağı da kuzeye doğru akar ve Orhun Irmağı ile birleşir. Bu ırmağın çevresinde yer alan düzlük alanlarda hayvancılık için son derece zengin bitki toplulukları bulunur. Tamır ırmağının çevresinde de çok sayıda tarihi esere rastlanmıştır olup, kutsal sayılan Taikhar Kayası da bu ırmağın kıyısındadır (Foto-8a, b).

Taikhar Kayası (Taikhar Chuluu Anıtı)

Taikhar Kayası Orhun vadisinde Karakurum'un 140 km kuzeydoğusunda, Tamır Irmağı kıyısında bulunur. Kaya hakkında birçok efsanenin yanı sıra, onu özel kılan şey ise üzerine çizilen semboller, figürler ve 7.yüzyıla ait olduğu düşünülen, runik harfli, yukarıdan aşağıya yazılmış dört sütunlu Göktürkçe metinlerdir. Kutsal sayılan bu anıt kaya için söylenen bazı efsaneler de vardır. Efsaneye göre, buradan yeryüzüne çıkıp insanlara saldıran ejderhanın üzerine bu kaya konularak çıkması engellenmiştir. Başka bir efsaneye göre de burada buluşan genç bir kız ve delikanlıyı kıskanan zengin biri genç kızı kaçıtır. Ancak kurtulmak isteyen genç kız kendisinin Tamır Irmağının sularına atarak gözden kaybolur. Buluşma yerine gelen delikanlı günlerce bekler ve sevdiği gelmeyince bekleye bekleye taşta dönüşür. Kutsal sayılan bu kaya ziyaretçiler tarafından en az üç kere tavaf edilir. Gerçekte ilginç olan, ovanın ortasında granit kayasından oluşan yaklaşık 35 m yükseklikte bir kaya bloğunun bulunmasıdır. Tamır Irmağının diğer tarafında bulunan tepe de granitik kayalardan oluşmuştur. Muhtemelen Tamır Irmağının kayaları aşındırması sonucu ortada kalan bu kayanın çevresi, taşınan çökellere dolarak düz ovaya dönüşmesinden ibaret olmalıdır (Foto-8c).

Foto-8 a) Tamir Irmağı; b) Tamir Irmağı ve Taikhar kayası; c) Taikhar kayası

Kurganlar

Kurgan, Türk ve Altay kültüründe kutsal mezar olup, içinde ulu ve kutlu kişilerin yattığı gömüt veya kümbetlere verilen addır. Eski Türk geleneklerinde genellikle yığma taş ve topraktan yapılan höyükler şeklinde mezarlardır. Genelde devlet yöneticisi veya komutanlar için yapılmışlardır. Kurganların çapı 200 metreye, yükseklikleri 20 metreye kadar olabilmektedir. Yapılan incelemeler göre, ceset odasının döşemesi genelde ağaç kütükleri ve kalastan yapılır.

Cesetlerin başı doğuya çevrilmiş olur ve eşyaları ile birlikte gömülürler. Kurganların farklı bölgelerinde at iskeletlerine de rastlanılmaktadır. Kısaca kurganlar Türk kültüründe, ölen bir kişinin ebedi hayatını geçireceği yer olup, ölen bir insanın diğer dünyaya yolculuğunun da başladığı ve son vedanın yapıldığı yer olarak kabul edilmektedir. Bundan dolayı belli bir öneme sahiptirler ve çeşitli tip ve türleri de vardır.

Moğolistan'ın çeşitli bölgelerinde ve özellikle Orhun vadisinde çok sayıda kurgan mevcut olup, bunların çok az bir kısmında arkeolojik kazı yapılmıştır. Bölgedeki önemli kurganlardan biri de Öngüt (Ungut) Kurganıdır. Moğolistan'ın 80 km batısında, Altanbulag İlçesi Öngüt Dağı eteklerinde bulunan ve VI-VIII. YY Türk Hanlığına ait olan Öngüt Kurganında (mezarlık/kült alanı) insan biçimli 32 adet taş heykel, taş sunak, aslan ve koç figürleri ile 2,1 km boyunca dikilmiş 552 adet balbal taşı yer alır. Arkeologlar bu alanın da yüksek rütbeli askerlere ve soylulara ait olduğunu düşünmektedir (Foto-9a).

Ayrıca Orhun Vadisinde bulunan Geyik Taşı Anıtları ve Deve Taşı Kare Kurganı bronz çağına kadar uzanan dikkat çekici bir anıttır. Bu anıt, Orhun Vadisinde evrensel değeri olan en geniş tarihi ve kültürel eserlerden biridir (Foto-9b).

Foto-9 a) Öngüt kurganı; b) Deve Taşı kurganı; c) İsimsiz bir kurgan

Obolar

Obo yapmak ve onu kutsamak kültürü Türk ve Moğol boylarında oldukça yaygın olup, bunlar bozkırlarda, dağlarda, dağ geçitlerinde veya yol güzergahlarında taş yığınlarından yapılmış küçük tepeciklerdir. Bu yığma tepecikler obo, ovo veya oba gibi isimlerle anılırlar. Her boy kendine ait olan bölgede bir obo yapar. Yılın değişik zamanlarında obo etrafında kurbanlar kesilir, adaklar adanır. Oboların tepesine bez bağlanır veya dal bırakılır. Özellikle Kırgız ve Kazak Türk boyları obolara büyük saygı duyarlar.

Onlara göre, obolar güçlü kahramanların kurganlarıdır. Bazı yörelerde obo yanına gelen Türkler üzerine bir taş daha atarak Tanrıdan ve ata ruhlarından yolunu açmasını diler. Oba kültü zaman ve bölgeye göre anlamını değiştirse bile kutsallığından bir şey kaybetmemektedir. Karakurum'un güneybatısında Orhun Nehri kıyısında yer alan Karakurum Tepesi üzerindeki devlet obosu olan bağımsızlık anıtı her zaman ziyarete açık olup, aynı zamanda da bu tepe Karakurum'a bakan bir seyir terasıdır. (Foto-10a, b).

Oboyu ziyaret edenler, onun etrafında saat yönünde üç defa dönüp, taş atarak dilekte bulunurlar. Boyutları ve şekli farklı olsa da, obo kültü ülkemizin bir çok yöresinde yüksek dağlarda ve yaylalarda mevcuttur. Özellikle yol güzergahlarına yapılan obolar, sisli havlarda yol ve yön bulmak için Anadolu'nun birçok yöresinde kullanılmaktadır (Foto-10c).

Foto-10 a) Karakurum Tepesinde devlet obosu; b) Orhun Irmağı kıyısında bir obo ve dilek ağacı; c) Doğu Karadeniz’de Deveboynu Tepe yakınlarında çobanların yaptığı bir obo.

Balballar

Balballar, İslam öncesi Türklerde mezarların veya kurganların etrafına dikilen mezar taşlarıdır. Bu balbal taşları kişinin öldürdüğü düşmanları temsil etmesinin yanı sıra taziyeye gelen kişilerin getirip diktiği taşlar olarak da yorumlanmaktadır. Ölen kişi ne kadar çok düşman öldürmüştü balbal sayısı o kadar fazla olup, ölen kişinin sağ iken; gücünün, cesaretinin, kahramanlığının da bir simgesidir. Orhun Yazıtlarında da balbal adına birçok yerde rastlanılmaktadır. Balbalları ilk kullanan devletin İskitler olduğu bilinmektedir. İskitler’ den sonra gelen birçok Türk boyu balbalları kullanmaya devam etmiştir. Bölgede Öngüt kurganında 552, Tonyuk kurganında 271 ve Bugut kurganında da 230 adet balbal olup, bunlar bilinen en önemli balballardır (Foto-11a, b). İslam öncesi dönemde yaygın olan balballar, İslam dininin kabulünden sonra yerini mezar taşlarına bırakmıştır.

Foto-11 a) Bilge Tonyukuk balbalları; b) Öngüt kurganı balbalları

Cengiz Han Atlı Heykeli

Paslanmaz çelikten yapılmış ve 40 m yükseklikte olan Cengiz Han Heykeli Ulanbatur'un 55 km güneydoğusunda Tsonjin-Boldog bölgesinde Tola (Tuul) Irmağı kıyısındadır. Heykel, Moğol İmparatorluğu'nun kurucusu ve ilk hükümdarı olan Cengiz Han'ı at üzerinde gösteren bir heykel olup, 2008 yılında tamamlanmıştır (Foto-12a). Heykeli ziyaret edenler, bir asansör yardımıyla heykelin üzerine çıkmakta ve tüm çevreyi seyredebilmektedir. Bir söylentiye göre heykel, Cengiz Han'ın bir savaş sonrasında altın kırbaç bulduğu tepeye yapılmış olup, bu heykel günümüzde insan eliyle yapılan 100 harika eser arasında yer almaktadır. Heykelin alt kısmı müze olup, müzede devasa boyutlu bir Moğol ayakkabısı ve Moğol dönemini tasvir eden eşyalar sergilenmektedir. Cengiz Han Heykelinin tam karşısına, benzer şekilde annesi Höelin'in de heykeli dikilmiştir (Foto-12b).

Foto-12 a) Cengiz Han atlı heykeli; b) Annesi Höelin'in heykeli

Erdene Zuu Manastırı (Karakurum)

Manastır, Harhorin ili yakınlarında bulunan eski Moğol başkenti Karakurum'dadır. Orhun Kültürel Doğa Vadisi'nin Dünya Mirası listesindedir. Erdene Zuu Manastırı 1585'te Abtay Han tarafından yapılmıştır. Moğolistan'a Tibet Budizmi'nin yayılma noktasıdır. Taştan inşa edilmiş olup, 102 tapınak heykelciğiyle çevrilidir. Bu tapınak manastırının duvarlarında çeşitli desenler vardır, çatısı Çin tarzı yeşil kiremitlerle kaplanmıştır. 1990'da Moğolistan'da komünizmin çöküşüyle birlikte; yeniden ibadete açıldı ve Budist rahipler yetişmeye başladı. Bugün Erdene Zuu etkin bir Budist manastırı olmakla birlikte, aynı zamanda gezginler için de bir müzedir (Foto-13).

Foto-13 Erdene Zuu Manastırı

Gandan Manastırı (Ulanbatur)

Gandan Manastırı Moğolistan'ın Ulanbatur kentinde bulunan bir Budist tapınağıdır. 1809'da kuruldu. 1939-1944 yılları arasında Sovyet yönetimi tarafından kapatıldı. 1944-1989 yılları arasında ülkenin tek aktif manastırı olup, günümüzde ise Moğolistan'da Budizm'in merkezi konumundadır. Manastır gezginler tarafından Ulanbatur'un en çok ziyaret edilen yerleri arasındadır (Foto-14).

Foto-14 Ulanbatur Gandan Manastırı ve altın kaplama Buda heykeli

Müzeler

Moğolistan'da başta Ulanbatur olmak üzere 20 kadar büyük müze vardır. Bunlardan en önemlisi başkentte bulunan Cengiz Han Müzesi ve Doğa Tarihi Müzesidir. Özellikle Doğa Tarihi müzesinde Moğolistan'da bulunan dünyanın en büyük dinazor fosilleri sergilenmektedir. Gezimizde bu iki büyük müzenin dışında, Karakurum, Çeçerleg (Çiçekli), Orhun Anıtları ve Bilge Tonyukuk müzeleri de gezilerek başta Hunlar olmak üzere Göktürkler, Uygurlar, Karahanlılar ve Moğollara ait birçok tarihi belge, eşya, heykel ve benzeri eserler görülmüştür (Foto-15 ve 16).

Foto-15 Cengiz Han Müzesi a) Kül Tigin'in baş heykeli; b) Bilge Kağan'ın altın tacı; c) Göktürkçe bir yazıt; d) Tarihi Moğol kıyafetleri; Doğa Tarihi Müzesi e ve f) Dinozor gövdesi ve baş fosili

Foto-16 Çiçekli (Çeçerleg) Müzesi ve bahçesinde korunan Bugut Taşı/Yazıtı

Son Söz...

Moğolistan coğrafyası; başta Hunlar olmak üzere Göktürkler, Uygurlar ve Karahanlılar gibi Türk devletlerine ve çeşitli Türk boylarına asırlar boyu ev sahipliği yapmış olup, atalarımız bu bölgelerde binlerce kalıcı anıtsal eserler bırakmıştır. Şüphesi ki, bunlardan en önemlileri Bilge Kağan, Kültigin ve Tonyukuk yazıtlarıdır. 1300 yıl önce Orhun alfabesiyle yazılan ve tarihte ilk defa "Türk" adının geçtiği bu yazıtlarda, atalarımız bize çeşitli öğütler vererek düşmanlara karşı birlik olmamızın önemini vurgulamışlardır. Bu gezide; Orta Asya bozkırlarının insana sonsuzluk hissi veren coğrafyasında atalarımızın birçok ritüelini yapıp, Orhun ve Tamır ırmaklarının serin sularında yüzdük, Ötüken'in havasını soluduk, rüzgarların geçmişi anlatan sesini dinledik. Bilge Kağan'a Kül Tigin'e ve Bilge Tonyukuk'a sarılarak geçmişten günümüze kurduğumuz bağları, gelecek kuşaklara aktarmak görevimizi de yapmış olduk.

Tarihin derinliklerinden bizlere seslenen Kül Tigin, Bilge Kağan ve Bilge Tonyukuk'un öğütlerine kulak verdiğimiz sürece, Türk Milleti ve Türk Devleti dünya durdukça ilelebet var olacaktır. Tarihe damga vuran Metehan'dan, Bilge Kağan'a, Alparaslan'dan, Fatih Sultan Mehmet'e, Anadolu'yu bizlere yurt yapan ve Türkiye Cumhuriyetini kuran Gazi Mustafa Kemal Atatürk ve silah arkadaşlarına bir kez daha rahmetler diliyoruz. Ruhları şad olsun.

Birliğimiz Daim Olsun.

Türk Milleti Var Olsun.

Ne Mutlu Türküm Diyene.

Teşekkür

Gezi liderimiz Aşkın Kuray'a, akademik danışmanımız Dr. Gerelmaa Namsrai'ye, rehberimiz Serik Zamanbek ve eşine, bizlere Ulanbatur'da güzel yemekler sunan Lale Lokantası çalışanlarına, ayrıca geziye birlikte katıldığımız ve kendilerini tanıtmaktan onur duyduğum, Türk Milletini ve Türk Tarihini kısaca Türk olan her şeyi seven seçkin grubumuza da özellikle teşekkür ederim.

Kaynakça:

- Alyılmaz, C. (2003), Moğolistan'daki Eski Türk Kültür ve Medeniyetine Ait Bazı Eserler ve Buldukları Yerler, A.Ü. Türkiyat Araştırmaları Enstitüsü Dergisi, Sayı 21, s.183-199, Erzurum.
- Ergin, M. (1970), Orhun Abideleri, MEB 1000 Temel Eser Serisi No: 32, 157 s., Ankara.
- Orkun, H.N. (1994), Eski Türk Yazıtları, Atatürk Kültür, Dil ve Tarih Yüksek Kurumu, Türk Dil Kurumu Yayınları No: 529, 962 s., Ankara.
- Sarıgöz, H. (2023), Ötüken'e Yolculuk, International Publishing, 324 s.,
- Sertkaya, O.F., Alyılmaz, C., Battulga, T. (2001), Moğolistan'daki Türk Anıtları Projesi Albümü, TİKA Başkanlığı, 350 s., Ankara.
- Taşoğlu, A. (2024), Gökbörü'nün İzinde, Kronik Kitap No 29, 336 s., İstanbul.
- Taşoğlu, A. (2024), Bozkırın Kağanlıkları, Kronik Kitap No: 78, 239 s., İstanbul.
- Taşoğlu, A. (2024), İlk Türkler, Kronik Kitap No: 237, 272 s., İstanbul
- Türkeş-Günay, U. (2007), Türklerin Tarihi, Akçağ Yayınları No: 834, 648 s., Ankara.
- Internet: <https://tr.wikipedia.org/>

ADRIYATİK KENARINDA BİR TÜRK ŞEHİRİ ESKİ BAR

Mehmet MAZAK*

Balkan coğrafyasını her zaman çok sevmiş, Balkan ülkelerine çok sık ziyaretler yapmış biri olarak bu coğrafyada yer alan şehirlerin bazılarında özel hayranlık duyan biriyim. Karadağ'a daha önce üç sefer gitmiş olmama rağmen nedense eski Bar şehrini ziyaret edememiştim. Ta ki 2024 Temmuz ayında ailem ile birlikte gerçekleştirdiğim beş Balkan ülkesi kültür gezimizde Adriyatik sahilinde yer alan Bar şehrine uğramış Karadağ coğrafyasında Rumija Dağları eteklerinde yer alan Eski Bar (Stari Bar) bölgesini gezmek nasip olmuştu. O kadar çok beğendim ve sevdim ki Stari Bar bölgesini, aynı gezide ikinci defa ziyaret ederek buram buram tarih kokan, ecdat izlerini takip etmek ve kokusunu içimize çekmek için yolumuzu tekrar bu güzel bölgeye düşürmüştük.

Eski Bar şehri (Stari Bar), Karadağ'ın Adriyatik Denizi kıyısında bulunan en önemli tarihi ve kültürel miraslardan biridir. Bu bölge, zengin tarihi ve benzersiz mimarisi ile ilgi çeken bir bölgedir. Eski Bar, modern Bar şehrinin yaklaşık 4 kilometre dışında, Rumija Dağlarının kolunu Adriyatik denizine doğru uzatması ile oluşan Lonsa Tepesi üzerinde denizden 140 metre yükseklikte yer almaktadır. Eski Bar şehri demek kale, örenyeri ve eski evler, camiler, kilise ve daracık sokaklar demektir. Tarihte burası bir kale şehirdir. Bu kale Osmanlı döneminde "Hal ve Ne Hal Kalesi" adıyla maruftur. İsmi bize biraz garip gelse de Karadağlılar tarafından zaman içerisinde söylenen adının Haj Nehaj olduğunu belirtmek isterim.

Osmanlı tarihçisi İnciciyan "Osmanlı Rumelisi Tarih ve Coğrafyası" adlı eserinde Bar ile ilgili olarak "Bar'a Latince'de "Andabarum" veya "Andibaros" (Antibaros), İtalyanca'da "Andivari" (Antibari) denir, şeklindeki filolojik verilerini burada paylaşmak isterim.

Adriyatik'e biraz uzakta bulunan ve Lonsa Tepesi üzerinde adeta bir kartal misali konuşlanmış olan Bar Kalesi ve çevresindeki eski yerleşim yerlerini gezmek; kaleden eski şehre (Stari Bar) doğru yüzünüzü dönerek temaşa etmek, deniz kenarındaki ovaya yayılmış modern Bar şehrini ve Adriyatik'i seyretmek insana bambaşka bir zevk ve huzur veriyor.

Sahi kale şehir olan Eski Bar (Stari Bar) ne zamandan bu yana varlığını devam ettirmiş ve neden biz buraya Türk şehri diyoruz?

Adriyatik'in Balkan yerleşkelerinden birisi olan Bar Kalesi Osmanlı tarafından ele geçirildiğinde Venedik Cumhuriyeti'ne ait önemli deniz üslerinden birisi olarak kabul görmekte olduğu tarihi kaynaklarda görülmektedir. Venedik Cumhuriyeti'nin deniz aşırı ticaretinde güvenli bir liman olarak hizmet veren Bar Kalesi adını muhtemelen Adriyatik Denizi'nin tam karşı yakasındaki İtalyan anakarasında yer alan ve Bari adı verilen yerleşkeden almış olmalıdır. Venedikliler döneminde Anti-Bari olarak da adlandırılan bu kale şehir Osmanlı tarihi kaynaklarında Fatih Sultan Mehmed döneminde 1478 yılında fethedildiği yazılıdır. Daha sonra Venediklilerin şehri geri aldıkları ve Osmanlı'nın burayı tekrar 1573'te fethettikleri belirtilmektedir. Önemli bir kale şehir olmasından dolayı Venedik ile Osmanlı elinde sık sık el değiştirse de, nihayetinde 300 yıl Osmanlı hakimiyetinde bir Türk Kale şehri olarak varlığını devam ettirmiş bir yerleşim yeridir.

Osmanlı döneminde Bar Kalesi içerisinde barındırdığı evler nedeniyle bir tür surlarla çevrili nahiye ya da yerleşim birimi olarak dikkatimizi çekmiş olsa da günümüzde kale içerisinde doğru düzgün sağlam yapının olmayışı bu gezimizde bizlere buruk bir tat bırakmıştır. Ancak günümüzde de Bar Kalesi surlarının dışında tarihi evlerin, camilerin sokakların hatta mahallelerin olduğunu görmek kaledeki yerleşim alanının yetersizliğinden dolayı burada yaşayan insanların kale şehri surların dışına taşıdıklarına şahitlik etmektedir.

Osmanlı Devleti, Bar ve Ülgün'ü Karadağ Devleti'ne 1880 yılında bırakmıştır. Karadağ'ın Osmanlı'dan bağımsızlığı 1878 yılında olmasına rağmen Ülgün ve Bar şehrindeki Müslüman nüfusunun yoğunluğu ve Türklerin özellikle Bar şehrinde ağırlıkta olmasından dolayı 1880 yılında tamamen şehri Karadağ'a bırakmak zorunda kalmışız. Osmanlı'nın Müslüman ve Türk vatandaşlarının çoğunlukta olması nedeniyle Karadağ Prensi Nikola, Osmanlı Devleti'nin Bar şehrinde de bir konsolos bulundurmasını iyi niyet göstergesi olarak kabul etmiştir. Bar ve Ülgün konsolosluğunu Serkez Efendi görev yapmıştır. Bar şehrinde Müslüman ahali zaman içinde göçler yoluyla azalsa da hala günümüzde varlıklarını devam ettirmektedir.

* Araştırmacı - Yazar

Osmanlı zamanında, deniz kenarlarında kurulan kasabalar ve şehirler korsan ve düşman saldırılarına açık olduğundan Bar Kalesi; deniz kenarında değil iç kesimde konuşlandırılmıştır. Kale içinde Kapıüstü Tabyası, Kanlı Kule Tabyası, Mütessellim Tabyası, Üç Toplar Tabyası gibi topçu tabyaları ile askeri personel ve sivillere ait evler bulunmaktaydı. Ancak bu bölümler günümüze maalesef ulaşamamıştır, sebebi ise 18. Yüzyıl sonunda meydana gelen büyük bir depremdir. Bar Kalesinin içinde Venedikliler tarafından zamanında inşa edilmiş olan küçük katedral, fetihten sonra camiye çevrilmiştir. Osmanlı zamanında kaleye birçok eklemeler yapıldığı kaynaklarda görülmektedir. Bunların en önde gelenleri arasında yer alan Saat Kulesi (1752) ve kaleye yalçın dağlardan künklerle su ulaştırılan Su Kemeri de tüm ihtişamıyla hâlen günümüzde varlığını devam ettiren az sayıdaki tarihi miras olarak bulunmaktadır.

Eski Bar şehri günümüzde camileri ve sokakları ile öteki Karadağ şehirlerinden farklı olduğunu ilk bakışta hemen belli etmektedir. Karadağ'ın bir çok şehrini gezmiş biri olarak diyebilirim ki biraz Ülgün biraz da başkent Podgorica'nın dış mahallesi olan Tuzi Şehitliği çevresi ile Arnavutluk'a yakın İşkodra Gölü bölgesi ile Müslümanların yaşadığı bölge olarak benzerlik gösterse de eski Bar şehri Karadağ'da Müslüman nüfusun en yoğun olduğu yer olarak dikkat çekmektedir. Buradaki sokak yapısı, eski evler ve camilerin konumunu ile birlikte Osmanlı Türk şehrine gelmiş hissi veriyor insana. Eski Bar'ın dar ve taş döşeli sokakları, aralarında camiler, hamamlar ve konaklar ile bu şehrin mimarisinde ve kültüründe "diğer Karadağ şehirlerinden ben farklıyım" diye bizlere seslenir.

Rumija Dağının eteklerindeki Lonsda Tepesi üzerine kurulmuş olan eski Bar şehri, daracık Arnavut kaldırım sokakları, ben sizin kültürünüzdenim diyen balkonlarındaki renkli çiçekleri, hediyelik eşya dükkânları ve Türk restoranları ile aşağıdan yukarıya kaleye doğru yürüyerek yapacağınız yolculukta sizlere kucak açıyor. Eski Bar'da Arnavut kaldırım taş sokakta ilerleyince sokağın sonunda tarihi kale kapısı karşılar sizleri. Aslında bugün kale olarak adlandırdığımız yerler ve kalenin içi bir zamanlar neredeyse şehrin tamamı anlamına geldiği günler olsa da Osmanlı elinde mamur ve büyüyen kale şehir, kale duvarları dışına taşmış ve camiler, tekkeler, konaklar, evler Adriyatik Denizine tepeden bakan bir Türk şehri ortaya çıkmıştır.

Osmanlı elinde serpilip büyüyen eski Bar şehrinde hâlâ dış mahaller varlığını devam ettirmektedir. Küçük ve şirin bahçeli evleri, zeytinlikleri, camileri ve göğe doğru yükselen minareleri, beş vakit okunan ezan sesi ile Lonsda Tepesi'nden Rumija Dağ'ında yankılanan aksisedaların ovalık taraftaki modern Bar şehrine doğru bir kartal gibi süzüldüğüne şahitlik etmek bende derin hülyalar bıraktı.

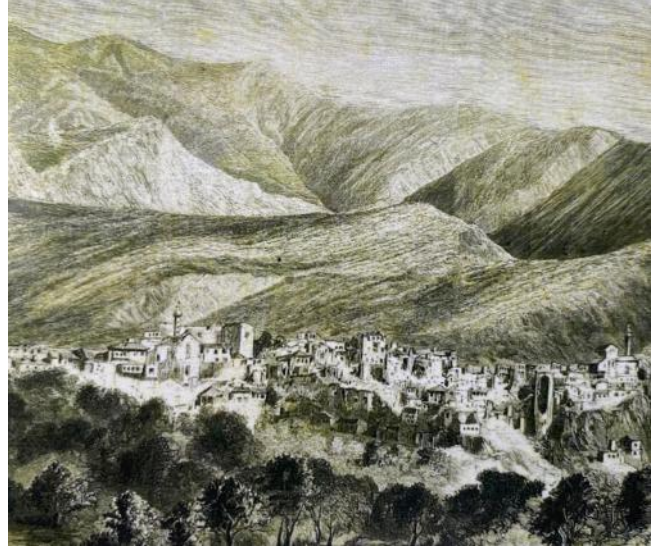
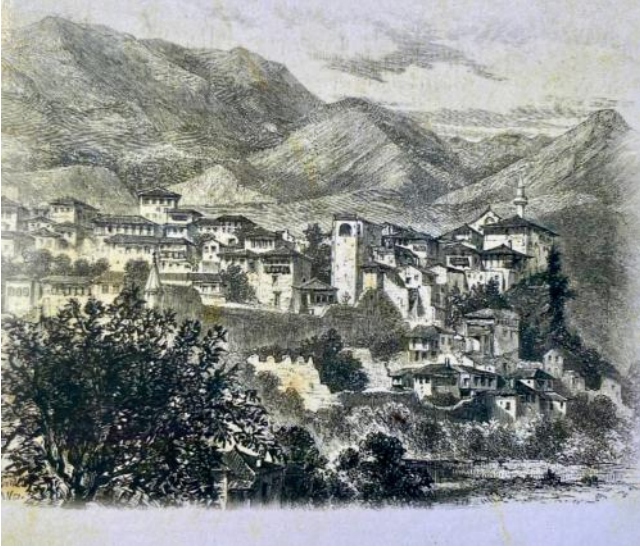
Eski Bar şehrinde Arnavut kaldırım döşeli sokaktan kaleye doğru yürürken sağımızda yüksek ve sağlam kale duvarları ve burçları, solumuzda sıra sıra küçük kafeler ve hediyelik eşya satan nostaljik mekânlarda dükkânlar vardı. Kale kapısına yaklaştığımızda solumuzda nostaljik İslâmî bir adacık dikkatimizden kaçmadı Burada cami, türbe, çeşme, hazire ve hâlen tedrisatta olan küçük bir medrese ile ulu birkaç servi ağacı bizlere eğilerek hoş geldiniz diye selam verdi. Bizlere hoşgeldiniz diye selam veren Ömerbaşı Camii ve Şeyh Hasan Tekkesi ile birlikte haziredeki servilerdi.

Kale kapısından içeri girerek kale içini gezdiğimizde insanın hayıflanmaması elde değil. İçeride Osmanlı'dan kalma saat kulesi ve hamamın dışında birkaç sağlam kalmış ev-bina dışında her yapının harap ve bitap olması karşısında insanın yüreği burkuluyor. Kaleden Adriyatik'e, modern Bar şehrine bakarken sıcaktan bunalmış bir halde Rumija Dağ'ından esen hafif rüzgâr bir anda beni 16. Yüzyıldaki Osmanlı'nın kale şehri Bar'ın iki adamın yan yana geçmekte zorlandığı kale içindeki şehrin gizlerine yolculuk yaptırdı.

Gezimizi bitirip kale kapısından dışarıya çıkınca sağda başka bir caminin olduğunu gördüm. Hemen merakla gidip camiyi gezdim burası Karadağlılarca Skanjevica Dzamija adı verilen XVIII. Yüzyılda inşa edilmiş Ahmet Bey Skanjeviç Camii idi. Cami güzel olmasına güzeldi ancak ben hemen yanında bulunan müstemilatına hayran oldum.

Çok şehir gezdim, çok mekân gördüm ancak hafızamda özel yer eden unutamayacağım manzaralar ve mekanlar oldu. İşte Eski Bar gezimizde asla unutamayacağım aklımın ve gönlümün en nadide köşesinde yer etmiş manzara; Bar Kalesi kapısından dışarıya baktığımda serviler arasında Ömerbaşı Camii ve Şeyh Hasan Tekkesi, çölde susuz kalmış birinin vahayı görmesi gibi, bu Adriyatik coğrafyasında nadide bir mekan olarak sonsuza kadar benim gönlümde yer edecek.

Bu mekân bana göre sadece Eski Bar'ın değil bütün Bar şehrinin en sevimli ve samimi mekânıydı. Balkan ülkelerine ve özellikle Karadağ'a yapacağınız gezide muhakkak görmemiz gereken bir yer olarak Adriyatik kenarında bir Türk şehri olarak Eski Bar'ı ziyaret etmek gerekir.

TRABZON YARGI AKADEMİ

“ İŞİMİZ SADECE KPSS ”

Genel
Yetenek

Genel
Kültür

Eğitim
Bilimleri

A Grubu

ÖABT

BİREBİR
SİSTEMİ

YAYIN
DESTEĞİ

SESSİZ
KÜTÜPHANE

UZMAN
KADRO

TEKRAR
KAMPLARI

DENEME
SINAVLARI

İskenderpaşa Mah.
Şehit Ercan Aygün Sok. No:6/A
Ortahisar-TRABZON

TRABZON

yargı
akademi

0 462 322 25 92
0 539 707 05 37

parktrabzon@dedeman.com www.dedeman.com

Doğu Karadeniz'in incisiyle tanışın!

PARK DEDEMAN Trabzon'un uluslararası standartları ve deniz manzaralı sitleriyle rahat bir konaklamanın tadını çıkartın.

 **PARK
DEDEMAN**
TRABZON

IMMOSERVICE

Firmamız, İsviçre ve Türkiye'de
gayrimenkul yatırım ortaklığı,
inşaat, tadilat- tamirat ve restorasyon
hizmeti vermektedir.

AR IMMOSERVICE GMBH

ATASOY RAHMAN

CEO

M +41(0)79 823 96 75
info@ar-immoservice.ch
ar-immoservice.ch

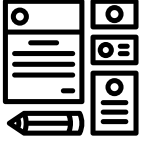

Weblife Adworks Reklam Ajansı / Advertising Agency

Çok yönlü, konusunda uzman ve güçlü bir ekibiz. Takım çalışmasında müşterimizi iyi dinler, ihtiyaçlarına en uygun cevabı verebilecek çözümler sunarız. Markayı ve reklam kampanyalarını istenilen hedef kitleye ulaştırır, başarımızı müşterimizle birlikte kutlarız. Bu başarımızın altında, iyi fikirler ve özgün tasarımlar yer alır.

Bize göre iyi fikir ve tasarım:

Tasarım düşünceyi aydınlatmak, açıklığa kavuşturmadır. Kitleleri ikna etmektir, değiştirmektir. Bir bakıma dramatize etmektir, hatta eğlendirmektir. Göze güzel görünen ifadelerin bütünüdür, fikre değer ve anlam verir. İletişimin yapısı olan fikri kuvvetlendirir. Elbette iyi bir fikir kötü tasarlanabilir, ama kötü bir fikir tasarımla kurtarılamaz.

LOGO ve KURUMSAL KİMLİK

Fark yaratan kurumsal kimlik tasarımlarına imza atıyor, firmanız ve markanız için en iyisini tasarlıyoruz.

AMBALAJ TASARIMI

Ambalaj ürününüzün kıyafetidir. Ona yakışacak tasarımlar bizden çıkar

KATALOG, BROŞÜR TASARIMI

Firmanızın ve ürününüzün doğru ve tam anlatımını, yenilikçi tasarımlarımızla ortaya koyuyoruz.

WEB TASARIM

Etkileyici ve çarpıcı arayüzleri ile müşteri beklentilerini karşılayan, tüm mobil cihazlara uyumluluk sağlayan bir web siteniz olsun.

SEO ÇALIŞMALARI

Web sitesinde yaptığımız SEO çalışmalarıyla, arama motorları sonuçlarında, işletme ve marka bilinirliğinizi artırıyoruz.

SOSYAL MEDYA YÖNETİMİ

Yarattığımız veya teslim aldığımız markaları inceliyor, rakip analizini yapıyoruz. Güven duygusunu oluşturup, stratejik süreci yönetiyoruz.

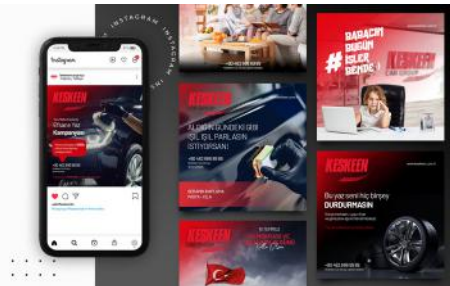
DRONE ÇEKİMLERİ

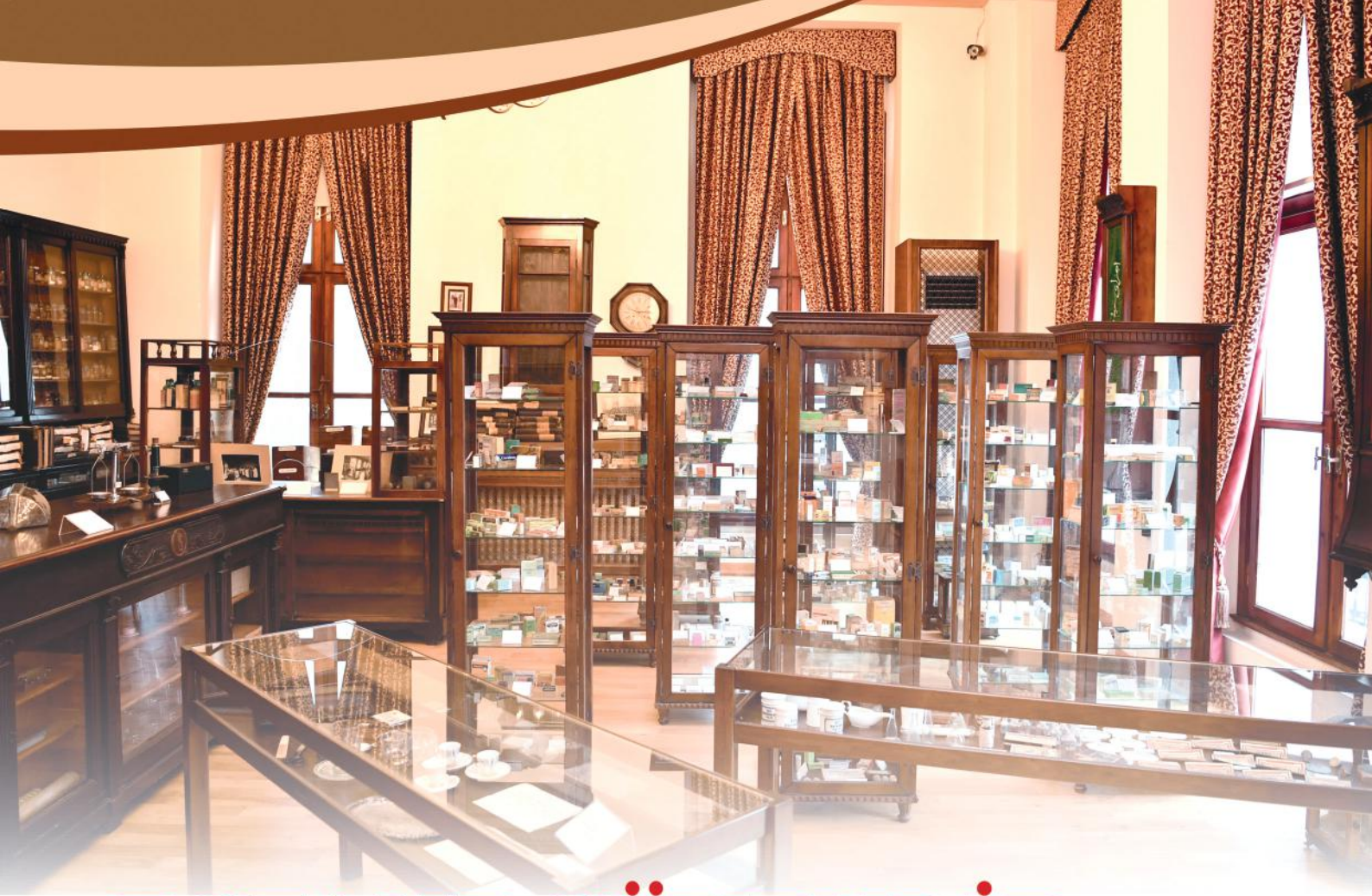
Web sitesinde yaptığımız SEO çalışmalarıyla, arama motorları sonuçlarında, işletme ve marka bilinirliğinizi artırıyoruz.

TANITIM FİLMİ

Bir işletmeyi, ürünü veya projeyi anlatmanın en etkili yolu, kreatif içerikli tanıtım filmine sahip olmaktan geçiyor. Profesyonel ekipmanlarımızla çekime hazırız

ECZANE GÜVENDİR

Güven, tüm insan ilişkilerinin merkezi bir parçası ve sosyal sermayenin* temel bir unsurudur. Güven sağlık bakımı için de oldukça önemlidir. Sağlık uzmanlarına duyulan güven ile hastaların sağlık sonuçları arasında önemli bir ilişki vardır. Yapılan çalışmalarda hastalar sağlık uzmanlarına güven duyduklarında, tedaviye daha iyi uyum sağladıklarını, daha az semptom sergilediklerini ve yaşam kalitelerinin arttığını bildirmişler.

Güven için üç unsur gereklidir: Olumlu ilişkiler, yetkinlik/ uzmanlık ve tutarlılık.

Olumlu ilişkiler: Birçok hasta-eczacı ilişkisi, zamanla inşa edilen güvene dayalıdır. Eczacıların hastalara gösterdikleri ilgi ve ihtiyaçlarını dinlemek için harcadıkları zamanın yanı sıra covid-19 salgını sırasında gösterdikleri ekstra özen ve çaba, bu olumlu ilişkilerin güçlenerek devam etmesini sağladı.

Yetkinlik/ uzmanlık: Eczacılar, beş yıllık eczacılık lisans derecesi ve ardından bir staj yılı tamamlar, uzmanlaşmak için daha fazla eğitim alır ve yaşam boyu öğrenmeye devam eder.

Tutarlılık: Dünyanın birçok yerinde en erişilebilir sağlık hizmet sağlayıcısı olarak, pandeminin başlangıcından bu yana toplum eczaneleri yerel halkın desteklenmesinde hayati bir rol oynamıştır. Bu süreçte insanlar için evlerinin yakınındaki eczane ağı, bakım ve tedaviye erişimde önemli sağlık hizmeti noktalarından biri olmuştur. Özellikle kronik hastaların tedavilerinin devamı için ihtiyaç duydukları ilaçlara ulaşımı sağlayarak 1. basamak sağlık hizmetinin sürdürülebilirliğini sağlamışlardır. Karantina dönemlerinde 7/24 açık olan eczaneler, halkın ilk temas noktası olmaya devam etmiştir.

Bu neden şimdi bu kadar önemli?

Uzun yıllar boyunca eczacılar, ulusal anketlerde en güvenilir ilk beş profesyonel arasında gösterildi. Eczacılar Türkiye’de ve İngiltere’de en güvenilir 2. meslek grubu seçildi.

Covid-19 pandemisi ve yarattığı bilgi salgını -infodemi- toplumda genel bir güvensizlik ortamı yarattı. Son dönem araştırmalar, bilgi kaynaklarına duyulan güvensizliğin rekor düzeyde olduğunu gösteriyor. Belirsizliğin arttığı ve aşı tereddütünün büyük bir engel olmaya devam ettiği bir zamanda, toplumun eczacıya olan güveni her zamankinden daha önemli hale geldi.

* Cohen ve Prusack’a göre sosyal sermaye; insanlar arasındaki aktif ilişkilerle, insan ağlarını ve gruplarını birbirine bağlayan ve işbirliğine ortam hazırlayan güven, karşılıklı anlayış ve ortak değerler ve davranışlardan oluşmaktadır (Cohen ve Prusack, 2001: 20).

2024

TEMUZ - AĞUSTOS - EYLÜL

SAYI
07

KÜLTÜR SANAT DERGİSİ

www.sanataka.com - info@sanataka.com

[f](#) [@](#) [t](#) /ruhungemisisanataka